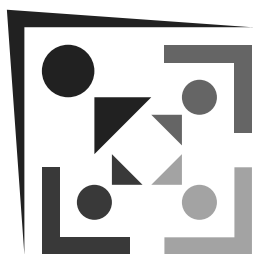


METODICKÁ PRÍRUČKA VZDELÁVACIEHO
PROGRAMU
ŠKOLY ZA DEMOKRACIU

L'UDSKOPRÁVNA
ČÍTANKA

Zuzana SZABÓOVÁ
Rado SLOBODA



CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

Ľudskoprávna čítanka je výstupom projektu Školy za demokraciu 2018.

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.

Ľudskoprávna čítanka je interným metodickým materiálom vzdelávacieho programu Školy za demokraciu. Akékoľvek šírenie tohto materiálu mimo výstupov programu Školy za demokraciu je možné len po konzultácii so zostavovateľmi čítanky.



CENTRUM
KOMUNITNÉHO
ORGANIZOVANIA

ŠKOLY ZA
DEMOKRACIU



Obsah

Úvod	9
Ako čítanku používať?	12
Prvá kapitola	15
Druhá kapitola	59
Tretia kapitola	94
Zoznam odporúčaných kníh	147
Zoznam časopiseckých a novinových článkov	179
Odporúčané divadelné hry	183
Odporúčaný zoznam piesní	213
Odporúčané filmy s tematikou ľudských práv	218
Hra s obrázkami - Picture game	231
Zoznam bibliografických odkazov	258

Úvod

Program Školy za demokraciu vstúpil v školskom roku 2018/2019 do svojho 3. ročníka. Je veľkým zadostučinením, že idey, ktoré vznikli v roku 2014, sa od roku 2016 postupne prejavujú do reality. V súčasnosti je do programu zapojených 27 škôl a bolo by to viac, ak by kapacity platformy Nie v našom meste a Centra komunitného organizovania boli väčšie. Počet škôl síce nemusí byť smerodajný, ale keď si prečítate výsledky Asociačného experimentu, na základe ktorého tím programu vyhodnocuje úspešnosť aktivít, zistíte, že na takmer všetkých školách došlo k štatisticky významnému zlepšeniu. A to je veľká vec. Školy za demokraciu vznikli preto, aby bojovali s radikalizáciou mladých ľudí. A podľa všetkých informácií, ktoré mám k dispozícii, sa im tento cieľ darí naplňať veľmi dobre.

Jednou zo súčastí programu je aj snaha prinášať zaujímavé metodické materiály, ktoré môžu pomôcť vo vzdelávaní k ľudským právam, v deradikalizačnom vzdelávaní, ale aj v upevňovaní a rozvoji kritického myslenia. Materiál, ktorý práve držíte v rukách, sme nazvali Ľudskoprávna čítanka a vznikol v rámci projektu Školy za demokraciu 2018, ktorý podporilo Ministerstvo spravodlivosti SR.

Nápad vypracovať čítanku vznikol pomerne jednoducho. Všetci vieme, že čítanie kníh má veľmi široké pozitívne účinky. Zároveň vieme, že schopnosť text vnímať a kriticky vyhodnocovať je absolútne zásadným predpokladom pre kriticky zmyslajúcu osobnosť. A v neposlednom rade knihy zostávajú jedným z najdôležitejších zdrojov nových informácií. Ešte by som pridal informáciu, ktorú nie vždy dostatočne doceňujeme. Prostredníctvom kníh máme možnosť prežívať a pozorovať príbehy iných ľudí, čo má veľký vplyv na našu schopnosť pozeráť sa na svet

očami toho „druhého“, a teda každý príbeh v sebe skrýva cestu k posilneniu a rozšíreniu našej empatie. Ak si všetky tieto faktory spojíte, tak vám z toho vychádza jediné – deti a mladých ľudí potrebujeme nasmerovať k čítaniu kníh. A jednou z možností, ako to urobiť, je zostaviť výber zaujímavých textov, pridať k nim úlohy na zamyslenie a pár možností, ako o týchto textoch diskutovať.

Ľudskoprávna čítanka predstavuje samostatnú prílohu k metodike programu Školy za demokraciu. Bude slúžiť lektorom a lektorkám programu, ale aj učiteľom a učiteľkám, ktoré sú do programu zapojené. Od septembra do decembra 2018 sme jednotlivé texty skúšali priamo v práci so žiakmi a žiačkami na základných a stredných školách a ich reakcie boli väčšinou pozitívne. Samozrejme sa vyskytli aj momenty, kedy sa naše pôvodné idey nestretli s pochopením. To však vôbec nevadí, práve vďaka tejto skúsenosti sme boli schopní zapracovať spätné väzby od mladých ľudí do čítanky. O to väčšiu máme dôveru v to, že aj ďalšie ročníky programu Školy za demokraciu a všetky nové školy, ktoré sa do programu zapoja, budú čítanku používať s oduševnením a radosťou. Čítanku zároveň považujeme za otvorený materiál, ktorý budeme príbežne aktualizovať, vylepšovať a rozširovať.

Čítanka sa zameriava na rozličné ľudskoprávne témy, ktoré sa týkajú 20. a 21. storočia. Zahŕňa 30 textov s úlohami a námetmi na diskusiu, ako aj obrazové prílohy. Veríme, že jej používanie podporí čítanie s porozumením, všeobecný rozhľad, kritické myslenie, ale aj literárno-knižný rozhľad prostredníctvom zoznámenia sa so zaujímavými textami, ktorých autori/ky sú spisovatelia/ky, esejisti/ky, novinári/ky, publicisti/ky a ďalší. Súčasťou je aj detailný zoznam odporúčaných kníh, časopiseckých a novinových článkov, filmov, hudby a divadelných hier. Po konzultácii s kurátorkou Stredoslovenskej galérie, Zuzanou Majlingovou, sme dospeli k záveru, že by bolo veľmi nákladné získať autorské práva na nami vybrané výtvarné diela,

ktoré sme do ľudskoprávnej čítanky chceli pôvodne umiestniť. Z tohto dôvodu, zohľadňujúc tiež skúsenosti z workshopov na základných a stredných školách, sme sa rozhodli zahrnúť do čítanky výber dvadsiaticich fotografií výnimočného slovenského fotografa a dokumentaristu, Tomáša Rafu. K jednotlivým fotkám sme tiež priradili úlohy a námety na diskusiu. Naším cieľom bolo vybrať fotografie, ktoré reflektujú súčasnú spoločenskú a politickú situáciu na Slovensku a vo svete, a ktoré zároveň úzko súvisia s témami programu Školy za demokraciu. Preto je ich ľahké použiť aj pri hre s obrázkami (picture game), ktorú popisujeme aj v hlavnej metodike programu.

Všetkým, ktorí čítanku otvoria a použijú, želáme veľa úspechov a tešíme sa na každú vašu spätnú väzbu.

Zuzana Szabóová a Rado Sloboda,
zostavovateľka a zostavovateľ čítanky

Ako čítanku používať?

Hlavná časť čítanky je tvorená vybranými textami, ku ktorým prislúchajú úlohy a námety na diskusiu. Každý text je označený aj stupňom náročnosti od 1 do 3. Texty označené 1 sú veľmi jednoduché a mali by ich zvládnuť mladí ľudia od 13 rokov. Texty označené 2 sú trochu zložitejšie a odporúčame ich používať s mladými ľuďmi od 15 rokov. Texty označené 3 si žiadajú väčšiu pozornosť a zväčša sú aj dlhšie, napriek tomu by ich mali zvládnuť všetci a všetky, ktorí už majú 16 a viac rokov.

Používanie čítanky je veľmi jednoduché. Zvolíte si tému a podľa nej si nájdete text, ktorý sa vám pre vašu cieľovú skupinu najlepšie hodí. Následne s textom pracujete, pričom na jeden text väčšinou potrebujete 45 až 90 minút.

Témy, ktoré sú v čítanke zastúpené:

- Ženské práva
- Vojná a extrémizmus
- Slovensko, ľudské práva a demokracia
- Deti a šikana
- My a tí druhí

Texty, ktoré sme do jednotlivých tematických okruhov zaradili, zväčša nie sú monotematické. Pre prehľadnosť sme však každý text zaradili do okruhu, ktorý je v texte zastúpený dominantne.

Úlohy a námety na diskusiu, ktoré obsahuje každý text, určite netvorí vyčerpávajúci zoznam. Skôr ide o smery, ktorými sa pri práci s textom odporúčame uberať, minimálne na úvod

práce s vami vybraným textom. Každý text však v sebe ukrýva omnoho väčší potenciál a je na každom učiteľovi/ke či lektorovi/lektorke a, samozrejme, na kapacitných a časových možnostiach, aby tento potenciál odomkol v plnej miere. Pri tom veľmi pomôže aj základná metodika programu Školy za demokraciu, ktorej doplnkovým materiálom je práve čítanka. Preto je dôležité poznamenať, že všetky aktivity v čítanke sú založené na predpoklade, že osoba, ktorá čítanku používa, je dobre oboznámená so samotnou základnou metodikou programu.

K predchádzajúcemu odseku ešte treba poznamenať, že čítanka bola vytvorená pre účely programu Školy za demokraciu. Z tohto dôvodu sme nadväzovali na jej základnú a pomerne rozsiahlu metodiku, a preto sme si mohli dovoliť vynechať niektoré časti, ktoré by v samostatnej metodike nemali chýbať.

Doplnkami čítanky sú rozličné výbery, ktorých cieľom je poskytnúť zaujímavý materiál pre prácu učiteľa/ky či lektora/ky pre vzdelávanie k ľudským práva, deradikalizačné aktivity či rozvoj kritického myslenia. Pre túto čítanku sme zostavili nasledovné výbery:

- Výber užitočných kníh k témam programu Školy za demokraciu
- Výber užitočných časopiseckých a novinových článkov k témam programu Školy za demokraciu
- Výber zaujímavých divadelných hier k témam programu Školy za demokraciu
- Výber zaujímavých hudobných skladieb k témam programu Školy za demokraciu
- Výber zaujímavých filmov k témam programu Školy za demokraciu
- Výber zaujímavých fotografií Tomáša Rafu k témam programu Školy za demokraciu

Vymenované výbery je možné veľmi dobre kombinovať so základnou metodikou programu. Či už si vyberiete z výberu kníh, divadla, filmov alebo hudby, vždy sa dostanete k zaujímavým materiálom, ktoré vám poskytnú vynikajúci zdroj pre vylepšenie vašej práce s mladými ľuďmi.

Prvá kapitola

V prvej kapitole čítanky nájdete výber textov, ktoré sa venujú situácii žien. Sú v nej inšpiratívne úryvky o ženách, ktoré napriek rôznym prekážkam dosiahli úspech, ale aj texty, ktoré sa venujú feminizmu a ľudským právam žien. Nevyhneme sa ani veľmi závažným témam sexuálneho násillia na ženách.

Zoznam úryvkov v prvej kapitole:

1. Muži mi to stále vysvetľujú...
2. Najdlhšia vojna
3. Podíme domov
4. Čo s tým má láska?
5. Alica Alonsová. Balerína.
6. Nina Simoneová. Speváčka.
7. Virginia Woolfová. Spisovateľka.
8. Yusra Mardinová. Plavkyňa.
9. Vieš čo, ty si feministka.
10. Šťastná feministka
11. Louis je muž
12. Vychovávať inak
13. Medvedia služba
14. Čečenci rukavice nenosia

Úryvkami v tejto kapitole sú vybrané texty z nasledovných kníh:

Muži mi to vysvetlia. Autorka: Rebecca Solnit. Vydavateľ: Inaque. sk. Preklad: Aňa Ostrihoňová. Rok: 2018

- **O knihe:** Vo svojej komickej, ostrej eseji s názvom Muži mi to vysvetlia pomenúva Rebecca Solnit častý problém rozhovorov medzi mužmi a ženami. Píše o mužoch, ktorí mylne predpokladajú, že niečo vedia a ženy to nevedia; píše o tom, kde táto domnienka pramení a ako funguje v praxi. V knihe je okrem tejto, dnes už známej, eseje šesť ďalších vrátane zamyslenia nad spôsobom, akým spisovateľka Virginia Woolf prijala tajomstvo, nevedomosť, pochybnosť a dvojznačnosť; originálne skúmanie rovnosti v manželstve a desivé zhrnutie rozsahu násilia páchaného na ženách.

Príbehy na dobrú noc pre rebelky. 100 príbehov o mimoriadnych ženách. Autorky: Favilli Elena, Cavallo Francesca. Vydavateľ: Albatros. Preklad: Miriam Ghaniová. Rok: 2018

- **O knihe:** Príbehy na dobrú noc pre rebelky sú novodobé rozprávky, ktoré nehovoria o princeznách, ale o ženách, ktoré zmenili svet. Inšpirujú dievčatá stovkou hrdinských príbehov žien od kráľovnej Alžbety až po Serenu Williamsovú.

Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Autorka: Adichie Chimamanda Ngozi. Vydavateľ: Absynt. Preklad: Kristína Karabová.

Rok: 2017

- **O knihe:** Keď tenistka Dominika Cibulková zverejnila na Instagrame fotku v tričku s týmto nápisom, zniesla sa na ňu vlna kritiky a mnohí fanúšikovia jej odporúčali, aby radšej rodila deti. A aj preto je táto esej dôležitá. Pochopili to vo Švédsku, kde sa tamojšia vláda v roku 2015 rozhodla venovať každému šesťnásťročnému Švédovi a Švédke jeden výtlačok knihy Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Prečo by sme ju mali čítať my?

Vlčice zo Sernovodska. Zápisky z rusko-čečenskej vojny.

Autorka: Irena Brežná. Vydavateľ: Absynt. Rok: 2016

- **O knihe:** Dve krvavé koloniálne vojny, ktoré vyústili do diktatúry Ramzana Kadyrova pod patronátom Vladimira Putina – taká je cena, ktorú zaplatilo Čečensko na prahu 21. storočia za svoje vzopretie a volanie po samostatnosti. Vypálené dediny, odkryté masové hroby, najprv štátny terorizmus Kremľa a potom aj ten čečenský, trpiaci a zomierajúci civilní obyvatelia, znásilnené a ponížené ženy i muži – taký obraz Čečenska nám ponúka v knihe Vlčice zo Sernovodska. Je tu však istá nádej. Stále sú tu ľudia, ktorí sa nenechali umlčať. Rozprávajú. Svedčia. Ony. Ženy v šatkách. Vlčice zo Sernovodska. A Irena Brežná medzi nimi.

Muži mi to stále vysvetľujú...

(z knihy Muži mi to vysvetlia, str. 16-17)

V tejto krajine denne zabijú manželia alebo bývalí manželia tri ženy. Ide o jednu z hlavných príčin úmrtia tehotných žien v Spojených štátoch. V srdci feministického zápasu o prisúdenie znásilneniu, znásilneniu na rande, v manželstve, domácomu násiliu a sexuálnemu obťažovaniu na pracovisku právny status zločinu je potreba poskytnúť ženám dôveryhodnosť a hlas.

Domnievam sa, že ženy získali status ľudských bytostí, keď sa takéto skutky začali brať od polovice 70. rokov vážne, keď sa obludnosti, ktoré nám stoja v ceste a zabíjajú nás, začali riešiť právne, dosť dlho potom, čo som sa narodila. A pre každého, kto má pocit, že obťažovanie na pracovisku nie je otázkou života a smrti, pripomínam dvadsaťročnú Mariu Lauterbachovú, desiatničku z námorného vojska, ktorú zjavne zabil jej nadriadený v jeden zimný večer, kým čakala na vypočutie týkajúce sa toho, že ju znásilnil. Obhorené zvyšky jej tehotného tela sa našli v ohnisku na jeho zadnom dvore.

Keď sa jasne naznačuje, že on vie, o čom hovorí, zatiaľ čo ona nie, bez ohľadu na to, o aký bezvýznamný rozhovor ide, zvečňuje sa ošklivosť tohto sveta a zatieňuje jeho svetlo. Potom, čo mi v roku 2000 vyšla kniha *Wanderlust*, som sa naučila lepšie brániť sa pred tým, aby niekto spochybňoval moje vnímanie a interpretácie. V tom čase som sa dvakrát ohradila voči mužskému prístupu a bolo mi vysvetlené, že k udalostiam nedošlo vôbec tak, ako som ich rozprávala, že som subjektívna, pomýlená, prepracovaná, neúprimná- v skratke, ženská.

Predtým som sa väčšinou zvykla spochybniť a stiahnuť. Verejný status historičky a autorky mi pomohol postaviť sa za seba, ale len málo žien má takúto podporu a miliardám žien na tejto sedem miliardovej planéte sa musí denne hovoriť, že nie sú

spoľahlivými svedkyňami vlastných životov, že pravda im nepatrí a nikdy nebude. Presahuje to mužov vysvetľujúcich, ale je to súčasťou toho istého súostrovia arogancie.

Muži mi to stále vysvetľujú. A žiaden z nich sa nikdy neospravedlnil za to, že mi nesprávne vysvetľoval niečo, čo viem a on nie. Ešte nie, ale podľa poistno-matematických tabuliek mám pred sebou ešte ďalších plus-mínus štyridsať rokov, a tak sa to ešte stať môže. Hoci, niežby som na to čakala so zatajeným dychom.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Prečo má autorka textu pocit, že ženy, ich názory a postoje sú spochybňované?
- Hodnotia chlapi dievčatá? A hodnotia dievčatá chlapcov? Je to správne? A je to fér?
- V texte sa spomína tragický osud Marie Lauterbachovej. Prečo sa podľa vás takéto tragédie dejú?
- Aký je rozdiel medzi znásilnením, obťažovaním a inými formami násilia na ženách?
- Máte pocit, že na Slovensku je to inak ako v USA? Uvažujte o rozdieloch a podobnostiach.

- **Námety na diskusiu:**

- Poznáte slovo feminizmus? Čo znamená?
- Niekedy sa zvykne hovoriť o mužských a ženských vlastnostiach. Prečo podľa vás ľudské vlastnosti takto rozdeľujeme?

- Obťažovanie na pracovisku je veľký problém. V roku 2018 proti nemu bojovalo hnutie Metoo. Počuli ste o ňom? Čo o ňom viete?
- **Náročnosť:** 2

Najdlhšia vojna

(z knihy Muži mi to vysvetlia, str. 29-31)

V Spojených štátoch, kde je každých 6,2 minúty nahlásené znásilnenie a znásilnenou je každá piata žena, sa správa o znásilnení a ohavnom zavraždení mladej ženy v autobuse v indickom Naí Dillí považovala za výnimočný incident. Stránky novin v tom čase ešte stále plnili správy o futbalovom mužstve steubenvillskej strednej školy v Ohiu, ktoré sexuálne napadlo tínedžerky v bezvedomí. Prípady hromadných znásilnení tu tiež nie sú ničím výnimočným. Vyberte si: krátko predtým odsúdili asi dvadsať mužov, ktorí hromadne znásilnili jedenástočné dievča v texaskom Clevelande, na jeseň roku 2012 odsúdili aj hlavného násilníka v podobnom prípade so šestnástročným dievčaťom v kalifornskom Richmonde, v apríli odsúdili štyroch mužov, ktorí hromadne znásilnili pätnástročné dievča pri New Orleans, kým šiesti muži, ktorí znásilnili štrnástročné dievča v Chicagu, boli stále na slobode. Niežeby som tieto prípady vyhľadávala: boli vo všetkých správach, hoci si ich nikto nespojí a nenaznačí, že by mohlo ísť o ich vzorec.

Napriek tomu tu existuje vzorec násilia páchaného na ženách, ktorý je široký, siaha hlboko a je desivý a neustále prehladovaný. Z času na čas médiá zamerajú svoju pozornosť na prípad týkajúci sa nejakej celebrity alebo na únik zvlášť šťavnatých detailov, ale väčšinou to prezentujú ako anomálie, zatiaľ čo množstvo identických správ o násilí páchanom na ženách v tejto krajine, v iných krajinách na každom kontinente vrátane Antarktídy predstavuje akýsi spravodajský šum na pozadí.

Ak sa radšej rozprávate o znásilneniach v autobuse ako o hromadných znásilneniach, v novembri tohto roku znásilnili vývojovo narušenú ženu v autobuse v Los Angeles, uniesli autistickú šestnástročnú dievčinu vo vlaku na regionálnej linke v kalifornskom Oaklande (jej únosca ju opakovane znásilnil

počas dvoch dní túto zimu) a hromadne znásilnili viacero žien v autobuse v Mexico City. Kým som písala tento text, dočítala som sa, že v Indii uniesli ďalšiu vodičku autobusu a hromadne ju celú noc znásilňoval iný vodič a jeho päť priateľov, ktorí asi mali pocit, že to, čo sa stalo v Naí Dillí, bolo úžasné.

V tejto krajine, na celej Zemi dochádza k množstvu znásilnení a na ženách sa pácha rôzne násilie, ale takmer nikdy sa to nepovažuje za porušenie občianskych či ľudských práv, za krízu či vzorec. Násilie nemá rasu, spoločenskú triedu, náboženstvo alebo národnosť, ale násilie má rod.

Tu by som chcela povedať jedno: napriek tomu, že prakticky všetkými páchatelmi týchto zločinov sú muži, neznamená to, že všetci muži sú násilní. Väčšina z nich nie je. Okrem toho sa násilie pácha aj na mužoch, ale väčšinou ich týrajú iní muži a každá násilná smrť, každý útok je hrozný. Aj ženy páchajú násilie na svojich partneroch, ale nedávne štúdie uvádzajú, že takéto činy zriedka vedú k výraznej ujme, a už vôbec nie k smrti. Ženy zabíjajú svojich partnerov väčšinou v sebaobrane, ale ženy, ktoré sú obeťami domáceho násillia, končia v nemocnici či v márnici. Ale témou tohto textu je epidémia násillia páchaného mužmi na ženách, či už ide o ich partnerov, alebo neznámych mužov.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Ako vnímate násilie na ženách? Prečo k nemu podľa vás dochádza? Ako s tým môžeme bojovať?
- Je podľa vás znásilnenie porušením ľudských alebo občianskych práv? Skúste svoj názor aj vysvetliť.
- Prečo podľa vás autorka používa slovo epidémia?

- **Námety na diskusiu:**
 - Autorka spomína štatistiku z USA. Viete, ako je to na Slovensku alebo v Európe?
 - Predstavte si, že ste predseda/níčka vlády Slovenskej republiky. Aké riešenia by ste navrhli, aby sa už znásilnenia a násilie na ženách nediali?
- **Náročnosť: 2**

Podíme domov

(z knihy Muži mi to vysvetlia, str. 32-33)

Všetko sú to výnimočné zločiny, ale môžeme hovoriť aj o každodenných útokoch, pretože napriek tomu, že znásilnenie sa v tejto krajine nahlasuje len každých 6,2 minúty, odhadovaná početnosť je pravdepodobne päťkrát vyššia. Čo znamená, že v Spojených štátoch dochádza k znásilneniu takmer každú minútu. K desiatkam miliónov obetí znásilnenia tak pribúdajú ďalšie. Veľké percento vašich priateľiek má takú skúsenosť.

Môžeme hovoriť o znásilneniach, ktoré páchajú stredoškolské alebo vysokoškolské športové mužstvá, o znásilneniach na internátoch, pred ktorými predstavitelia univerzít ohavne zatvárajú oči a na mnohé z nich nereagujú (vrátane strednej školy v Steubenville, na univerzite Notre Dame, Amherst College a mnohých iných). Môžeme hovoriť o eskalujúcej epidémii znásilnení, sexuálnych útokov a sexuálneho obťažovania v americkej armáde: minister obrany Leon Panetta odhadol, že v roku 2010 došlo v armáde k tisícdeväťsto incidentom považovaných za sexuálne útoky, pričom väčšina útočníkov zostala nepotrestaná, hoci jednoviezdičkový brigádny generál Jeffrey Sinclair bol v septembri obvinený zo „série sexuálnych zločinov na ženách“.

Nezaoberajme sa násilím na pracovisku, podíme domov. Mužov, ktorí zabíjajú svoje partnerky a bývalé partnerky, je tolko, že každoročne počet obetí tvorí viac ako tisíc zo všetkých obetí vražd – čo znamená, že každé tri roky takto zahynie viac žien ako bolo obetí pri útoku na Svetové obchodné centrum z 11. septembra 2001, hoci nikto nevyhlasuje vojnu proti tomuto druhu terorizmu. (Inak sa to dá povedať aj takto: viac než 11766 tiel z vražd v dôsledku domáceho násillia v období od 11.9.2001 do roku 2012 presahuje počet obetí útoku a počet všetkých amerických vojakov, ktorí padli vo „vojne proti terorizmu“.)

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Myslíte si, že sa o násilí na ženách hovorí dostatočne?
 - Môžeme podľa vás porovnávať teroristický útok a násilie na ženách?
 - Ako zabrániť každodenným útokom na ženy?
- **Námety na diskusiu:**
 - Ako podľa vás médiá píšu o násilí na ženách?
 - Videli ste, počuli ste alebo ste čítali o násilí na ženách? Rozprávate sa o tom v škole, prípadne s kamarátmi, kamarátkami alebo s rodičmi? Je to podľa vás dôležité?
- **Náročnosť: 2**

Čo s tým má láska?

(z knihy Muži mi to vysvetlia, str. 38-39)

Čo s tým má láska? Pýtala sa v jednej skladbe Tina Turner, ktorej bývalý manžel Ike raz vyhlásil: „Áno, udrél som ju, ale nebil som ju viac ako priemerný chlap bije svoju ženu.“ Každých 9 sekúnd je nejaká žena v tejto krajine zbitá. Opakujem: nie každých 9 minút, ale každých 9 sekúnd. U amerických žien je to najčastejšia príčina zranení; z viac ako dvoch miliónov zranených žien ročne si pol milióna prípadov vyžaduje lekárske ošetrovanie a približne 145000 pacientiek je nutné hospitalizovať, uvádza Centrum na kontrolu ochorení. A štatistiky o zubných zákrokoch, ktoré sú potom potrebné, čítať nechcete. V Spojených štátoch je najčastejšou príčinou úmrtia tehotnej ženy jej partner.

„Na celom svete je u žien vo veku od 15 do 44 rokov vyššia pravdepodobnosť, že ich o život alebo o zdravie pripravia násilím muži, ako to, že podľahnú rakovine, malárii, ocitnú sa vo vojne alebo sa stanú obeťou dopravnej nehody dokopy,“ píše Nicolas D. Kristof.

V tejto krajine (USA) dochádza ročne k osemdesiatšedemtisíc znásilneniam, ale každé z nich sa prezentuje ako izolovaný incident. Bodky na mape sú tak blízko a je ich tak veľa, že takmer splývajú do veľkej škvrny, ale tieto bodky si nikto nespája ani sa nepokúša škvrnu pomenovať. V Indii to spravili. Povedali, že ide o záležitosť občianskych práv, ľudských práv, že ide o problém všetkých ľudí, nejde o ojedinelý prípad a už nikdy sa niečo také nebude akceptovať. Musí sa to zmeniť. Je vašou úlohou zmeniť to, a mojou, našou.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku

pocit? Čomu v texte nerozumiete?

- V texte sa píše aj "nebil som ju viac ako priemerný chlap bije svoju ženu". Čo si o tom myslíte?
- Zdá sa vám v poriadku, ak muž zbije ženu?
- **Námety na diskusiu:**
 - Ako by ste postupovali, ak by ste vedeli o tom, že váš sused bije svoju manželku?
 - Ako by ste postupovali, ak by ste na ulici videli, ako muž dáva žene facku?
- **Náročnosť: 2**

Alica Alonsová. Balerína.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 8)

Narodená 21. decembra 1921

Kuba

„Tanečnica by sa mala učiť zo všetkých druhov umenia.“

Žilo kedysi jedno slepé dievča, z ktorého sa stala úžasná balerína. Volalo sa Alica.

Keď Alica vyrastala, normálne videla a mala pred sebou skvelú kariéru baleríny, ale potom zrazu ochorela. Zrak sa jej ďalej zhoršoval a zhoršoval. Niekoľko mesiacov musela zostať ležať bez pohybu v posteli, ale Alica chcela tancovať- takže tancovala jediným spôsobom, akým mohla. „Tancovala som v duchu. Slepá, bez pohybu, v posteli, ale učila som sa tancovať Giselle.“

Jedného dňa sa zranila primabalerína v Mestskom baletе v New Yorku. Zavolali Alicu, aby ju zastúpila. Bola už čiastočne slepá, ale ako mohla odmietnuť takú ponuku? Veď to bol balet Giselle!

Hneď ako začala tancovať, publikum si ju obľúbilo.

Alica tancovala grációzne a suverénne, hoci takmer nič nevidela. Rodičov naučila, aby boli v správnom čase na správnom mieste, presne keď ich tam potrebovala.

Jej štýl bol taký unikátny, že ju požiadali, aby tancovala so svojou baletnou skupinou po celom svete. No jej snom bolo priniesť klasický balet na Kubu, do jej domova.

Keď sa vrátila z ciest, začala učiť klasický balet kubán-

ských tanečníkov. Založila Baletnú spoločnosť Alice Alonsovej, z ktorej sa neskôr stal Ballet Nacional De Cuba (Kubánsky národný balet).

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Myslíte, že aj keď má človek určité znevýhodnenie (ako napríklad slabý zrak), mal by ísť za svojím snom napriek všetkým prekážkam?
- Poznáte ľudí, ktorí majú nejaké zdravotné znevýhodnenie? Ako sa im žije na Slovensku?
- Aké prekážky majú ľudia so zdravotným znevýhodnením vo vašom meste alebo obci? Skúste vymenovať konkrétne príklady.

- **Námety na diskusiu:**

- Poznáte známych ľudí, ktorí sa napriek zdravotnému znevýhodneniu presadili a stali sa slávnymi?

- **Náročnosť: 1**

Nina Simoneová. Speváčka.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str.160)

21. februára 1933 - 21. apríla 2003

USA

„Poviem vám, čo pre mňa znamená sloboda. Žiaden strach.“

Nina bola talentovaná a hrdé dievča. Keď šla jej mama do kostola, Nina si nenápadne sadla na lavicu pri organe a učila sa hrať pieseň „God Be With You Till We Meet Again“ (Boh s vami, kým sa znova nestretieme). Vtedy mala len tri roky.

Keď mala päť rokov, jej matke ponúkol zamestnávateľ, že bude Nine platiť hodiny hudby, a Nina sa začala učiť hrať na klavíri.

Pracovala tvrdo, oddane a prejavila mimoriadny talent.

Keď mala dvanásť rokov, vystúpila na svojom prvom koncerte. Rodičia sedeli v prvom rade, ale museli sa presunúť dozadu, aby uvoľnili miesto belochom, ktorí prišli. Nina však odmietla hrať, kým jej rodičov neusadili naspäť dopredu.

Nina vkladala do svojej hudby vášeň a hrdosť a neznášala rasizmus. Chcela, aby aj černosi boli hrdí, slobodní, aby mohli prejavíť svoj talent a vášeň bez predsudkov.

Preto napísala piesne ako „Brown Baby“ alebo „Young, Gifted and Black“. Nina Simoneová vedela, ako rasizmus černochoch ubližuje, a chcela, aby v jej piesňach našli silu. „Najhoršie na predsudkoch je to, že keď cítite poníženie a hnev, začnete o sebe pochybovať. Začnete premýšľať, že možno v niečom nie ste dobrí.“

Nina sa rozhodla rozvíjať svoj talent namiesto strachu a stala sa jednou z najznámejších džezových speváčok na svete.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo je to vlastne rasizmus? Ako sa prejavuje? A prečo ho Nina neznášala?
- Myslíte si, že rasizmus je porušením ľudských a občianskych práv?
- Viete, aká je história černochoch v USA?
- Stretli ste sa s rasizmom na Slovensku?
- Keď vidia dievčatá chlapcov napríklad v hudobnom klipe (a rovnako, keď vidia chlapci dievčatá), má to podľa vás vplyv na vnímanie chlapcov (a rovnako dievčat) v bežnom živote?

- **Námety na diskusiu:**

- Máme na Slovensku a v zahraničí umelcov a umelkyne, ktorí majú inú farbu pleti? Páči sa vám ich umenie (napríklad hudba alebo iné)?

- **Náročnosť:** 1

Virginia Woolfová. Spisovateľka.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 184)

25. januára 1882 - 28. marca 1941

Veľká Británia

„ Mám korene, ale vznášam sa.“

V Londýne kedysi žilo jedno malé dievča, ktoré vytvorilo noviny o svojej rodine. Volalo sa Virginia. Virginia bola veľmi múdra, vzdelaná a citlivá. Keď sa stalo niečo zlé, celé týždne bola nezvyčajne smutná. Keď bola šťastná, bolo to najšťastnejšie dieťa na svete.

„Všetko som prežívala veľmi intenzívne,“ napísala do svojho denníka.

Virginia trpela depresiami. Depresia je choroba, pri ktorej sa mení nálada, a to ovplyvnilo celý jej život.

No Virginia písala. Písaním vyjadrovala svoje pocity jasnejšie, a tak prebúdzala cit aj v ostatných. Rovnako ako písanie milovala Virginia svojho manžela Leonarda.

Virginia a Leonard boli spolu nesmierne šťastní a ľúbili sa, ale depresie Virginii občas nedovolili precítiť radosť.

V tom čase sa táto nepríjemná choroba neliečila a mnohí ľudia sa domnievali, že je to len výmysel.

Dnes sa depresie liečia. Či ste šťastný alebo smutný, alebo niečo medzi tým, vždy je dobré zaznamenávať si svoju náladu do denníka. Možno z vás bude geniálny spisovateľ ako Virginia, pomôžete ostatným ľuďom pochopiť ich city a prežiť život plný snov.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Aké sú vaše obľúbené spisovateľky zo Slovenska a zahraničia?
 - Ako sa má človek, keď má depresiu?
 - Myslíte, že niekedy človeka odsudzujeme za niečo, čoho príčinou je choroba, len o tom nevieme?
- **Námety na diskusiu:**
 - Medzi nami žije veľa ľudí, ktorých život je ťažší, pretože trpia duševnou chorobou. O týchto chorobách však často nevieme a potom vznikajú nedorozumenia, ale aj predsudky. Pouvažujte o svojej rodine a priateľoch. Myslíte, že je medzi nimi niekto, kto trpel depresiou alebo iným duševným ochorením?
- **Náročnosť: 1**

Yusra Mardinová. Plavkyňa.

(z knihy Príbehy na dobrú noc pre rebelky, str. 194)

Narodená 5. marca 1998

Sýria

„Chcem, aby všetci utečenci boli na mňa hrdí.“

V sýrskom Damasku kedysi žila plavkyňa menom Yusra.

Každý deň spolu so sestrou trénovali pod vedením ich otca na miestnej plavárni. Sýria bola v tom čase vo vojne a jedného dňa aj na bazén dopadla bomba. Našťastie, Yusra tam vtedy nebola.

Čoskoro nato ich dom zničila ďalšia bomba. Znova unikli len o vlások. Zrazu Yusra a jej rodina nemali nič a nemali kde bývať, preto sa rozhodli opustiť krajinu.

Yusra počula, že v Nemecku majú plavci vhodné podmienky. Cesta bola dlhá a namáhavá, ale Yusu to neodradilo. Spolu so sestrou sa pridali ku skupine utečencov a ich cesta trvala celý mesiac. Prešli cez niekoľko krajín a potom sa na gumenom člne vydali na ostrov Lesbos.

Čln bol len pre šiestich alebo siedmich ľudí, ale nasadli doň až dvadsať. Zrazu sa pokazil motor. „Nemôžeme zomrieť na mori,“ pomyslela si Yusra. „Veď sme plavci!“ A tak skočila do vody spolu so sestrou a ešte jedným chlapcom. Plávali a ťahali či tlačili čln viac ako tri hodiny, až sa konečne dostali k brehu.

Keď sa dostali do Nemecka, ako prvé sa Yusra opýtala: „Kde nájdem plavecký klub?“

Nielenže ho našla, ale v roku 2016 sa stala členkou klubu

utečencov, ktorí sa dokonca zúčastnili na olympiáde.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Je Yusra utečenkyňa alebo migrantka? Prečo ušla zo svojej krajiny?
 - Myslíte, že Nemecko malo prijať Yusru? Vysvetlite prečo áno alebo prečo nie.
 - Mohli by sa aj z nás stať utečenci a utečenkyne? Skúste uviesť príklady situácii, v ktorých by ste chceli ujsť zo Slovenska.
- **Námety na diskusiu:**
 - Aká je situácia na Slovensku? Žije u nás veľa utečencov? Kde žijú?
 - Veľa ľudí sa utečencov a migrantov bojí. Prečo? Máte aj vy strach a ak áno, z čoho?
- **Náročnosť: 1**

Vieš čo, ty si feministka.

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str. 9-14)

Okoloma bol jedným z mojich najlepších priateľov z detstva. Bývali sme na jednej ulici a staral sa o mňa, akoby bol môj vlastný brat- keď sa mi zapáčil nejaký chalan, bol prvý, koho som sa pýtala na jeho názor. Okoloma bol vtipný, inteligentný a nosil špicaté kovbojské čižmy. V decembri 2005 Okoloma zahynul pri leteckom nešťastí na juhu Nigérie. Ešte stále je pre mňa ťažké slovami vyjadriť, čo som vtedy cítila. Okoloma bol priateľ, s ktorým som sa mohla hádať, smiať a skutočne porozprávať. Bol tiež prvým človekom, ktorý ma nazval feministkou.

Mala som asi štrnásť. Boli sme uňho doma, hádali sme sa, obaja sme iskrili polovičatými vedomosťami z prečítaných kníh. A hoci si už nepamätám, o čom konkrétne tá hádka bola, spomínam si, že uprostred najväčšej výmeny názorov sa na mňa Okoloma pozrel a povedal: „Vieš čo, ty si feministka.“

Nemal to byť kompliment. Vyčítala som to z jeho tónu, rovnakého tónu, akým by človek povedal- „Sympatizuješ s terorizmom.“

Nevedela som presne, čo slovo feministka znamená. A nechcela som, aby si to Okoloma všimol. Preto som ho len odignorovala a pokračovala v hádke. Avšak prvé, čo som mala v úmysle urobiť hneď po príchode domov, bolo vyhľadať si to slovo v slovníku.

• Úlohy:

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Ako sa líšia dievčatá od chlapcov a v čom sa,

naopak, podobajú?

- Predstavte si, že váš brat alebo sestra idú na narodeninovú oslavu ich kamaráta. Ako by ste chceli, aby sa k nim správali ľudia opačného pohlavia (teda k sestre chlapci a k bratovi dievčatá)? A ako sa správate vy k opačnému pohlaviu?

- **Námety na diskusiu:**

Čo je to podľa vás feminizmus? Poznáte nejakú feministku alebo feministu?

Čo si myslíte o feminizme a čo o ňom viete?

- **Náročnosť:** 2

Šťastná feministka.

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str.)

A teraz pretočme pásku o niekoľko rokov dopredu.

V roku 2003 som napísala román Purple Hibiscus (Fialový ibištek) o mužovi, ktorý okrem iného bije svoju ženu a ktorý neskončí veľmi dobre. Počas prezentácie románu doma v Nigérii mi jeden sympatický, dobroprajný novinár povedal, že mi chce dať radu. (Možno viete, že Nigérijčania vám kedykoľvek pohotovo poskytnú nejakú nevyžiadanú radu.)

Vraj sa povára, že ten román je feministický, povedal a popritom celý čas smutne potriasal hlavou. Jeho rada znela, aby som sa nikdy nenazývala feministkou, lebo feministky sú ženy, ktoré sú nešťastné, pretože si nevedia nájsť manželov.

Preto som sa rozhodla nazývať samu seba „šťastnou feministkou“.

Potom mi jedna nigérijská akademička povedala, že feminizmus je pre našu kultúru neprirodzený, že je neafrický a že feministkou sa nazývam iba preto, lebo ma ovplyvnili západné knihy. (To ma dosť pobavilo, lebo väčšina vecí, ktoré som v ranom veku čítala, boli rozhodne nefeministické: ak som do šestnástich neprečítala každú jednu romantickú knižku z „červenej“ edície Mills & Boon, tak ani jednu. A navyše, vždy, keď sa pokúšam čítať knihy považované za „klasickú feministickú literatúru“, unudia ma a zápasím s tým, aby som ich prečítala až do konca.)

Tak či onak, keďže feminizmus je vraj neafrický, rozhodla som sa pasovať za „šťastnú africkú feministku“.

Potom mi jeden blízky priateľ povedal, že keď sa nazývam feministkou, znamená to, že pociťujem odpor k mužom. A tak som sa rozhodla, že budem „šťastnou africkou feministkou, ktorá nepociťuje odpor k mužom, ktorá s obľubou nosí lesk na pery

a topánky na vysokých opätkoch nie pre mužov, ale pre seba“.

Veľa z tých vecí som, pravdaže, robila natruc, ale aspoň to pekne ilustruje skutočnosť, že slovo feministka so sebou nesie mimoriadne ťažký balast, a to negatívny:

Nenávidíš mužov, nenávidíš podprsienky, neznášaš africkú kultúru, myslíš si, že ženy by mali vždy všetko kontrolovať, nenosíš mejkap, neholíš sa, si stále nahnevaná, nemáš zmysel pre humor, nepoužívaš dezodoranty.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Feminizmus je o rovnosti mužov a žien. Súhlasíte alebo si myslíte niečo iné?
- Myslíte, že feministky sa hnevajú alebo dokonca nenávidia mužov?
- Môže sa feministka pekne obliekať? A môže byť muž feministom?

- **Námety na diskusiu:**

- Aké ľudské práva patria ženám a aké mužom?

- **Náročnosť: 1**

Louis je muž.

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str. 14 – 20)

Často robím chybu, keď si myslím, že niečo, čo je jasné pre mňa, je takisto jasné aj pre ostatných. Napríklad môj blízky priateľ Louis- úžasný, pokrokový muž. Neraz sme sa spolu rozprávali a on hovoril: „Nerozumiem ti, keď vravíš, že ženy to majú iné a ťažšie. Tak to mohlo byť v minulosti, ale nie teraz. Dnes to ženy majú v pohode.“ Nechápala som, ako je možné, že Louis nevidí to, čo je zdanlivo také zrejmé.

To, že som sa vrátila do Nigérie, si náležite užívam. Veľa času trávim v Lagose, najväčšom nigérijskom meste a obchodnom centre krajiny. Večer, keď teploty klesnú a mesto sa trochu upokojí, si občas s priateľmi, priateľkami či rodinou vyjdeme do reštaurácie alebo kaviarne. V jeden taký večer sme boli vonku aj s Louisom a ďalšími priateľmi.

Neodmysliteľnou súčasťou Lagosu sú hŕstky energických mladíkov, ktorí sa tmolia okolo niektorých podnikov a veľmi dramaticky vám „pomáhajú“ zaparkovať auto. Lagos je metropola, v ktorej žije takmer dvadsať miliónov ľudí. Má oveľa väčšiu energiu ako Londýn a výraznejšieho podnikateľského ducha než New York. Ľudia tu preto prichádzajú s najrôznejšími nápadiami, ako si zarobiť na svoje živobytie. Rovnako ako vo väčšine veľkých miest, aj tu môže byť problém nájsť večer parkovacie miesto. Niektorí mladíci si preto za predmet podnikania zvolili práve hľadanie parkovacích miest. Hoci by ste voľné miesta našli aj sami, oni vás so zúrivou gestikuláciou odvedú do toho svojho a sľúbia vám, že sa o vaše auto „postarajú“, až kým sa nevrátite späť. Raz večer na mňa mimoriadne zapôsobilo zvláštne teatrálné vystupovanie muža, ktorý nám našiel parkovacie miesto, preto som sa rozhodla dať mu pri odchode obslužné. Otvorila som kabelku, načrela do nej a podala som mu peniaze. A on, ten šťastný a vďačný muž, ich odo mňa zobral, potom sa pozrel

smerom k Louisovi a povedal: „Ďakujem vám, pane!“

Louis sa ma s prekvapeným pohľadom spýtal: „Prečo ďakuješ mne? Ja som mu predsa tie peniaze nedal.“ A potom som na jeho tvári zbadala, že mu to došlo. Ten muž bol totiž presvedčený, že všetky moje peniaze pochádzajú od Louisa. Pretože Louis je muž.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Myslíte, že niečo také, ako je opísané v texte, by sa mohlo stať aj na Slovensku?
- Ako je to u vás v rodine? Viete, kto z vašich rodičov zarába a kto zarába viac?

- **Námety na diskusiu:**

- Vedeli ste, že ženy a muži majú na rovnakých pozíciách rozdielne platy (to znamená, že firma má dve rovnako postavené pozície. Predstavme si, že ide o manažéra obchodu a manažérku PR. Môže sa stať, že muž na tejto pozícii zarába 1200€ a žena 1000€. Ich zodpovednosti a právomoci sú však na rovnakej úrovni). Čo myslíte, prečo je to tak? Myslíte si, že je to spravodlivé?

- **Náročnosť: 2**

Vychovávať inak

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str. 28-30)

Čo ma zarazilo - pri nej i mojich ostatných amerických priateľkách - , je to, ako veľmi im leží na srdci, aby v ľuďoch vzbudzovali sympatie. To, ako vďaka svojej výchove veria, že sympatickosť je veľmi dôležitá a že táto črta „sympatickosti“ je mimoriadne špecifická vec. A že táto špecifická vec nesmie obsahovať agresivitu, prejavy hnevu či príliš hlasný nesúhlas.

Veľmi veľa času venujeme tomu, že sa dievčatá snažíme naučiť jednu vec - aby sa trápili pre to, čo si o nich myslia chlapci. Naopak to však neplatí. Neučíme chlapcov, aby sa snažili vzbudzovať sympatie. Až príliš veľa času venujeme tomu, aby sme dievčatám vysvetlili, prečo nemôžu byť nahnevané, agresívne či drsné, čo je už samo o sebe dosť zlé, ale potom sa otočíme a pre tie isté veci chválime či ospravedlňujeme chlapcov. Svet je zaplavený hromadami časopiseckých článkov a kníh, ktoré ženám vysvetľujú, čo robiť, aké majú a nemajú byť - a to všetko len preto, aby priťahovali či tešili mužov. Naproti tomu, sprievodcov pre mužov o tom, ako potešiť ženu, je ako šafranu.

V Lagose vediem kurz tvorivého písania a jeho jedna mladá účastníčka sa mi zverila, že jej kamarátka prikázala, aby nepočúvala moje „feministické reči“- inak nasiakne myšlienkami, ktoré jej neskôr zničia manželstvo. Táto hrozba - zničenie manželstva či možnosť vôbec ho neuzavrieť - sa v našej spoločnosti omnoho častejšie používa proti ženám než proti mužom.

Otázky rodu sú dôležité kdekoľvek na svete. Dnes by som vás preto chcela poprosiť, aby sme začali snívať a plánovať iný svet. Spravodlivejší. Svet so šťastnejšími mužmi a šťastnejšími ženami, ktoré by k sebe boli úprimnejšie. A začnime takto: Musíme naše dcéry vychovávať inak. A inak musíme vycho-

vávať aj našich synov.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Myslíte, že je dôležité, aby vás ľudia mali radi? Aby ste v nich vzbudzovali sympatie? A existujú určité hranice, za ktoré by sme už nemali ísť?
 - Existujú rozdiely medzi tým, čo sa nám páči na dievčatách a čo na chlapcoch? A prečo je to tak?
- **Námety na diskusiu:**
 - Ako by sme mohli vybudovať spravodlivejší svet?
 - A ako by sme mohli vybudovať šťastnejší svet? A čo je podľa vás dôležitejšie? Šťastie alebo spravodlivosť?
- **Náročnosť:** 2

Medvedia služba

(z knihy VŠETCI BY SME MALI BYŤ FEMINIST(K)AMI, str. 31 – 41)

Chlapcom robíme veľkú medvediu službu tým, ako ich vychovávame. Udupávame v nich ľudskosť. Mužskosť totiž vymedzujeme veľmi úzko. Mužskosť je tvrdá tesná klieťka, do ktorej strkáme našich chlapcov.

Učíme ich, aby sa bránili prejavom strachu, slabosti, zraniteľnosti. Učíme ich, aby maskovali svoje skutočné ja, lebo musia byť tak ako sa vraví u nás v Nigérii- tvrdíasi.

Napríklad, na rande idú stredoškolač a stredoškolačka, obaja tínedžeri s mizerným vreckovým. No očakáva sa, že účet zaplatí chlapec, a to vždy, len preto, aby dokázal, že je muž. (A potom sa divíme, prečo chlapci oveľa častejšie kradnú rodičom peniaze.)

Čo by sa stalo, keby sme v našej výchove chlapcov a dievčat nespájali mužskosť s peniazmi? Čo keby v ich postoji nebol už od začiatku predpoklad, že „zaplatiť musí chlapec“, ale „platí ten či tá, kto má viac peňazí“? Iste, z dôvodov historicky podmienenej výhody budú mať viac pravdepodobne muži. No ak začneme vychovávať svoje deti inak, možno o päťdesiat či o sto rokov už chlapci nebudú pociťovať tlak na to, aby dokazovali svoju mužskosť len prostredníctvom materiálnych prostriedkov.

No zďaleka najhoršia vec, ktorú robíme mužským jedincom, je to, že ich nútime, aby boli tvrdí - následkom čoho sú veľmi krehké ich egá. Čím silnejšie muž cíti, že musí byť tvrdý, tým je jeho ego slabšie.

Omnoho väčšiu medvediu službu však robíme dievčatám, lebo ich vychovávame k tomu, aby toto krehké mužské ego uspokojovali.

Učíme dievčatá, aby ustupovali, aby sa zmenšovali.

Vravíme im: Môžete mať ambície, ale nie veľké. Usilujte sa o úspech, ale nie priveľký, lebo ináč ohrozíte mužov. Ak ste vo vzťahu s mužom živelkou, predstierajte, že nie ste, najmä na verejnosti - inak sa naňho budú dívať ako na zženštilého.

Lenže čo ak spochybníme samotnú premisu: Prečo by mal úspech ženy znamenať pre muža hrozbu? Čo ak sa rozhodneme toho slova zženštilý - a neviem, či existuje slovo, ktoré neznášam viac - navždy zbaviť?

Raz sa ma nejaký známy z Nigérie spýtal, či sa nebojím, že zo mňa budú mať muž strach.

Nemám ani najmenšie obavy - a ani mi to nenapadlo, lebo muž, ktorý by zo mňa mal strach, je presne ten typ muža, o akého nemám záujem.

No aj tak ma to zarazilo. Som ženského rodu, a tak sa odo mňa očakáva, že sa budem usilovať o manželstvo. Očakáva sa odo mňa, že budem robiť také rozhodnutia, pri ktorých zohľadním, že manželstvo je to najdôležitejšie v živote. Nepopieram, že manželstvo môže byť zdrojom šťastia, lásky i vzájomnej opory. No prečo učíme dievčatá, aby sa oň usilovali, a chlapcov to isté neučíme?

Poznám jednu Nigérijčanku, ktorá sa rozhodla predať svoj dom, lebo nechcela nastrašiť svojho potencionalneho manžela.

Poznám jednu slobodnú Nigérijčanku, ktorá si na konferencie navlieka obrúčku, pretože chce, aby jej kolegovia a kolegyně, podľa jej slov, „prejavovali úctu“.

Najsmutnejšie na tom však je, že je to pravda - obrúčka z nej skutočne automaticky robí človeka hodného úcty, zatiaľ čo bez nej by sa ľahko mohla stať objektom podceňovania - a to hovoríme o modernom pracovisku.

Poznám mladé ženy, ktoré sú pod takým silným tlakom - zo strany rodiny, priateľov či priateľiek, ba aj práce - , aby sa vydali, že sú nakoniec dotlačené do hrozných rozhodnutí.

Naša spoločnosť učí, že ak sa žena v určitom veku nevydá, treba na to hľadiť ako na jej hlboké osobné zlyhanie. Kým muža, ktorý sa ešte neoženil, vnímajú tak, že sa vlastne poriadne nezačal obzerať po vhodnej žene.

Lahko sa to hovorí, ale ženy to všetko nemôžu len tak zmiest' zo stola. Skutočnosť je zložitejšia, komplexnejšia. Sme spoločenské tvory a myšlienky pri socializácii si zvnútorňujeme.

Dokonca aj jazyk, ktorý používame, je toho názorným príkladom. Jazyk manželstva je často jazykom vlastníctva, nie partnerstva.

Slovom úcta označujeme niečo, čo žena prejavuje mužovi, ale zväčša nie to, čo muž preukazuje žene.

Aj žena, aj muž povedia: „Urobil/ a som to pre pokoj v rodine.“

Keď to povedia muži, väčšinou ide o niečo, čo by vôbec nemali robiť. Niečo, čo s láskavým pobúrením rozprávajú svojim kamarátom, niečo, čím, koniec koncov, dokazujú svoju mužskosť: „Ech, moja žena vraví, že nemôžem chodiť do klubu každý večer, takže teraz pre pokoj v rodine chodím von iba cez víkend.“

Keď ženy povedia: „Urobila som to pre pokoj v rodine,“ je to zvyčajne preto, že sa museli vzdať nejakej práce, kariéry alebo sna. Učíme ženy, že vo vzťahu je to omnoho častejšie ona, ktorá musí robiť kompromisy. Vychovávame dievčatá, aby videli jedna druhú ako súperky - nie však v práci či pri dosahovaní cieľov, čo podľa mňa môže byť skôr na ošoh - , ale v boji o priazeň mužov. Učíme dievčatá, že nemôžu byť sexuálnymi tvormi do takej miery ako chlapci. Ak máme synov, neprekáža nám, že

vieme o ich priateľkách. Ale priatelia našich dcér? Božechráň! (Napriek tomu však od nich, samozrejme, očakávame, že si ten pravý čas domov privedú ideálneho budúceho manžela.)

Na dievčatá zvykneme dozerať. Na rozdiel od chlapcov ich za panenstvo chválime (a vždy mi vrta hlavou, ako to má, akože, fungovať - veď strata panenstva je proces, na ktorom sa väčšinou podieľajú dvaja ľudia opačného pohlavia).

Na jednej nigérijskej univerzite nedávno skupinovo znásilnili mladú ženu. A reakcia mnohých mladých Nigérijčanov i Nigérijčaniek bola takáto: Áno, znásilnenie je hrozné, ale čo robilo jedno dievča v miestnosti so štyrmi chlapcami?

Skúsme teraz, ak sa to dá, opomenúť príšernú neľudskosť takejto odpovede a zamerať sa na jej pozadie: týchto Nigérijčanov a tieto Nigérijčanky vychovali v prostredí, ktoré považuje ženy za vinné už zo samotnej podstaty. Takáto výchova vedie k tomu, že očakávania od mužov sú natoľko nízke, až je ich predstava ako primitívnych surovcov bez akejkoľvek sebakontroly v istom zmysle prípustná.

Učíme dievčatá hanbiť sa. Nerozčapuj nohy! Zahaľ sa! Dávame im pocítiť, že keď sa narodí ako ženy, okamžite sú z niečoho vinné. A tak z dievčat vyrastajú ženy, ktoré nesmú povedať, že majú túžby. Ktoré umlčávajú samy seba. Ktoré nemôžu povedať, čo si naozaj myslia. Ktoré povýšili svoju pretváрку na umeleckú formu.

Poznám ženu, ktorá neznáša domáce práce, ale napriek tomu predstiera, že ich má rada. Naučili ju totiž, že na to, aby bola „dobrým materiálom na manželku“, musí byť - a použijem ďalšie typické slovo - žienkou domácou. A potom, keď sa vydala, rodina jej muža sa začala sťažovať, že sa zmenila. V skutočnosti sa však nezmenila. Akurát už mala po krk všetkej tej pretváry.

Problém s rodom spočíva v tom, že predpisuje, aké a akí by sme mali byť, a nie to, aby sme rozpoznali, kým v skutočnosti

sme. Predstavte si, o koľko šťastnejšie by sme boli, o koľko slobodnejšie by sme sa mohli realizovať, keby nás neťažilo bremeno rodových očakávaní.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Aké sú podľa vás rozdiely medzi výchovou dievčat a chlapcov?
- Myslíte si, že tieto rozdiely sú pozitívne alebo negatívne? A prečo?

- **Námety na diskusiu:**

- Počuli ste už slovo rod? Čo znamená?
- Počuli ste už o slove gender? Čo znamená?

- **Náročnosť:** 2

Čečenci rukavice nenosia.

(z knihy Vlčice zo Sernovodska, str. 36 – 39)

„Rusko, neuč nás, ako máme siať, žať a umierať.“

V Groznom hralo pár chlapcov futbal za každovečerného hrmotu delových sálv. Môj sprievodca sa ich spýtal.

„Hráte sa niekedy aj na vojakov?“

„Nie.“

„Prečo nie?“

„Pretože nikto nechce byť Rusom.“

Tieto deti nadšene behali vypálenými ulicami, keď bojovníci na niekoľko dní prelomili blokádu Grozného.

„Bojovníci! Bojovníci prišli!“ vykrikovali deti, poskakovali a pästami hrozili okoloidúcim pancierovým vozidlám, na ktorých sedeli zachmúrení ruskí vojaci s kalašnikovmi v palebnej pozícii. Detské hry v Groznom.

Na spiatočnej ceste do Inguška sme míňali otvorené nákladiaky. Pršalo. Ženy a deti sa túlili k sebe. Ešte sme nevedeli, čo sa stalo, no keď sme zbadali mohutný prúd utečencov, peších, obutých často len v domácej obuvi, zistili sme, že tentoraz ostreľovali dedinu Samaški.

Epizóda v Samaškách sa udiala tak, ako je to pri týchto trestných výpravách obvyklé. Dedinu obklúčilo ťažké delostrelectvo, ruskí dôstojníci požadovali od predstaviteľov obce peniaze a zbrane a stanovili ultimátum na odchod bojovníkov, ktorí sa údajne v dedine skrývajú. Podľa výpovedí utečencov zaplatila dedina päťdesiat miliónov rubľov (dvadsaťtisíc nemeckých mariek), aby predišla ostreľovaniu. Vojaci však napriek tomu 15. marca o ôsmej ráno ohlásili pripravovaný útok a dedinčanom

dali na evakuáciu necelé dve hodiny. Keď sa tisíce ľudí vydali na cestu, vojaci zahájili paľbu. Dav sa rozdelil. Jednej polovici sa podarilo utiecť do Inguška, druhá sa rozbehla naspäť do pivníc.

Členovia moskovskej misie ľudských práv Sergeja Kovalova zostavili zoznam viac než troch stovák mužov vo veku 17 až 65 rokov (ale i mladších), ktorí boli odvedení zo Sernovodska a Samašiek. Je to bežná prax, pretože všetci čečenski muži čelia podozreniu z toho, že sú bojovníkmi. Obhajcovia ľudských práv z ruskej organizácie Memorial vydali menný zoznam 103 zajatcov zo Samašiek, ktorí boli nahnaní do pieskovej jamy, kde museli prenocovať v teplote pod bodom mrazu, kým väčšinu z nich neodviezli na neznáme miesto.

Keď Čečenci hovoria o smrti, neposielajú svoje deti preč. Hnilobný pach, ktorý cítiť v ich reči, sa pre ich deti stáva vôňou detstva. Keď dorazilo nákladné auto s ďalšími utečencami, dievčatko sa mi stratilo. Vzápätí som zbadala asi desaťročného chlapca. Dala som mu svoje vlnené rukavice a on sa potichu, so sklopenými očami, opýtal:

„Čo to je?“

Až neskôr som sa dozvedela, že Čečenci rukavice nenesia.

Zase sme vo dne v noci počuli až do Inguška dunenie bômb. Tento raz boli detonácie prudšie a ozývali sa v kratších intervaloch. Každý dom v dedine Slepčovskaja sa otvoril pre desať, niekedy aj pre tridsať utečencov. Príslušníci medzinárodného Červeného kríža opäť nečinne stáli pri ruských kontrolných stanoviskách – nedostali povolenie evakuovať oklieštené obyvateľstvo, ošetriť zranených, pochovať mŕtvych.

Ruský prezidentský Kanál 1 mlčal tri dni, potom túto udalosť okomentoval obvyklou oficiálnou formulkou: „Znovunastolenie ústavného poriadku v obci Samaški.“

Keď sme sa vzniesli z letiska v Slepčovskej k Moskve, krúžil nad Samaškami tucet vrtuľníkov. Posledné, čo sme počuli, bolo, ako jedno lietadlo zhodilo poltonovú bombu. Odvtedy mám to dunenie stále v hlave.

Doma som ukázala svojmu deväťročnému synovi detské kresby a on sa začudoval:

„Ako presne maľujú lietadlá a vrtuľníky. Ja ich maľujem z boku a oni spredu.“

Obrovský hmyz bez očí, bez tváre, riadený ktovieakou inteligenciou, zhadzuje bomby a vypúšťa rakety. Jeho výkaly padajú k zemi v hustých sprškach, je to neustávajúci dážď tmavých čiar, dole sa v plameňoch rozpadávajú domy obliehané strieľajúcimi tankami. Keď mi vtedy deti kreslili vrtuľníky na kapote auta, poprosil ma jeden pätnásťročný chlapec, či môže obrázok ešte doplniť. Hrubou čiarou nakreslil nad tanky malý kruh a doň vlka so zdvihnutou hlavou a nastraženými ušami. Slnko na čistom nebi v tom maličkom chránenom svete vy-maľoval celé a ono sa skutočne rozžiarilo. Ten chlapec namaľoval abstraktné pokojné zákutie, znak nezávislej čečenskej republiky Ičkéria. Vlk – identifikačný symbol Čečencov, odpočívajúci, ale bdely, pán vo vlastnej krajine.

Na čečenskom tribunáli v Moskve, ktorý usporiadali ruskí ochrancovia ľudských práv, som sa so Samaškami stretla ešte raz – s dievčatkom menom Madina. Ju samu som však vtedy nevidela. Desaťročná Madina totiž ležala na jednej moskovskej očnej klinike. Jej teta dala všetko zaprotokolovať hlasom rozrušeným a takým tenkým, až sa každú chvíľu trhal a zadrhával. Príbeh, ktorý priniesla tá chudá dedinčanka zo Samašiek až do Moskvy, bol veľmi ťaživý. Naplňal sálu, naplňal i chodby v budove tribunálu, no stále bol príliš veľký. Preto ho teraz vynesiem von.

Keď mala Madina deväť, pochopila súvislosť medzi hukotom helikoptéry a požiarom domu, hvízdaním rakety a výkrikom. Vedela počítat do stopäťdesiat, minimálne toľkých mŕtvych

oplakávala jej dedina po prvej trestnej akcii v roku 1995. O rok neskôr paľba rozohnala utekajúci dav a zranení zostali ležať. Madina patrila k tým, ktorým sa utiecť nepodarilo. Prežila v pivnici. Sedela tam celé dni a celé noci spolu s rodičmi a zdalo sa jej, že výbuchy sa ozývajú v nej samej, bála sa, že ohluchne. Ona však mala oslepnúť na jedno oko, pretože po helikoptéroch prišli žoldnieri. Na hlavách mali čierne šatky ako piráti. Nadrogovaní, opití dobyvatelia hnali pred sebou sotva dvadsaťročných odvedencov. Madinu a jej rodičov vyviedli na dvor a začali do nich hádzať granáty. Odvedencom prikázali, aby robili to isté. Jeden z nich sa však vytrhol, Madina ho videla, ako uteká preč a videla aj to, ako zasiahnutý strelbou žoldnierov padá k zemi. Videla to a vzápätí jej črepina granátu zasiahla ľavé oko. Keď vojaci odišli, Madina prosila rodičov: „Zastreľte aj mňa.“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Aké situácie sa v úryvku opisujú?

- **Námety na diskusiu:**

- Viete, kde sa nachádza Čečensko? Ako sa tam podľa vás žije?

- **Náročnosť:** 2

Povinná amnézia. Z úvah Zajnab Gašajevovej.

(z knihy Vlčice zo Sernovodska, str. 139 – 144)

Ako sa darí môjmu národu po dvoch vyhladzovacích vojnách? Občas po Čečensku cestujú západní alebo ruskí novinári v sprievode našich vládnych úradníkov, ktorí im ukazujú prepychové fasády v Groznom a hovoria o živote v stabilite. Na každom rohu narážajú na plagáty v nadživotnej veľkosti. Teší ma, že Groznyj už nie je len kopa trosiek. Aj to je rehabilitácia.

Ale akosi sme už zabudli, kto nás celoplošne bombardoval, až nezostala celá jediná strecha, a sotva sme ich opraviť, už ich bombardoval znova. Zabudli sme, ako Groznyj horel v novoročnú noc 1994 a ako potom zas a znovu v plameňoch a krupobití guliek a rakiet zomierali popri čečenských obyvateľov aj tí ruskí, čo s nami predtým žili v mieri? Zabudli sme, že za úsvitu pri čistkách a na ruských kontrolných stanoviskách mizli naši muži – ale aj ženy – a my sme potom za dedinou nachádzali len ich zohavené mŕtvolky?

Nevieme už hádam ani o tom, ako sme sa stretávali na pohreboch, ako sme si privykli na krik matiek, ktoré spoznávali svojich blízkych v odkrytých masových hrobách? Existuje však ešte niečo bolestnejšie ako zneuctené mŕtvolky: koľko žien nezamyká dom v nádeji, že odvečený muž, dcéra alebo brat sa predsa len vrátia domov, alebo dúfa, že ako zázrakom bude držať v ruke aspoň neživý zdrap svojho blízkeho. Tak by aspoň konečne mali istotu. Aj to je šťastie. Odvečení sa však nevracajú a neprichádza ani správa o ich smrti. Títo odsúdenci na čakanie sú dnes zabudnutí a vo svojom nekonečnom utrpení ponechaní sami sebe. Nemáme žiaden vládny program, ktorý by sa zaoberal masami zmiznutých a odvečených ľudí. Ukážte mi jednu čečenskú rodinu, ktorú nepostihlo niečo takéto.

Aj my, ľudskoprávni aktivisti, sa týmito témam unavene

vyhýbame. Zhypnotizovaní pozeráme na svojho mladého prezidenta Ramzana Kadyrova. Každý deň v televízii prezentuje svoj razantný program obnovy Vojna bez stôp a deklaruje spojenectvo s Vladimirom Putinom. Nechávame sa uchlácholíť veľkými slovami, koncertmi a masovými akciami, akoby naša nedávna minulosť ani neexistovala. Táto povinná amnézia ma znepokojuje. Bývali sme nepoddajným ľuďom, ktorý navzdory všetkým pokusom o podrobenie sa cárskemu Rusku chodil po svete vzpriamene. Aj po tom, ako bol v roku 1944 na Stalinov príkaz napchatý do dobytčích vagónov a deportovaný do Strednej Ázie. Dnes sa tvárime, ako by bolo možné, že nás zasiahnu dve vojny a len čo utíchne krik a zametú sa trosky, vypustíme z hlavy všetky vojnové zločiny a pozeráme už len tam, kam nám mocipáni nasmerujú pohľady.

Prečo to robíme? Bojíme sa, ustrnuli sme v nekonečnom strachu. Svoj ľud nespoznávam. V prvých rokoch okupácie vychádzali demonštranti do ulíc Grozného, ba išli až do Moskvy, aby s plagátmi Odchod vojsk žiadali koniec vojny. Spoluorganizovala a nakrúcala som mierové pochody, ale dnes sa už na tie videá pozerám neveriacky. Vraždili nás a mrzačili, no slovo nám zakázať nemohli. Dnes je dôstojnosť môjho národa podlomená. Naš vládca Ramzan Kadyrov má rád len svoj vlastný názor a hrozí, že všetkým, ktorí sa odvážia poukázať na skutočný stav vecí, nechá vyrezať jazyk.

Veľmi dobre vieme, že to nie je len prázdna metafora. Keď sa prezident uchýli ku kriminálnemu žargónu, v krajine sa začína diať niečo zlé. Začiatkom druhej vojny Vladimir Putin pohrozil, že Čečencov bude prenasledovať všade, kam sa pohnú, že ich utopí v pisoároch. A tak to aj robil. Všetko násilie z nás urobilo utýrané bytosti, pachtíme sa za obyčajným prežitím a čakáme na lepšie časy. My, kaukazský národ známy svojimi tradíciami, sa v čečenčine naďalej zdravíme marš vočil (buď slobodný), ale rozprávame sa spolu len polohlasom a nedôverujeme nikomu. Dúfam, že strata vlastnej vôle a rozmáhajúce sa pochlebovanie

mocipánom je iba prechodným javom.

Keď som nedávno sprevádzala televízny štáb z talianskej časti Švajčiarska, pozorovala som svoju krajinu očami hostí. V dedine Komsomolskoje vybehla z domu žena so šesťročnou dcérou v náručí a pozývala nás k sebe. Pozerali sme sa na to dievčatko, nehýbalo sa, len hlava sa jej kyvkala sem a tam: Downov syndróm. Matka nám ukázala aj svoje druhé, asi ročné dieťaťko. Má zvýšený vnútrolebečný tlak. A pod srdcom už tá mladá žena nosila tretie dieťa. Ako je to možné, že sa rodí stále viac detí s deformáciami a ťažkými chorobami? Spoločnosť ich zavrhuje a nejedna takto postihnutá rodina ich s hanbou ukrýva.

V dedine Kalinovskaja žije viac ako sto detí s Downovým syndrómom. Aké médiá, aké komisie skúmali tieto patologické situácie? Keby sa ukázalo, že sú to dôsledky vojny, museli by matky podať žalobu za úmyselné ťažké ublíženie na zdraví pred Medzinárodným súdnym dvorom v Štrasburgu. Žalovať by tam však museli už aj nenarodené deti. Matky z Beslanu sa organizujú a žiadajú vyšetrenie útoku na školu, pri ktorom zahynulo dvesto detí. V Čečensku prišli o život desaťtisíce detí pri neohlásených bombových útokoch, pri cielenom ostreľovaní utečeneckých konvojov, a napriek tomu u nás každá matka trpí osamote.

A toho, kto sa zachránil od bômb, rakiet a čistiek, postihne niektorá z mnohých smrteľných chorôb. Nepoznám vo svojom okolí nikoho, kto by netrpel nejakou vážnou chorobou. Sestra zomrela na rakovinu žalúdka, brat na infarkt, to sú bežné príčiny úmrtia. Mladé ženy epidemicky dostávajú rakovinu prsníka. Sme oslabení vojnovým stresom, zle živení, nemáme ani poňatia o tom, čím je nasiaknutá zem, ako je znečistená voda a čo dýchame. Nad Čečenskom bolo zhodené nesmierne množstvo zakázaných, ale aj povolených a o nič menej škodlivých zbraní, väčšinou chemických látok, ako sú defolianty, napalm a podobne. Nasadený bol aj ochudobnený urán. Pravda, tieto vojenské tajomstvá sa civilnému obyvateľstvu, ktoré musí znášať následky, zatajujú.

Boli priemyselne zariadenia s neznámymi jedovatými skládkami, poškodené bombardovaním, odborne zlikvidované? Ako dlho horeli len ropné rafinérie! Aj odstraňovanie mín bude trvať ešte niekoľko desaťročí. Mnohým deťom, ktoré prišli o končatiny, pravidelne nosím humanitárnu pomoc. Nemocnice v susedných krajinách a v južnom Rusku sú preplnené pacientmi z Čečenska. Kto chce zistiť svoju strašnú diagnózu, musí urobiť predovšetkým jedno: zaplatiť. A kto si vôbec môže dovoliť liečbu? Choroby ruinjujú naše veľké rodiny. Kremľom riadená propaganda však tvrdí, že žijeme v raji.

V Čečensku bolo napáchaných nespočetne veľa zločinov proti ľudskosti! V dedine Komsomolskoje vyhnali v studenom predjarí roku 2000 obyvateľov obce na pole, zatiaľ čo dedinu ostreľovalo ruské letectvo a ťažké delostrelectvo, pretože do nej prenikli bojovníci odporu. Na týchto jatkách zahynuli stovky ľudí. Kým dedinu nezrovnali so zemou, muži a ženy, starí ľudia a deti museli vydržať štyri dni a noci na poli bez jedla a pitia, obkľúčení vojakmi. O vyšetrenie tohto zločinu nemá záujem žiadne oficiálne miesto – existujú pritom tisícky svedkov.

Jeden chlapec je odvtedy chorý na srdce, jeho matka však nemá prostriedky na to, aby ho dala liečiť v Groznom. Pozerala som sa na toho štrnásťročného chlapca a hovorila si: Na to pole určite nezabudol. Čo si myslí o Vladimirovi Putinovi? Zažijem ešte niekedy to, že ruský prezident, ktorý je zároveň vrchným veliteľom ozbrojených síl, pochopí, čoho sa dopustil, prejaví ľútosť a neunikne do smrti bez sebakritiky, tak ako jeho predchodca Boris Jelcin? Jedného dňa zvíťazí pravda nad klamstvom o tom, čo napáchalo Rusko v Čečensku.

Navštívili sme šesťčlennú rodinu, ktorá obýva jedinú izbu – nedostatok priestoru nie je vzhľadom na to, že bolo zničených toľko domov, ničím výnimočným. Čo je však na tejto rodine najhoršie, je jej psychický stav. Traja neplnoletí synovia sú očividne narušení odvtedy, keď sa pred siedmimi rokmi museli pozeráť na to, ako ruskí vojaci rozsekali sekerou ich otca a pod nohy im

nahádzali kúsky toho, čo z neho zostalo. Aj tieto polosiroty sú na našej patronátnej listine, raz za mesiac im dávame peniaze. Vrahovia zostali ako obvykle neidentifikovaní a žiaden vyšetrojúci sudca po nich nepátra. Beztrestnosť je u nás bežný jav.

Predseda komisie pre Čečensko v Európskej rade, švajčiarsky politik Andreas Gross, žiadal v roku 2007 pri jednej akcii na Monte Verità pri Ascone, aby čečenské obeť prijali Ruskom napáchané násilie, pretože len tak môže dôjsť k zmiereniu. To, ako má zmierenie vyzeráť, treba nechať na samotné obeť. Gross práve navrhol zriadenie „Komisie pre pravdu“ v Čečensku. Dúfam, že jej základom bude skutočne pravda, čiže vyšetrovanie vojnových zločinov a potrestanie páchatelov. K tým patrí aj ruský generál Vladimir Šamanov, ktorý bol v roku 2007 povýšený do funkcie šéfa hlavnej správy bojového výcviku ruských ozbrojených síl. Šamanov, považovaný v Rusku za vojnového hrdinu, si svoje zásluhy kúpil za smrť mnohých čečenských civilistov. O jeho vojnových zločinoch je zaznamenaných množstvo svedeckých výpovedí.

Keby si Rusko priznalo svoju strašnú minulosť a prihlásilo sa k zodpovednosti za stalinizmus, okupáciu cudzích krajín a genocídy, tieto činy by sa už neopakovali. Zabudnuté sú i ruské matky, ktoré v Čečensku stratili osemnásť- či devätnásťročných synov, často svoje jediné deti. Minulosť je tabu. V Čečensku sa ľudia utešujú religióznou náhradou: Alah všetko videl, Alah bude vinníkov súdiť sám. Islam však pre mňa nevyučuje ľudskú zodpovednosť za konanie. Som matka štyroch detí, a tie tú nažive – ďakujem za to Bohu. Ani svojho muža nemusím hľadať vo väzeniach a na policajných stanicích ako toľko iných žien. Nemám však žiadnu záruku, že zajtra nebudem jednou z nich, alebo dokonca obeťou. Záruku nemá nikto, ani tí, čo sú dnes pri moci.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
 - Skúste zhrnúť v 5 vetách, o čom úryvok hovorí.
- **Námety na diskusiu:**
 - Prečo je podľa vás dôležitý mier?
- **Náročnosť:** 2

Druhá kapitola

V druhej kapitole čítanky nájdete výber textov, ktoré sa venujú konfliktom, vojnám, ale aj extrémizmu. Sú v nej neľahké, ale dôležité texty, ktoré sa týkajú dávnejšej ale aj nedávnej histórie. Vo všetkých textoch ide o dôstojnosť a ľudské práva.

Zoznam úryvkov v druhej kapitole:

1. Eichmann, Horthy a Židia
2. Len malé percento Holanďanov
3. Nejedli nič iné než čakanku
4. Od chladu a vyčerpania
5. My dnes nezomrieme
6. Svojho syna nevidel 3 roky
7. Auto by okamžite vyletelo do vzduchu
8. Ostrov bol tichý
9. Ľudo Ondrejov
10. Arizácie sa zjednodušili

Mengeleho dievča. Autorky: Viola Stern Fischerová a Veronika Homolová Tóthová. Vydavateľ: Ikar. Rok: 2016

- **O knihe:** Tá hrozná doba stvorila množstvo príbehov. Príbehov o odvahe, statočnosti, láskavosti a obetovaní sa, ale aj o zlobe, podlosti a obludnom ponižovaní iných ľud-

ských bytostí. Príbeh Violy Fischerovej je však výnimočný. Ona totiž okrem toho, že prežila peklo táborov smrti a našla v sebe silu na riskantný útek, dokázala ešte niečo. Vďaka nej chytili brutálnu dozorkyňu z Birkenau.

Jeden z nás: Príbeh o Nórsku. Autorka: Åsne Seierstad. Preklad: Miroslav Zumrik. Vydavateľ: Absynt. Rok: 2017

- **O knihe:** Oslo, 22. júl 2011, 77 mŕtvych ľudských bytostí zabitých jediným človekom s jasnou víziou a presvedčením. Jediný deň, ktorý navždy zmenil dejiny Nórska, zasial obavy do jeho obyvateľov a zmenil životy desiatkam dotknutých rodín. Jeden z nás od nórskej reportérky Åsne Seierstad nie je chronologickým súpisom udalostí a vyčíslením strát, ale hlbokým pohľadom na osobu Andersa Behringa Breivika, masového vraha, muža zúfalo túžiaceho po sláve a uznaní. Príbeh o Nórsku zachádza do Breivikovho detstva, opisuje traumy malého chlapca, jeho túžby po fyzickej dokonalosti a bohatstve.

Denník Anny Frankovej. Autorka: A. Franková. Preklad: Adam Bžoch. Vydavateľ: Slovar. Rok: 2015

- **O knihe:** Je len pár kníh, ktoré majú takú obrovskú výpovednú hodnotu a emocionálny náboj ako denník trinásťročnej Anny Frankovej, ktorá sa spolu s rodinou počas druhej svetovej vojny dva roky ukrývala v zadnej časti jednej budovy v Amsterdame. Tesne pred koncom vojny však bola prezradená a spolu s celou rodinou odvedená do koncentračného tábora, kde tesne pred koncom vojny zomrela. Zostali po nej len zápisky. Denník, do ktorého si zapisovala udalosti od 12. júna 1942 do 1. augusta 1944, a v ktorom očami dievčatka, ktoré musí akceptovať hrôzostrašnú realitu, zachytávala všetko, čo sa

okolo nej dialo.

Tisícročná žena. Autorka: Ľuba Lesná. Vydavateľ: Artforum. Rok: 2018

- **O knihe:** Príbehy štyroch žien, ktoré žili v rôznej dobe naprieč tisícročiami. Výpovede štyroch hrdiniek, ktoré neboli len dcérami, či manželkami, i keď sa to tak na prvý pohľad môže zdať. Všetky majú jedno spoločné - túžbu pravdivo a dôstojne prežiť svoj život. Všetky sú obvinené zo zločinov, ktoré nespáchali, alebo bojujú proti nepriateľskej a nespravodlivej štátnej mašinérii.

Vojna, ktorá zmenila Rondo. Autori: Romana Romanyšyn a Andrij Lesiv. Preklad: Patrik Orišek. Vydavateľ: OZ Brak. Rok: 2015

- **O knihe:** Kniha Vojna, ktorá zmenila Rondo hovorí prostredníctvom bohatého vizuálneho jazyka o fenoméne vojny a určená je najmä deťom.

Eichmann, Horthy a Židia

(z knihy Mengeleho dievča, str. 126 – 129)

Ak sa Mengelemu hovorí Anjel smrti, tak Eichmann bol jej inžinier. Jej technické a organizačné zázemie. Eichmannova kariéra sa začala ešte v roku 1934, keď slúžil v koncentračnom tábore v Dachau. Ten vznikol pre politických väzňov a tých, ktorí nedávali dostatočne oduševnene najavo svoju radosť z toho, že ríšskym kancelárom sa rok predtým stal Adolf Hitler.

Eichmann bol neskôr povolaný do ústredného úradu SD, čiže Sicherheitsdienstu – Bezpečnostnej služby. To bola spravodajská služba SS. Eichmann mal v Berlíne na starosti židovskú problematiku ako vedúci Abteilung Juden – Židovského oddelenia. V marci 1938, po vstupe nemeckých vojsk do Viedne, tam bol vyslaný s jasnou úlohou – aby dohliadal na zatýkanie a likvidáciu.

Dva dni po Viedenskej arbitráži a deň po bratislavských protižidovských demonštráciách, ktoré som už spomínala, Eichmann pricestoval na Slovensko. Spolu s Alexandrom Machom, ministrom vnútra, sa podieľal na príprave tzv. postrku. Išlo doslova o to, aby približne sedemtisíc päťsto Židov „vypostrkovali“ zo Slovenska na územia, ktoré boli odstúpené Maďarsku. Keďže však „postrkovaných“ Židov Maďarsko odmietlo prijať, títo ostali často v daždi a snehu na území nikoho. Aj do Lučenca prišlo niekoľko rodín zo Zvolena či z Banskej Bystrice. Hovorili nám, ako ich naložili na korby nákladiakov alebo do autobusov, vyviezli za Zvolen a pod hrozbou použitia zbrane dostrkali na pole. Tam im povedali: „Chodte!“

„Kam?“ pýtali sa ich tí ľudia. Boli tam malé deti, starci, tehotné ženy.

„Rovno za nosom a hlavne sa nevracajte späť. Budeme tu čakať a strieľať! Utekajte, čvarga jedna mizerná!“ A tak išli

pešo. Bez jedla a pitia, až prišli k nám do Lučenca. Väčšina sa tu ani nezdržala, ale pokračovala ďalej za príbuznými. Kto mohol, hľadal útočisko u svojej rodiny.

Vráťme sa však v Eichmannovi. V roku 1939 ho prevelili na Hlavný riíšsky bezpečnostný úrad, kde sa stal hlavou židovského oddelenia. V auguste roku 1940 vypracoval projekt na vystaňovanie Židov na Madagaskar, ale predstavy Reinharda Heydricha a Adolfa Hitlera už boli iné.

Najdôležitejšou schôdzou v tomto smere bola konferencia vo Wannsee. Dňa 20. januára 1942 sa na zámočku v blízkosti Berlína stretli vysokopostavení nacisti. Na programe rokovania bol jeden jediný bod - konečné riešenie židovskej otázky. Eichmann tu s ďalšími štrnástimi nacistami deväťdesiat minút preberali to, ako zavraždiť čo najviac Židov. Po tejto konferencii bol Eichmann zodpovedný za transport Židov z celej Európy do vyhladzovacích táborov na území okupovaného Poľska.

Horthy niekoľko rokov odolával nemeckým požiadavkám na deportácie. Do jari 1944 maďarská vláda nepovolila ani jeden transport.

Všetko sa zmenilo 19. marca 1944, keď sa začala operácia Margarethe - Wehrmacht obsadili Maďarsko. Hitler sa totiž obával, že Horthy bude chcieť uzavrieť so Sovietmi separátny mier.

Hneď po vojakoch Werhmachtu prišiel do Maďarska Eichmann s myšlienkou, ako sa čo najrýchlejšie zbaviť sedemstodvadsaťpäťtisíc maďarských Židov. Deportácie sa začali 15. mája 1944. Denne odviezli dvanásť- až päťtisíc ľudí. Horthy pozastavil deportácie 9. júla 1944 pod tlakom svetovej verejnosti, ktorú spôsobilo hlavne zverejnenie správy Vrba a Wetzlera, ktorým sa podarilo ujsť z Osvienčimu. Títo dvaja Slováci - Rudolf Vrba, pôvodným menom Walter Rosenberg, sa narodil v Topoľčanoch a Alfréd Wetzler zasa v Trnave - dokázali ujsť z vyhladzovacieho zábora Auschwitz -Birkenau a podali sve-

dectvo o stave v ňom. Ich správu vysielala britská BBC a vyšla aj v denníku New York Times. Napríklad Albert Einstein, ako aj americký prezident Franklin D. Roosevelt a ďalší politici a predstavitelia verejného života priamo žiadali Horthyho, aby zastavil deportácie ešte v júni 1944. Od 15. mája do 9. júla, čiže necelé dva mesiace, sa nacistom podarilo deportovať viac ako štyristodvadsaťtisíc Židov. V Maďarsku už zostali len budapešťianski Židia. Tých bolo asi dvestošesťdesiat tisíc.

Horthyho však jeho neochota spolupracovať s Nemcami a tajné rokovania so ZSSR dobehli. Ešte stihol 15. októbra 1944 v rozhlase oznámiť občanom, že pre Maďarsko sa vojna skončila. Kapitulácia by odrezala nemecké jednotky bojujúce na Balkáne. To si nemohli dovoliť, a tak v ten istý deň pricestovalo do Maďarska komando Waffen - SS. To sa dostalo priamo na tajné rokovania o kapitulácii a priamo odtiaľ unieslo Horthyho syna. Údajne zabaleného v koberci ho previezli do Viedne a z nej do neďalekého koncentračného tábora Mauthausen. Komando ďalej obsadilo budapešťiansky hrad, donútilo Horthyho demontovať svoje vyhlásenie a vzdať sa vlády v prospech maďarského fašistu Ferenca Szálasiho. Tie obávané Šípové kríže, ktoré popravovali ľudí na brehu Dunaja, patrili pod jeho velenie.

O tom, že Eichmann bol naozaj dôsledný úradník a snažil sa svoju prácu robiť svedomito, svedčí aj skutočnosť, že ešte koncom októbra, keď boli sovietske vojská od Budapešti vzdialené necelých dvesto kilometrov – Budapešť bola oslobodená 13. februára 1945 -, chcel Eichmann deportovať päťdesiat tisíc ľudí do rakúskych pracovných táborov. Keďže už bol veľký problém zohnať prázdne vlaky, prvú skupinu dvadsaťsedemtisíc Židov, medzi ktorými boli aj deti, poslal do Rakúska pešo. Mnoho z nich tento pochod smrti neprežilo.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku

pocit? Čomu v texte nerozumiete?

- Kto to bol Mengele? A kto to bol Eichmann?
- Počuli ste o pláne Hitlera o "konečnom riešení židovskej otázky"? O čo podľa vás išlo?
- Prečo "vypostrkovali" tisíce židov zo Slovenska?
- **Námety na diskusiu:**
 - Prečo sa počas 2. svetovej vojny diali takéto zverstvá na Židoch? Viete aj o iných skupinách ľudí, ktoré boli nacistami likvidované?
- **Náročnosť:** 3

Len malé percento Holanďanov

(z knihy Denník Anny Frankovej, str.270 – 272)

STREDA, 29. marca 1944

Drahá Kitty,

včera večer hovoril v Oranžskom rádiu minister Bolkestein o tom, že po vojne sa urobí zbierka vojnových denníkov a listov. Samozrejme, že sa všetci na mňa vrhli kvôli môjmu denníku. Predstav si, aké zaujímavé by bolo, keby som vydala román o našom „Zadnom dome“. Už pri samom názve by si ľudia mysleli, že je to detektívka.

Ale teraz vážne. Muselo by uplynúť aspoň desať rokov od vojny, aby rozprávanie o tom, čo sme tu ako židia prežívali, čo sme jedli a o čom sme sa zhovárali, mohlo byť pre niekoho žartovné. Aj keď Ti o nás vždy veľa rozprávam, o tom, ako tu žijeme, vieš zatiaľ len veľmi málo. Koľko strachu prežívajú naše dámy počas bombardovania, napríklad minulú nedeľu, keď 350 anglických lietadiel zhodilo na Ijmuiden pol milióna kíl bômb, domy sa vtedy otriasajú ako steblá trávy vo vetre, a koľko epidémií tu zúri!

O všetkých týchto veciach nič nevieš, a ja by som musela celý deň venovať písaniu, keby som Ti mala vyrozprávať všetko do najmenších podrobností. Ľudia čakajú v radoch na zeleninu a všetky možné iné veci, lekári nemôžu navštevovať chorých, lebo im v každom okamihu môžu ukradnúť ich dopravný prostriedok, vlámačky a krádeže sú na dennom poriadku, až sa človek pýta, čo to tých Holanďanov posadlo, že sa z nich odrazu stali takí zlodeji. Malé, osem- až jedenásťročné deti vytĺkajú okná na bytoch a kradnú všetko, čo vládku odniesť. Nikto sa neopováži vyjsť z domu ani len na päť minút, pretože len čo vytiáhne päty, niečo mu potiahnu. Každý deň sú v novinách oznamy o odmenách za vrátenie ukradnutých písacích strojov, per-

zských kobercov, elektrických hodín, látok atď. Ľudia odmontujú aj elektrické hodiny na ulici, verejné telefóny rozoberú do posledného drôtika.

Nálada medzi obyvateľmi nemôže byť dobrá, všetci hladujú, týždenný pridel stačí sotva na dva dni, ak nerátame meltu. S inváziou sa vyčkáva, muži musia ísť do Nemecka, deti chorejú od podvýživy, všetci chodia v nekvalitných šatách a zlých topánkach. Jedna podrážka stojí na čiernom trhu 7,50 guldena. Väčšina obuvníkov pritom neprijíma nijakých zákazníkov, alebo na opravu treba čakať štyri mesiace, a topánky neraz medzitým zmiznú.

Má to však aj jednu dobrú stránku, totiž tú, že čím sú potraviny horšie a opatrenia proti obyvateľstvu prisnejšie, tým sú sabotáže proti vládnej moci brutálnejšie. Zásobovacia služba, polícia, úradníci, títo všetci alebo spoluobčanom pomáhajú, alebo ich udávajú jedna radosť a dostávajú ich do väzenia. Našťastie len malé percento Holanďanov stojí na nesprávnej strane.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Počuli ste meno Anna Franková pred čítaním tohto textu?
- V akej situácii sa ocitli židia počas 2. svetovej vojny?

- **Námety na diskusiu:**

- Viete, ako dopadla 2. svetová vojna? Kto zvíťazil? A kto je tá „nesprávna strana“, ktorú spomína Anna Franková?

- **Náročnosť:** 2

Nejedli nič iné než čakanku

(z knihy Denník Anny Frankovej, str. 274 – 275)

PONDELOK, 3. apríla 1944

Najdrahšia Kitty,

celkom proti mojim zvyklostiam Ti podrobnejšie napíšem niečo o jedle, pretože táto výsostná a zložitá téma sa netýka len nášho zadného domu, ale aj celého Holandska, celej Európy, ba aj ďalších oblastí.

Za 21 mesiacov, ktoré sme tu strávili, sme zažili niekoľko „potravinových období“. Ihneď sa dozvieš, čo to znamená. Pod „potravinovým obdobím“ rozumiem obdobia, keď dostávame len určitý druh jedla alebo určitú zeleninu. Istý čas sme nejedli nič iné než čakanku, niekedy s pieskom, inokedy bez, ako prívarok, ako šalát alebo uvarenú v ohňovzdornej miske, potom to bol špenát, potom zasa kaleráb, čierna reďkev, uhorky, paradajky, kyslá kapusta atď., atď.

Skutočne to nie je bohviečo, ješť povedzme večer čo večer kyslú kapustu, ale keď je človek hladný, vydrží všeličo. Teraz máme najkrajšie obdobie, lebo nedostávame nijakú zeleninu.

Náš týždenný jedálny lístok pozostáva na obeh z hnedej fazule, hrachovej polievky, zemiakov, knedličiek, zemiakového šoletu, a ak Boh dá, niekedy aj z kvaky alebo zhnitej mrkvy, a potom opäť z hnedej fazule. Zemiaky máme ku každému jedlu počnúc raňajkami, kvôli nedostatku chleba, no vtedy bývajú aspoň trochu opečené. Polievka sa varí z hnedej a bielej fazule, zo zemiakov, sušenej zeleniny z vrecúšok, hydínového bujónu alebo z hnedej balenej fazule. Vo všetkom je hnedá fazuľa, dokonca aj v chlebe. Večer jedávame vždy zemiaky s umelou šťavou

a cviklou, ktorú tu, našťastie, tiež máme. O knedličkách tiež musím ešte niečo povedať, robievame ich z „vládnej múky“, vody a droždia. Bývajú lepkavé a tuhé, že má človek pocit, akoby mu v žalúdku ležali kamene. No čo už narobíme!

Našou najväčšou atrakciou je raz týždenne koliesko pečenevého nárezu a džem natretý na suchý krajec chleba. Ale ešte žijeme, a často býva aj toto jedlo chutné!

Tvoja Anna M. Franková

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Viete si predstaviť "potravinové obdobia", ktoré opisuje Anna Franková? Bez ktorého jedla si nevieťe predstaviť svoj bežný týždeň?
- Myslite, že na Slovensku majú všetci ľudia dostatok jedla?
- Myslite si, že mať dostatok jedla je vaše ľudské právo?

- **Námety na diskusiu:**

- Zamyslite sa, kde na svete nie je jedla dostatok. Prečo je to tak?

- **Náročnosť:** 2

Od chladu a vyčerpania

(z knihy Denník Anny Frankovej, str. 369 – 371)

Pred domom na Prinsengrachte 263 zastavilo štvrtého augusta 1944 medzi desiatou a pol jedenástou dopoludnia auto. Vystúpil z neho veliteľ Oberscharführer SS Karl Josef Silberger a aspoň traja holandskí pomáhači, príslušníci Zelenej polície oblečení v civile, no ozbrojení. Skrývajúcich sa nepochybne niekto prezradil.

Zelená polícia zatkla všetkých ôsmich skrývajúcich sa, ako aj ich dvoch pomocníkov, Viktora Kuglera a Johannesu Kleimana – avšak nie Miep Giesovú a Elisabeth (Bep) Voskuijlovú – a zabavila všetky cennosti ako aj peniaze, ktoré ešte v dome zostali.

V ten istý deň odviekli po zatknutí Kuglera a Kleimana do vyšetrovacej väzby na Amstelveensewegu a o mesiac neskôr ich premiestnili do amsterdamskej väznice na Weteringschans. Jedenásteho septembra ich bez procesu odtransportovali do policajného prechodného tábora v Amersfoorte. Kleimana prepustili 18. septembra 1944 pre zlý zdravotný stav. Umrel v Amsterdame roku 1959. Kuglerovi sa podarilo ujsť až 28. marca 1945, tesne predtým, ako ho mali nasadiť na prácu do Nemecka. Roku 1955 emigroval do Kanady a zomrel v Toronte roku 1989. Elisabeth (Bep) Wijková-Voskuijlová zomrela v Amsterdame roku 1984. Miep Giesová-Santrouschitzová žila so svojím manželom v Amsterdame. Zomrela v roku 2010.

Skrývajúcich sa zadržovali ešte štyri dni po zatknutí v žalári Weteringschans v Amsterdame, odtiaľ ich previezli do Westerborku, holandského prechodného tábora pre židov. Potom 3. septembra 1944 ich deportovali posledným transportom, ktorý odtiaľ odišiel, a o tri dni dorazili do Osvienčimu v Poľsku. Edith Franková tam umrela 6. januára 1945 od chladu a vyčerpania.

Hermann van Pels (van Daana) podľa informácií holandského Červeného kríža splynovali v Osvienčime ešte v deň príchodu, 6. septembra 1944. Podľa Otta Franka ho zavraždili až o niekoľko týždňov neskôr, teda v októbri alebo v novembri 1944, krátko predtým, než sa zastavilo splynovanie.

Augusta van Pelsová (van Daanová) sa dostala cez Osvienčim, Bergen-Belsen a Buchenwald 9. apríla 1945 do Terezína. Odtiaľ ju podľa všetkého deportovali na iné miesto. Zahynula, ale dátum jej úmrtia je neznámy.

Margot a Annu deportovali koncom októbra takzvaným evakuačným transportom do koncentračného tábora Bergen-Belsen na Lüneburger Heide. V dôsledku katastrofálnych hygienických pomerov tam prepukla v zime 1944/45 týfusová epidémia, na ktorú zahynuli tisíce väzňov, medzi nimi bola aj Margot a niekoľko dní po nej umrela Anna. Dátum jej úmrtia sa predpokladá medzi koncom februára a začiatkom marca. Telá oboch dievčat sa nachádzajú pravdepodobne v masovom hrobe v Bergen-Belsen. Dvanásteho apríla 1945 oslobodili koncentračný tábor anglické vojská.

Peter van Pels (van Daan) odišiel 16. januára 1945 s evakuačným pochodom z Osvienčimu do Mauthausenu (Rakúsko), kde umrel 5. mája 1945, len tri dni pred oslobodením.

Fritz Pfeffer (Albert Dussel) umrel 20. decembra 1944 v koncentračnom tábore Neuengamme, kam sa dostal z koncentračného tábora v Buchenwalde alebo Sachsenhausene.

Otto Frank ako jediný z ôsmich skrývajúcich sa prežil koncentračné tábory. Po oslobodení Osvienčimu ruskou armádou odišiel loďou cez Odesu do Marseille. Tretieho júna 1945 prišiel do Amsterdamu, kde žil do roku 1953, presťahoval sa do Švajčiarska, do Bazileja, kde žila jeho sestra s rodinou a jeho brat. Oženil sa s Elfriede Geiringerovou, rodenou Markovitzovou, pochádzajúcou z Viedne, ktorá podobne ako on prežila Osvienčim a v Mauthausene stratila manžela a syna. Do svojej

smrti 19. augusta 1980 býval Otto Frank v Birsfeldene pri Bazileji, venoval sa denníku svojej dcéry Anny a šíreniu posolstva, ktoré obsahuje.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Viete si predstaviť, že k vám domov prídu príslušníci polície a zatknú vás bez toho, aby ste vedeli, prečo? Bolo by to spravodlivé?
- Čo sú to koncentračné tábory a na čo slúžili?

- **Námety na diskusiu:**

- Viete o krajinách, kde sú prenasledovaní ľudia pre ich náboženstvo, národnosť alebo kvôli niečomu podobnému?

- **Náročnosť:** 3

My dnes nezmrieme

(z knihy Jeden z nás, str. 9. – 12.)

Bežala.

Hore svahom, ktorý pokrýval mach. Gumovými čizmami sa zabárala do vlhkej zeme. Lesná pôda pod ňou čvachtala.

Videla to.

Videla, ako vystrelil a jeden chlapec spadol na zem.

„My dnes nezmrieme, baby,“ povedala pred chvíľou dvom dievčatám, ktoré stáli vedľa nej. „My dnes nezmrieme.“

Výstrely sa ozývali v rýchлом slede. Pauza. Nová séria výstreliv.

Už bola na Chodníku zamilovaných. Okolo nej utekali ďalší a pokúšali sa ukryť.

Za ňou sa nakláňal zhrdzavený plot, ktorý lemoval chodník. Na druhej strane pletiva sa do jazera Tyrifjorden zvažovali prudké útesy. Na okraji strminy sa prichytilo zopár konvaliniek. Akoby vyrastali priamo zo skaly. Konvalinky už odkvitli a v listoch sa im nahromadila dažďová voda, ktorá kvapkala na kamene.

Zo vzduchu vyzeral ostrov zelený. Koruny vysokých borovic sa vplietali do seba. K oblohe sa dvíhali aj útle listnaté stromy s tenkými vetvičkami.

Tu dole, na zemi, bol les riedky.

Niekde však rástla tráva taká vysoká, že sa v nej človek mohol ukryť. Zo strminy vytrčali skalné police ako štíty, pod ktoré sa dalo zaliezť.

Výstrely zneli ostrejšie.

Kto to strieľa? Koľko ich je?

Plazila sa sem a tam po Chodníku zamilovaných. Bolo ich tu veľa. Na útek bolo neskoro.

„Musíme si ľahnúť na zem a predstierať, že sme mŕtvi,“ navrhol jeden chlapec. „Skrúťte sa do nejakej zvláštnej polohy!“

Ľahla si na brucho a tvár pootočila do strany. Vedľa nej si ľahol chlapec a jednou rukou ju objal okolo pása.

Bolo ich tu jedenásť.

Všetci urobili, ako im chlapec navrhol.

Ak by povedal: „Utekajte!“, možno by sa rozutekali. On ale povedal: „Ľahnite si!“ Tisli sa k sebe. Hlavami boli otočení k lesu a tmavým kmeňom, nohami sa opierali o plot. Niektorí sa k sebe tisli viac, zopár kamarátov si ľahlo jeden cez druhého. Dve najlepšie kamarátky sa držali za ruky.

„Zvládneme to,“ povedal jeden z jedenástich.

Najhoršia prietrž mračien poľavila, kvapky im však neustále stekali za golier a po spotených čelách.

Pokúšali sa dýchať čo najmenej a najtichšie.

Na útese akoby omylom rástol malinový krík. Svetloružové, takmer biele divoké ruže sa natiskali k plotu.

V tom začuli blížiace sa kroky.

Kráčal pokojne. Čižmy sa mu hlboko zabárali, dlávili lišajníky, zvončeky, ľadence. Zapraskali suché vetvičky.

Mal bledú, zmáčanú pokožku a jasné oči. Začínajúcu plešinu mu prekryvala tenká vrstva vlasov začesaných dozadu. V krvi mu koloval kofeín, efedrín a aspirín.

Doteraz na ostrove zabil dvadsaťdva ľudí.

Po prvom výstrele už išlo všetko ľahko. Prvý výstrel bol najťažší. Zdalo sa mu, že to nedokáže. Teraz uvoľnene kráčal s pištoľou v ruke.

Zastal na malej vyvýšenine, za ktorou sa ukrývali jedenásti. Pokojne sa na nich pozrel a opýtal sa: „Kde je, dopekla?“

Nahlas a zreteľne.

Nikto neodpovedal, ani sa nepohol.

Chlapičova ruka na drieku ju ťažila. Oblečenú mala červenú jachtársku bundu, chlapec bol v pruhoovaných krátkych nohaviciach a tričku. Jej hnedá pokožka kontrastovala s jeho svetlou.

Muž na vyvýšenine začal sprava.

Prvá strela smerovala do hlavy chlapca na kraji.

Potom zamieril na jej zátylok. Zvlnené gaštanové vlasy sa jej leskli od dažďa. Gulka prenikla do mozgu. Muž vystrelil znova. Tentoraz do temena. Aj táto guľka zasiahla mozog, pokračovala cez krk do hrudného koša a zastala pri srdci. Začala sa rinúť krv. Stekala okolo mladého tela a kvapkala na kamene, rozlievala sa po ihličí a zbierala sa do mláčok.

O niekoľko sekúnd neskôr trafila ďalšia strela chlapca, ktorý ju objímal. Gulka skončila v zátylku. Pri dotyku s pokožkou, tkanivom a kosťami sa roztrieštila. Jej úlomky zasiahli mozoček a rozdrvili mozgový kmeň.

Srdce prestalo biť.

Z hlavy vyteklo trochu krvi.

Zmiešala sa s dažďovou vodou a vsiakla do zeme.

Komusi zazvonil vo vrecku mobil. Iný mobil zapípal po prijatí správy.

Jedno z dievčat potichu, takmer nepočuteľne, zašepkalo:

„Nie...“ Guľka mu zasiahla hlavu. Tichučké „nie“ doznelo.

Výstrely sa ozývali s niekoľkosekundovým odstupom.

Jeho zbrane mali laserové zameriavače. Pištoľ vysielala zelený lúč, puška červený.

Predposledné dievča v rade sa na okamih pozrelo na jeho zablatené čierne čižmy. Na päte mu z nich vytrčali kovové hroty. Muž mal čierne nohavice, v spodnej časti lemované reflexným pásom so šachovnicovým vzorom.

Za ruku držala svoju najlepšiu kamarátku. Tvármi boli obrátené k sebe.

Guľka mierila na temeno a prenikla cez lebku a čelový lalok kamarátky so svetlejšími vlasmi. Jej telo sa niekoľkokrát myklo. Stisk ruky poľavil.

Sedemnášť rokov nie je dlhý život, pomyslela si tá, ktorá ešte žila.

Ozval sa ďalší výstrel.

Guľka jej zahviždala v uchu a roztrhla pokožku na hlave.

Krv jej zaliala tvár i ruky, ktorými si chránila hlavu.

Chlapec po jej boku zašepkal: „Umieram.“

„Pomôž mi, umieram,“ prosil.

Jeho dych slabol, až úplne stíchol.

Odkiaľsi z hlúčika sa ozýval tlmený nárek. Tiché stony a chrčanie. Neskôr iba slabé pípanie. Napokon úplné ticho.

Na chodníku bilo jedenášť srdc. Teraz už len jedno.

- **Úlohy:**
 - Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit a čo opisuje? Čomu v texte nerozumiete?
 - Je podľa vás úryvok vymyslený alebo sa naozaj odohral? Kde a kedy by sa to ohlo stať?
- **Námety na diskusiu:**
 - Počuli ste niečo o extrémistoch a teroristoch? Čo sú to podľa vás za ľudia a prečo útočia na druhých ľudí?
- **Náročnosť:** 3

Svojho syna nevidel tri roky

(z knihy Jeden z nás, str. 45 – 49)

„Celá rodina je poznamenaná zlým psychickým zdravím matky. Najsilnejšie sa to prejavuje na jej vzťahu k Andersovi. Tento vzťah je výrazne ambivalentný, matka si syna na jednej strane symbioticky pripútava k sebe, na druhej strane ho mimoriadne agresívne odmieta. Anders je obeťou matkiných projekcií paranoidného agresívneho a sexuálneho strachu z mužov. Elisabeth je v tomto ohľade zaťažená menej, už preto, že je dievča. V prípade Elisabeth sa zasa zdá, že ju pomerne vysiluje rola zástupnej matky Andersa.“

Odborníci dospeli k záveru, že „Anders by mal byť zo svojej rodiny premiestnený do priaznivejšej opatery, pretože matka má neustále pocit, že ju chlapec provokuje, a ostáva tak v ambivalentnej pozícii, ktorá chlapcovi znemožňuje samostatný vývoj.“

Podľa odborníkov bolo pravdepodobné, že matka s dcérou dokážu spolu žiť, no vývoj Elisabeth by sa mal takisto sledovať, pretože aj u nej sa objavili varovné príznaky, napríklad, že má málo kamarátov a príliš sa vžíva do svojich fantázií.

Odborníci z kliniky v liste pre odbor sociálnoprávnej ochrany detí zdôraznili, že „vzhľadom na silno patologický vzťah medzi Andersom a matkou sú veľmi dôležité včasné opatrenia, aby sa zabránilo závažným odchýlkam v chlapcovom vývoji. Najlepšie by bolo, ak by sa chlapec umiestnil do stabilného náhradného domova. Tomuto sa však matka vehementne bráni a nie je celkom jasné, aké následky by malo násilné odobratie.“

Jens Breivik svojho syna nevidel tri roky. Svoju žiadosť o zverenie syna do starostlivosti odvolal, a tak sa celá záležitosť nikdy nedostala na súd. Otcov advokát klinike oznámil, že Jens Breivik a jeho nová žena po stretnutí na súde začali váhať. Spo-

čiatku „mali pocit, že Anders sa celkom jasne nachádza v krízovej situácii, a bez váhania by ho privítali vo svojom dome. Teraz sa im ale zdá, že musia o Andersa bojovať. To je nová situácia, a obaja odrazu cítia, že sa ocitli v situácii, v ktorej sa nikdy ocitnúť nezamýšľali.“

Mladý psychológ zo štátnej kliniky sa však v Andersovej záležitosti nechcel vzdať. Necelý mesiac po rozhodnutí súdu požiadaval odbor sociálnoprávnej ochrany detí, aby Andersa matke odobral. Psychológ zdôraznil: „Stále trváme na našom pôvodnom závere, že starostlivosť o Andersa je taká nedostatočná, že uňho hrozí závažný psychopatologický vývoj, a týmto oznamujeme, že znova zvažujeme nevyhnutnosť zmeny v starostlivosti o Andersa, čo sme podľa nášho názoru povinní podľa zákona o deťoch, paragraf dvanásť, porovnaj paragraf šesťnásť písmeno a. Po tom, čo otec stiahol svoju žiadosť, by sa mal odbor zaoberať záležitosťou z vlastnej iniciatívy.“

V úplnom závere inšpektor napísal, že napriek všetkému môže existovať dôvodná obava, ako matka zvládne prípadné krízy v budúcnosti. Domnieval sa však, že táto obava sama o sebe nestačí, aby navrhol odobratie starostlivosti.

Hneď po svätom Jánovi v roku 1984, keď Anders dovŕšil päť rokov, dospel výbor na odbore sociálnoprávnej ochrany detí k jednomyseľnému rozhodnutiu.

„Výbor nezistil dôvod na ochranné opatrenie. Podnet sa zamieťa.“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Je vzťah s rodičmi pre dieťa dôležitý? Čo sa podľa vás môže stať, ak ten vzťah nie je dobrý?

- V akých prípadoch je nutné odobrať dieťa matke alebo otcovi? Čo to môže spôsobiť dieťaťu?
- **Námety na diskusiu:**
 - Poznáte vo svojom okolí rodiny, v ktorých to nefunguje dobre? Prečo sa v niektorých rodinách nevyskytuje toľko lásky a starostlivosti, ako by sa malo?
- **Náročnosť:** 2

Auto by okamžite vyletelo do vzduchu

(z knihy Jeden z nás, str. 307 – 309)

Anders Behring Breivik zamkol za sebou dvere obytného domu na Vålstua a nasadol do auta. Vzadu v Doble mal počinovú nálož a rozbušku, zabalené do vyrezaného matraca v škatuliach. Rozbušky sú veľmi nestabilné, on však škatule dobre upevnil. Zápalnú šnúru dal najprv do malej plastovej nádoby, potom do držiaka na záchodovú kefu z Ikea. Jednotlivé súčasti nálož sa počas prepravy nesmeli trieť o seba ani do seba narážať, auto by okamžite vyletelo do vzduchu.

V kufríku Pelican si niesol zbrane. Upravil ich presne podľa svojich predstáv. Na puške mal bajonet, na pištoli laserový zameriavač. Nožom vyryl do zbraní runovým písmom ich mená. Pištoľ sa volal Mjøltnir, podľa kladiva boha Tora. Kladivo Mjøltnir trafilo všetko, čo Tor chcel, a zakaždým sa k nemu vrátilo. Tú istú schopnosť mal Odinov oštep Gungnir, podľa ktorého nazval Breivik pušku. Zbrane, uniformu i mincu templárskeho rádu vo vrecku si privlastnil tým, že ich upravil a pomenoval.

Keď sa večer preklopil do noci a na oblohe sa zatiahli tmavé mraky, zaparkoval svoje Doblo pred záhradným centrom vedľa dodávky Crafter. Centrum ponúkalo široký výber ribezľových, ružových krikov, trvaliek, no teraz bolo zatvorené. Za centrom viedla železničná trať smerujúca na juh Nórska. Na druhej strane cesty sa vypínali vysoké bytovky. Stromy sa slabo chveli vo vetre. Ohlasovali blížiaci sa nečas. Breivik vyšiel z auta a zamkol dvere. Ukonaný sa vliekol po ulici Sigurd Iversens vei, neďaleko aleje Harbitzalleen nad križovatkou pri Hoffsveien. Do polnoci ostávala hodina. Mama bola ešte hore. Vyšiel si s ňou zapáliť na balkón. Anders nehybne fajčil a potom sa odrazu pozrel na mamu. „Mama, nestoj pri mne tak blízko.“

Poodstúpila.

Odišiel si ľahnúť. Chcel vstať o tretej. Bolo to nevyhnutné, inak by všetko nestihol. Prednáška Gro Harlemovej Brundtlandovej bola na programe o jedenástej. Chcel si byť istý, že bude na mieste načas, aby mohol Gro sťať hlavu, a preto musel vstať ešte pred svitaním.

To sa však nedalo. Pochopil, že sa to nedá. Musel sa skrátka vyspať. Aby akciu zvládol, musel si oddýchnuť. Akcia si vyžiadala od neho všetko: ostražitosť, silu, koncentráciu.

Nastavil si budík na siedmu až ôsmu ráno a zaspal. Vonku ševelili brezové listy. Dvíhal sa vietor.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Počuli ste pred čítaním tohto úryvku o Andersovi Breivikovi?
- Myslíte, že bežný človek by mal mať právo nosiť zbraň? Svoju odpoveď aj vysvetlite. Ako je to na Slovensku s držaním zbrane?

- **Námety na diskusiu:**

- Myslíte, že hrozné teroristické alebo extrémistické činy môže spáchať ktokoľvek?

- **Náročnosť:** 3

Ostrov bol tichý.

(z knihy Jeden z nás, str. 443 – 450)

Prečo si, preboha, ľahli práve sem? Danijela krútila hlavou.

Bola nedeľa ráno, osem hodín. Ostrov bol tichý. Nikto nevolal povely, nikto nekričal. Tí, ktorí tam boli teraz, vedeli, čo majú robiť a pracovali sústredene.

Danijela stála na Chodníku zamilovaných. Ležalo na ňom desať diek.

Pod nimi ležalo desať ľudí. Ako kriminalistická technička bola Danijela zvyknutá rozmýšľať ako vyšetrovateľ. Čo bolo dôvodom, že sa mŕtvola ocitla práve tu? Prečo ležala takto? Premiestňovali ju? Prečo nastala smrť?

Zdokumentovanie mŕtveho človeka trvalo technikom zvyčajne niekoľko hodín, tu si však mohli dovoliť maximálne polhodinu na jedného. Mŕtvi ležali vonku. Do Buskerudu dorazilo teplejšie počasie.

Danijela obyčajne zaistovala, aby sa mohla vražda objasniť, v tomto prípade ale páchatela zadržali a on sa k vraždám priznal. Vec bola takmer vyriešená. V priebehu soboty zdokumentovali polovicu mŕtvych. Potom ich uložili do bielych vriec a loďou MS Thorbjørn ich previezli na pevninu. Tam ich čakali čierne pohrebné autá, ktoré mŕtvych transportovali do ústavu súdneho lekárstva. V štátnej nemocnici nemali dostatočnú kapacitu chladiarenských priestorov, a tak si museli prenajať chladiarenské boxy. Z miesta, kde teraz Danijela stála, bol otvorený výhľad dovnútra ostrova, smerom k lesu a k stanovému táboru. Chodník sa klúkatil pozdĺž plota. Za pletivom sa útesy zvažovali prudko nadol. Na strane od lesa bola čistina riedko porastená borovicami. Daniela si klakla k mŕtvym. Bola to jej

obvyklá pracovná poloha. Keď dvihla hlavu, pochopila, prečo si ľahli práve sem. Čupiacemu človeku sa tu mohlo zdať, že ho nevidia. Tak je to, pomyslela si. Mysleli si, že sú ukrytí.

Odtiahla prvú deku.

Mladí ležali sčasti jeden cez druhého, v rade pozdĺž chodníka. Bol to strašný pohľad.

Najprv od fotila celú skupinu, potom zblízka každého jedného, z jednej i z druhej strany, spredu a zhora.

Označila telá vlajočkami. Jednu zastokla k hlave, druhú k nohám. Neskôr sa mali zaznamenať GPS súradnice polohy, v akej každý z nich ležal. Všetko muselo byť úplne presné. Po zostali sa tak mohli dozvedieť, že tu, práve tu, sme našli vašu dcéru.

Začala sprava. Ležali tu dvaja, takmer prepletení. Silný, vysoký chlapec objímal pomerne útle dievča. Z fosforeskujúcej žltej kapucne dievčaťu vytrčali dlhé, tmavé vlasy. Boli mokré. Tvár bolo vidieť len sčasti. Kriminálna technička odtiahla kapucňu. Dievča malo bledú a hladkú pokožku, ako zo slonoviny.

Danijela opatrne nadvihla ruku vysokého chlapca, ktorou dievča objímal. Kým ostatní na chodníku mali na sebe bundy a teplé svetre, on ležal v tričku a v šortkách. Bol nakrátko ostrihaný, s tvárou otočenou nabok. Vo vrecku mal vysielачku s príslušenstvom. Vysielачka bola vypnutá.

Jensa Stoltenberga čakal najťažší prejav v živote. Premáhal plač.

„Zdá sa to ako večnosť,“ povedal. „Boli to hodiny, dni a noci plné šoku, zúfalstva, hnevu a plaču. Dnes je čas na smútok.“

Ako čelný predstaviteľ krajiny nemohol ostať iba v smútku, ale musel dať ľuďom nádej. „Uprostred celej tejto tragédie

som hrdý na to, že žijem v krajine, ktorú nezlomila kríza. Obdivujem, s akou dôstojnosťou, starostlivosťou a silou som sa stretol. Sme malá krajina, ale hrdý národ. Stále sme otrásení z toho, čo nás postihlo, ale nikdy sa nevzdáme našich hodnôt. Našou odpoveďou je viac demokracie, viac otvorenosti a viac humanity. Ale nikdy naivita."

Posledná veta sa neskôr stala akousi mantrou, ktorou Nórsko odpovedalo na tragédiu. Cez noc sa Jens Stoltenberg zmenil z predsedu vlády za Stranu práce na skutočného čelného predstaviteľa celej krajiny.

V ten pondelok chceli byť ľudia spolu. V hlavnom meste sa na námestí pred radnicou zišlo vyše dvestotisíc ľudí. V Salangene sa konal fakľový sprievod, rovnako v Bardu i na Nesoddene. Každý tretí obyvateľ Nórska sa v ten deň zúčastnil nejakého ružového sprievodu alebo stretnutia na námestí.

Na Utøyi zaregistrovali všetky obeť. Ukázalo sa, že päťnásť osôb započítali dvakrát. Nové čísla hovorili o šesťdesiatich deviatich mŕtvych na ostrove a ôsmich mŕtvych vo vládnej štvrti. Stále však bolo identifikovaných len veľmi málo z nich.

Na radničnom námestí v Osle stáli ľudia s ružami. Korunný princ povedal, že Dnes večer sú ulice plné lásky. Všetci spievali štátnu hymnu. Potom zaznela skladba Til ungdommen, Mladým. Zástup ľudí zaplnil námestie, prístav, nábrežie Aker Brygge aj okolité ulice, okolie parlamentu i katedrály Domkirke.

„Sme zdrvení, ale nevzdáme sa!“

Na scéne stál predseda vlády. Ľudia zdvihli ruže.

„Zlo môže zabiť človeka, ale nikdy neporazí národ!“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku

pocit? Čomu v texte nerozumiete?

- Úryvok opisuje jednu z najväčších tragédií v histórii Nórska. Čo by podľa vás mali politici robiť v takýchto situáciách?
- Čo podľa vás znamená „Zlo môže zabiť človeka, ale nikdy neporazí národ!“?
- **Námety na diskusiu:**
 - Po Breivikovom útoku sa ozývali hlasy o tom, že by si zaslúžil trest smrti. No Nórsko trest smrti zakázalo už dávno. Myslíte, že by v podobných prípadoch mal byť trest smrti obnovený? Uvažujte aj o tom, prečo už väčšina krajín sveta trest smrti buď zakázala alebo ho nepoužíva.
- **Náročnosť:** 3

Ľudo Ondrejov

(z knihy Tisícročná žena, str. 243 – 245, str. 245 - 246)

Až vtedy mi došlo, že pacient, ktorého počúvam už niekoľko dní, je Ľudo Ondrejov. Neuvedomila som si, alebo som celkom zabudla, že Ondrejov bol len jeho literárny pseudonym. Ten istý Ľudo Ondrejov, ktorý arizoval náš antikvariát. Napokon aj svoje listy úradom už v tom štyridsiatom druhom podpisoval Ľudo Mistrik Ondrejov. A pochopila som aj to, prečo mi pripadal od prvej chvíle taký známy, veď som sa s ním ako deväťročná stretla, lenže som si detailne nepamätala jeho tvár, navyše sa musel veľmi zmeniť, veď odvtedy už uplynulo dvadsať rokov. Áno, bolo to v júni v roku 1942 a teraz bol marec 1962.

Prekvapilo ma, že som nepociťovala voči nemu hnev, aj keď som sa už dozvedela, kto vlastne je. Nevieť vlastne, či som do dôsledkov pochopila, že je to on, či som si to v plnom význame uvedomila. Ten dlhý chudý chvastúň s vodovými vyblednutými očami, atrofovaným svalstvom a ekzémom na rukách, ktorému som počas služby nosila lieky, pichala injekcie, podávala stravu, prezliekala posteľ, niekoľko ráz denne vynášala plnú misu, aby som ju vyprázdnila na záchode, vyčistila a potom ju znovu priniesla do jeho izby, to že je Ľudo Ondrejov?! Koľko ráz som si predstavovala, že ho stretnem a nabrýzgam mu, čo sa doňho zmestí, za smrť rodičov a ďalších členov rodiny, nech si uvedomí, čo on a jemu podobní spôsobili, a teraz mi neprišla na um ani jediná hanlivá veta.

Spoznala som teda jeho totožnosť, on ale ešte stále nevedel, koho si vybral z nemocničného personálu za poslucháčku.

„Šiel som za Cígerom Hronským, nech mi pomôže,“ pokračoval v monológ. Zvlášťne, dovtedy niekoľko ráz vycítil, čo som si pomyslela, ale tentoraz nie.

„Pomohol,“ dodal a pokojne pokračoval. „Prečo mi vlastne

pomohol, netuším. Mohlo mu to byť srdečne jedno. Tak som mu sľúbil, že ak získam antikvariát Steiner, ten na Ventúrskej v Bratislave, podonášam najvzácnejšie knihy do Matice. Napísať si žiadosť, poradil mi. Napísal som. A antikvariát som dostal. A aj veľkoobchod s galantériou. S obrovskou radosťou som písomne potvrdil, že som konečne už aj ja bohatý: Podpísaný Ľudovít Mistrik Ondrejov ako prenajímateľ majetku vyhlasujem, že som prevzal židovský podnik firmy Bratia Känzlerovci do svojej držby a vlastníctva. Prosím o láskavé vzatie na vedomie. Lúčim sa s pozdravom Na stráž! Bolo to presne 15. marca 1942, ale dátum pravdaže nie je podstatný."

Dajú sa vôbec takéto reči počúvať? Počúvať cynický opis, ako si legálne privlastnil majetok mojich rodičov a strýkov a tety a sesterníc, či majetok mne celkom neznámych Känzlerovcov? Ale veď, nešlo len o majetok, aj keď tá arizácia, alebo jednoducho krádež, bola veľkým ponížením, po ktorom nasledovala krádež našej existencie, našich životov.

„Nepozerajte sa tak na mňa," zafrflal, „veď nielen ja som arizoval. Slovenský štát získal z arizácií približne 1,2 miliardy korún. A vedeli ste, že náklady spojené s deportáciami boli vyššie ako príjmy z arizácií? No napríklad sme platili Nemecku za každého vyvezeného Žida 500 ríšskych mariek. Bol to finančne náročný projekt," takmer s hrdosťou zahlásil.

V tej chvíli som začula, že v inšpekčnej izbe sestier zvoní telefón a nikto ho nezdvíha. Nesmierne sa mi ulavilo, že môžem prerušiť jeho monológ a odísť.

„Najprv som ten antikvariát strašne chcel," pokračoval, „ale potom už nie. Aj keď peniaze z neho sa mi hodili stále. V tom štyridsiatom druhom som dochádzal z Martina do Bratislavy. Ako som vám už povedal, sľúbil som, že najvzácnejšie knihy z antikvariátu poodnášam do Matice, nech má celé Slovensko knihy, ktoré doteraz patrili len jednej židovskej rodine, a nech každý Slovak vidí, že nemyslím len na seba. No a navyše to bol

zrejme dôvod, prečo vlastne antikvariát odklepli mne. Preto som chodieval do Bratislavy raz či dvakrát za mesiac poobzerať sa po antikvariáte, a najmä po jeho ziskoch, veď bol mojím majetkom, zisk patril mne, preto som si bral z kasy prachy, kedy sa mi zachcelo. Odľahčoval som kasu, tak som to nazýval. Ktosi sa ma pokúšal zastaviť, už sa nepamätám kto, vraj treba najprv spočítať, koľko prachov je v kase, a až potom z nich brať. Lenže ja som bol majiteľom celého antikvariátu, teda aj tej poondiatej kasy, pravidlá som určoval ja. A potom sa z tých odľahčení dobre chľastalo."

„Chľastalo?“ spýtala som sa. „Zmenili ste slovník.“

„No a?“ karhavo zvýšil hlas.

Nezareagovala som, čo ma do jeho pitia, či chľastania, či ako to nazýval. Veď napokon všetci Steinerovci vedeli, že bol ožran.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Viete, kto bol Ľudo Ondrejov ?
- Viete čo znamenalo "arizoval"? A kedy sa "arizácie" diali?
- Vedeli ste, že sme za každého Žida platili Nemcom 500 ríšskych mariek?

- **Námety na diskusiu:**

- Predstavte si, že môžete ľahko získať majetok. Napríklad obchod s knihami alebo holičstvo, ktoré pôvodne patrilo niekomu inému. Viete aj to, že pôvodný majiteľ nedostane nič za to, že jeho ma-

jetok prevezmete. Ako by ste sa zachovali v takejto situácii?

- **Náročnosť:** 3

Arizácie sa zjednodušili

(z knihy Tisícročná žena, str. 252 – 255)

„V tom štyridsiatom druhom sa našťastie arizácie zjednodušili, po novom už Židom nesmel ostať žiaden podiel z arizovaného majetku, takže arizácia antikvariátu Steiner sa uskutočnila oveľa jednoduchšie ako arizácia galantérie,“ pokojne vysvetľoval, „pracovali tam štyri rodiny Steinerovcov. Bolo ich ako hadov. A ešte dvaja židovskí zamestnanci. A ja, právoplatný majiteľ antikvariátu, so svojimi dvomi pomocníkmi, ktorých som tam doviedol, som bol v drvivej menšine. No ako som sa mohol cítiť? Usiloval som sa chodiť tam čo najmenej, iba raz, dvakrát za mesiac, zhrabol som zisk a ponáhlal sa preč. Nemal som najmenšiu chuť sa s nimi stretávať. Spočiatku som aj plánoval, že Steinerovci ostanú robiť v antikvariáte ako predavači, preto som dvadsiateho marca bývalému majiteľovi Jozefovi Steinerovi písomne potvrdil, že je u mňa zamestnaný. Dodnes sa pamätám, čo som napísal: Potvrdzujem týmto, že pán Jozef Steiner, bývalý majiteľ firmy Steiner, ktorá prešla arizáciou do môjho vlastníctva, je zamestnaný v mojom obchode a že je podaná žiadosť o jeho pracovné povolenie.“

To bol apuka, môj otec, dralo sa mi z úst, ale nahlas som nič nepovedala. Bála som sa povedať mu to? Nie, skôr mi pripadala celá táto situácia nesmierne trápna. Postupne som si ale na jej trápnosť zvykla.

Ondrejov narušene a takmer ľahostajne pokračoval:

„Ukázal som dobrú vôľu, ale nefungovalo to. Tí Židia sa neprestali tváriť, že je to ich majetok, aj keď dobre vedeli, že už to bolo moje a že sú v antikvariáte iba zamestnaní. Nevedeli to pochopiť. Bolo len pochopiteľné, že som prestával mať chuť pozorovať ich vyčítavé pohľady, keď som bral z antikvariátu peniaze a knihy. Dokonca si dovolili pohoršene sa tváriť, keď som

tam prišiel v dobrej nálade, ale čo ich bolo do toho, či pijem alebo nie? S mojimi prachmi som si mohol predsa robiť, čo som chcel a čo som uznal za vhodné. Je pravda, že som vtedy chľastal prvú ligu, potreboval som sa odreagovať a okrem toho, mám predsa v sebe zbojnícku krv. Boli takí drzí, že sa tvárili pohrdlivo. Nepovedali to nahlas, ale videl som im to napísané na tvárach. Fakt, čo ich bolo do toho?!"

„A okrem toho, prečo by som to mal tajiť, narastal vo mne strach, že si aj galantériu, aj antikvariát vezmú ich bývalí majitelia nazad a mne zase neostane nič. Najmä za tým antikvariátom by mi bolo ľúto. Tak som dvanásteho júna napísal: Prehlasujem, že vo svojom kníhkupectve v Bratislave na Ventúrskej ulici 22 nepotrebujem týchto Židov: Maxa Steinera, Jozefa Steinera, Žigmunda Steinera a Viliama Steinera. Zaistením sa odtransportovaním týchto Židov neutrpí obchod ani Slovenský štát nijakú hospodársku ujmu, lebo som si našiel náhradu v árijskej osobe pána Viliama Fábryho z Turčianskeho Sv. Martina. Na stráž! Vyslovene sa mi ulávil, keď som ten list odniesol na úrad. Aj tak sa mi občas stávalo, že som sa v noci zobúdzal zo sna, lebo sa mi snívало, že Steinerovci a Känzlerovci sa vrátili z nových domovov a idú sa mi pomstiť.“

„Ani trochu vám nebolo tých ľudí ľúto?“ spýtala som sa.

„Ľúto?“ prekvapil sa. „Prečo? Veď som neurobil, nič zlé. Nemohol som vedieť, čo budú po odtransportovaní v koncentračných táboroch prežívať. Mal som celkom iné informácie, než aké sa vynorili po vojne. Napríklad v Gardistovi novinár Fritz Fiala napísal, že si Židia v svojich nových domovoch žijú lepšie ako doma. Tvrdil, že mu to vraveli samotní Židia. Napríklad Žid Goency z Ivanky pri Dunaji, po trojmesačnom pobyte v pracovnom tábore Fialovi nadšene niekoľko ráz zopakoval: Ešte nikdy som sa tak zdravo necítil. Naša strava je dobrá a dostatočná. A bývalý špeditér Ernest Silber zo Sečoviec, ktorého odtransportovali zo Slovenska o mesiac skôr ako Goencyho, tiež vravel, že nikdy predtým nebol taký zdravý a dohneda opálený: Skutočne,

nemôžem si sťažovať, trval na svojom. Fiala citoval aj ďalších, ktorí naňho doslova naliehali: Napíšte do novin, že my Židia tu nemôžeme dostatočne vynachváliť ľudskosť a poriadnosť Nemcov voči nám a my sami sme najšťastnejší, že to, čo iní Židia hovoria o Nemcoch, je lož.

Tak čo na to vravíte? Kto mi môže mať za zlé, že som po takýchto informáciách inicioval, aby odtransportovali Steinerovcov a Känzlerovcov?

Jednoducho som nemal mať prečo výčitky svedomia. Plným priehrším som míňal peniaze, ktoré som z arizácie dostával. Veď som si to zaslúžil, napokon vďaka mojej arizácii sa knihy z antikvariátu Steiner dostali k národu, do knižnice Matice. To je len a len moja zásluha, keby ste chceli vedieť.“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Poznáte pozdrav „Na stráž“? Kto ho používal a v akom období?
- Myslíte, že Ondrejov naozaj nevedel, že transporty Židov nevedú na miesto, kde sa dobre žije, ale sú rozsudkom smrti?

- **Námety na diskusiu:**

- Poznáte dnes ľudí, ktorí používajú pozdrav „Na stráž“? Prečo by podľa vás niekto takýto pozdrav používal v súčasnosti?

- **Náročnosť:** 3

Tretia kapitola

V tretej kapitole čítanky nájdete výber textov, ktoré sa venujú Slovensku. Texty opisujú našu súčasnosť, ale aj minulosť a v každom príspevku je možné vystopovať spojenia s ľudskými právami alebo angažovanosťou.

Zoznam úryvkov v tretej kapitole:

1. Nešťastní susedia
2. SNP bolo heroické gesto tisícov ľudí. A dnes?
3. Výpovede z občianskej vojny
4. Tiso a jeho politický katolicizmus
5. Prečo sa Európa už nikdy nevráti do stavu nevinnosti
6. Zabudnuté Slovensko
7. Very specific wine producer
8. Nacisti si tento štát zotročili
9. Sami si to zaslúžili
10. Do masy ľudí sa ľahšie strieľa
11. A jsem tak hladový krásy
12. Ľudia sú slobodní a rovní
13. Základné ľudské práva a slobody
14. Cenzúra sa zakazuje

Úryvkami v tejto kapitole sú vybrané texty z nasledovných kníh

Medzi Slovákmí. Autor: M. M. Šimečka. Vydavateľ: N Press. Rok: 2017

- **O knihe:** Stručné dejiny ľahostajnosti od Dubčeka k Ficovi alebo ako som sa stal vlastencom. Martin M. Šimečka je burič aj tíšiteľ, provokatér aj mysliteľ, spytujúci sa aj rozprávač, najmä je to však rýdži intelektuál, akých má stredná Európa málo. Vždy je totiž najprisnejší sám k sebe, a keď premýšľa o svete, skôr či neskôr začne hľadať svoju zodpovednosť za jeho podobu. Už dvakrát sa stal „nepriateľom štátu“, prvý raz to bolo za komunizmu, druhý v období mečiarizmu, a táto skúsenosť mu umožňuje nazeráť na Slovensko z unikátnej perspektívy. Je možné milovať krajinu, ktorá vás zavrhnú len preto, lebo chcete žiť slobodne? A čo vlastne určuje váš vzťah k spoločnosti? Martin vo svojej knihe prejavuje lásku k Slovensku tým najlepším možným spôsobom – je k nemu kritický. Jeho vzťah totiž neurčujú štátne hranice, národné piesne či trepotajúce vlajky, ale opäť onen pocit zodpovednosti. A z toho plynie nádej.

Obesíme ťa. Autor: Michal Havran. Vydavateľ: Petit press. Rok: 2017

- **O knihe:** Kedy bude cirkev hodná svojho pápeža? Prečo je emancipácia hlúposti nebezpečná? Rozumieme tomu, že sa nehnedne len zo slnka? Nová kniha Michala Havrana nie je len akýsi pokus o naivný dialóg, ale diagnostika nových tváří fašizmu a toho, čo sa so Slovenskom deje. Pod hlavičkou SME autor z týždňa na týždeň píše o rôznych aktuálnych, ale aj nadčasových témach. Vy-

brali sme Havranove autorské strany, ktoré svoj odkaz nestrácajú, ale časom získavajú nový rozmer. V tejto knihe vám ich prinášame.

Slon na Zemplíne. Autor: Andrej Bán. Vydavateľ: Absynt. Rok: 2018

- **O knihe:** Vyrazte na cestu po Slovensku spolu s reportérom Andrejom Bánom. Cesta z východu na západ, od Čiernej nad Tisou po Bratislavu, a rovnako aj klukatá púť v čase, od Jánošíka, cez Tisa, až po Ndranghetu a „našich ľudí“, to je kniha reportáží Andreja Bána Slon na Zemplíne.

Světelná znamení. Autor: M. M. Šimečka. Vydavateľ: Salon. Rok: 2018

- **O knihe:** V dobách diktatúr zvykne kvitnúť jeden veľmi zvláštny, a pritom strhujúci žáner: listy z väzenia. V týchto časoch sedí v base množstvo ľudí, ktorých remeslom je meniť život na literatúru. Šimečkove listy z väzenia sú zo všetkých jeho textov tými najsilnejšími. Jeho skutočnosť je v nich ožiarená poznaním, aké ľuďom vedia dopriať situácie strádania, vytrhnutia z bežného života. A teraz si predstavte, že dva roky po tom, čo sa pisateľ listov z väzenia vráti, si vezme listy do parády jeho syn - Martin M. Šimečka, aby z nich urobil výber, best of. Ale nevydrží to, a otcove nádherne plynúce posolstvá zo vzdialeného vesmíru prekladá svojimi krátkymi úryvkami z pozemskej prózy, detailmi, úsečnými komentármi, scénami z rodinného života.

Ústava SR.

Nešťastní susedia

(z knihy Medzi Slovákmi, str. 105 – 122)

Vývoj v Poľsku a v Maďarsku ukazuje, že ekonomika - či už jej úpadok, alebo rast - nie je hybnou silou zmien. Tou je hnev, ktorého príčiny síce môžeme hľadať v neukončenom prechode na demokraciu, v ľahostajnosti liberálnych elít voči tým, ktorí sa cítia ohrození globalizáciou, môžeme nájsť tisíc ďalších príčin, ale na jej pochopenie nám to nepomôže. Je to totiž ako s antisemitizmom: aj ten má nejaké príčiny, lenže jeho podstatou je nenávisť, ktorá prebija akýkoľvek pokus rozumne ju vysvetliť.

Sledoval som, ako maďarská a poľská spoločnosť postupne prepadá hnevu živenému Orbánovými a Kaczynského mediálnymi impériami. Ich obsah mi pripomenul Mečiarovu éru a zároveň som si uvedomoval, že na Slovensku tento fašizujúci jazyk síce preniká do sociálnych sietí, ale slovenskí novinári sa mu vyhýbajú. Dúfam, že je to preto, lebo si pamätajú, ako slovenskí nacionalisti začínali šíriť najprv nenávisť voči maďarskej menšine a končili nenávisťou voči demokracii.

Odchody a návraty

Tí, ktorí odchádzajú, obviňujú skorumpovaný systém, a iste právom. Lenže väčšina z nich odchádza do Česka a ja mám právo tvrdiť, že rozdiel medzi týmito krajinami nie je taký veľký, aby obstál argument, že na Slovensku sa nedá žiť, kým v Česku áno. Jediným dôvodom, ktorý sa nedá poprieť, je ľahostajnosť.

Tí, ktorí odchádzajú a nemienajú sa vrátiť, sa týmto postojom hlásia k ľahostajnosti voči slovenskej spoločnosti, voči priateľom, ktorých tu zanechávajú napospas fašistom, voči krajine, ktorú zostávajúca luza zničí, voči nádeji, ktorú jej berú. Lenže kto ich tejto ľahostajnosti naučil? Tá istá spoločnosť, od ktorej utekajú.

Tretia čierna labuť

A ľahostajnosť plodí nenávisť. Príliv utečencov do Európy sa zodvihol po tom, čo Európska únia (a po nej USA) o polovicu skresala finančnú pomoc utečeneckým táborm v Egypte a Libanone. Bola to ľahostajnosť Európanov voči obetiam vojny, ktorá priviedla sýrskych utečencov k európskym brehom, pretože nemali čo jesť. Naša nenávisť voči imigrantom je teda plodom našej ľahostajnosti. A táto nenávisť sa šíri ďalej, napríklad proti tým, ktorí nie sú ľahostajní a chcú utečencom pomôcť. Teroristi túto logiku nenávisťi pochopili oveľa skôr ako my a pomáhajú ju šíriť. Také je to jednoduché.

Naozaj som si nemyslel, že ešte zažijem čiernu labuť takej veľkosti ako v roku 1989. Ona však je už tu a rastie nám pred očami. Má parametre dokonalej búrky, ktorá sa rysuje na obzore.

• **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- V texte sa spomína prechod na demokraciu. O čom to autor píše?
- Čo viete o politickej a spoločenskej situácii v Poľsku a Maďarsku?
- Čo to je Mečiarova éra?
- Je podľa vás slovenská spoločnosť ľahostajná?

• **Námety na diskusiu:**

- Aký je postoj slovenskej spoločnosti k utečencom a migrantom? A prečo?

• **Náročnosť:** 2

SNP bolo heroické gesto tisícov ľudí. A dnes?

(z knihy Obesíme ťa, str. 45 – 48)

SNP bolo úspešnejšie morálne ako vojensky, ľudia pochopili, že v istej chvíli sa nedá iba prizerať a čakať, že to nejako dopadne, že to iní urobia za nás.

Zo Španej Doliny trvá cesta k povstaleckému bunkru Morho dve hodiny. Chodník v Starých Horách sa končí nad zrázom, dole, k miestam, kde v srdci partizánskej republiky vychádzal rovnomenný časopis, vedie strmá cesta pomedzi divoké jablone.

Miesto opravili, vyzerá ako hobití dom, spredu zrubu zasadeného v kopci je výhľad na lesy až po Donovaly a ďalej, na hrebeň Nízkych Tatier.

V starohorských vrchoch sa po vystahovaní bojovalo, nemecké a gardistické jednotky, zradcovia, kolaboranti, oportunisti prenasledovali príslušníkov slovenskej armády.

Pri Starých Horách dostali generálov Viesta a Goliana, zo Starých Hôr schádzali povstanci s novinami a správami z frontu alebo za proviantom, ostali tam od leta 1944 do jari, keď už nemali s kým bojovať, front dorazil do Banskej Bystrice a na sever, spojenecké letectvo dovážalo potraviny a zbrane, odboj sa menil na politickú záležitosť, všetci tušili, že v horách nad Banskou Bystricou a nad Strečnom a v štiavnických kopcoch sa hrá o budúcnosť Československa.

No ešte skôr, ako povstaleckú dynamiku ovládli bolševici a ruskí komisári, predtým, ako Stalin rozhodol, že podpora československému odboju bude zámkou na ovládnutie krajiny, sa v hlavách ľudí odohralo niečo, čo nemalo v dejinách Slovenska paralelu.

Deň pred vystahovaním netušili desiatky tisíc mužov a žien, že 29. augusta povstanú proti fašistickému režimu tak-

zvaného slovenského štátu a pripoja svojim rozhodnutím Slovensko na stranu Spojencov.

Deň pred začiatkom Povstania žila väčšina budúcich povstalcov svoje vojnové životy v ústraní frontu, mohli sa spoliehať na ľudácku propagandu, ktorá im vravela, že Slovensko je údajnou oázou pokoja a prosperity, nehanebnú lož, čo dodnes používajú niektorí historici. Slovensko v lete 1944 už oddeportovalo väčšinu svojich Židov a po začiatku Povstania začali odchádzať vlaky s Rómami.

Cenou za takzvanú prosperitu slovenského štátu boli štátom organizované vraždy vlastného obyvateľstva, kompenzované možnosťou kúpiť si u mäsiara bôčik. Miera zbabelosti, udavačstva a nepoctivého života, posilňovaná klerikálnou propagandou, dosahovala pred Povstaním vrchol.

Moja babička pôsobila v tom čase v hoteli Grand v Smokovci. Do koncentračného tábora Dachau sa dostala so starým otcom potom, ako ich vlastný personál udal na garde v Poprade za to, že ukrývali v hoteli židovskú rodinu.

Bola to záležitosť Slovákov a Sloveniek, tých, ktorých deti a vnuci dnes tvrdia, že s týmto obdobím nemajú nič spoločné, že sa nemôžeme donekonečna kajať a hanbiť za niečo, čo sme neurobili, veď sme o tom nakoniec, ako vravia, ani nevedeli, mysleli sme si, že Židia z vedľajšieho domu ráno odišli asi na dovolenku, čo na tom, že sa už tri roky nikto z nich nevrátil.

V noci 29. augusta sa našlo viac ako 80- tisíc ľudí, ktorí ani za šesť rokov trvania fašistickej frašky nepodľahli propagande. Nie všetci boli uzrozumení s tým, že je správne mať „svoj štát“ za cenu toho, že ste sa spriahli s Hitlerom, nie všetci verili, že za deportáciami Židov a politickými vraždami bude Tiso s boľševizmom, na Slovensku žili desiatky tisíc rodín, ktorých členovia sa pridali k odboju.

Ľudácki historici z exilu alebo ich nasledovníci z UPN

radi vravia, že sme pod vplyvom komunistickkej historiografie, že všetko, čo vieme o SNP, je výsledkom politických, a nie historických predstáv, že vlastne nevieme, ako to bolo, že časy boli ťažké. Lenže charaktery ľudí sa netestujú v rezortoch, kde všetko šliape, ale vo chvíľach, keď sa musíte rozhodovať rýchlo, správne a jednoznačne.

V tomto zmysle priniesli povstalci do slovenských dejín a politiky rozmer heroického vzťahu k životu, obohatili nás o vnímanie hrdinstva, niečoho, čo z nás urobilo morálny politický národ a postavilo nás na úroveň tých európskych krajín, ktoré si z pestovania morálneho hrdinstva urobili nástroj na vnímanie seba samých v dejinách. Malé národy prenasledované strachom zo zániku a pocitom náhodnej dejinnej existencie na okraji veľkých krajín sa k heroickému gestu prepracujú len vzácnne. Slovensku sa to podarilo do miery, ktorá niekoľkonásobne prevyšuje proporčné možnosti malej krajiny zasiahnuť do dejín.

Európskemu odboju sme dali tisíce životov a Gabčíka a Viesta a Goliana a tisíce príbehov o pomoci a odvahe. SNP bolo úspešnejšie morálne ako vojensky, ľudia pochopili, že v istej chvíli sa nedá iba prizerať a čakať, že to nejako dopadne, že to iní urobia za nás a my sa z toho opäť dostaneme, ako vždy predtým, od čias tridsaťročnej vojny a stavovských povstaní, že krajiny si svoju existenciu zasluhujú aj svojou odvahou meniť dejiny a pestovať hrdinstvo.

V kontraste s udalosťami zo 44. neostalo z našej schopnosti konfrontovať sa so zničujúcim obsahom deštrukcie veľa. V lete roku 1944 mali problémy nacisti s povstaleckým vlakom, dnes má štát problém s nacistickými hliadkami vo vlakoch.

Neschopnosť uplatňovať živé svedectvo SNP cez jasné postoje a pomenovať z obáv a vypočítavosti nebezpečenstvo, zbabelosť a zákernosť sa stali súčasťou tých, ktorí sú dnes v politických funkciách aj vďaka mužom a ženám zo Starých Hôr.

Z SNP sa stala sterilná tribúna malomyselnosti, kde si

nahovárame, akí sme úžasní vďaka tomu, že si roky pestujeme malosť a podlosť.

Povstanie v nás už nerezonuje, do bunkra Mor ho chodievajú vandráci zjesť poľovnícku salámu, v povstaleckej Španej Doline upratujú ulice kinderľudácke deti v uniformách a bojíme sa, bojíme sa cudzincov, migrantov, umenia a televízie, bojíme sa literatúry a démonov vo videohrách, morálna aristokracia v nás umiera, ochota byť hrdinom, nie z nacistickej poruchy, ale z presvedčenia v nás umiera tiež a ľudácki historici si melú svoje o bolševických sprisahaniach a „nebolo inej možnosti.“

A my sa pozeráme, že kde sme, naši rodičia si to zopakovali v 68., kde sa stratila odvaha, ktorú sme zdedili od povstalcov, a kedy začneme s vystahovaním?

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo viete o SNP? Prečo bolo dôležité?
- Prečo sa podľa vás v prípade SNP nedalo len „prizerať a čakať“?
- Čo znamenali odsuny Židov a Rómov? Čo ich po deportácii zo Slovenska čakalo?
- Ako sa podľa vás text týka ľudských práv?

- **Námety na diskusiu:**

- Myslíte si, že ľudia zo Slovenska sú odvážni? Ak áno, ako sa to podľa vás prejavuje? Ak nie, tak prečo?

- **Náročnosť:** 3

Výpovede z občianskej vojny

(z knihy Obesíme ťa, str. 53 – 56)

Naši paraziti, ukazuje smerom na vypálenú osadu, mi liezli na nervy.

Volám sa Martin Rac, mám tridsaťdva rokov, pred vypuknutím nepokojov som bol tri roky nezamestnaný, živil som sa sezónnymi prácami a tetovaním. Naši paraziti, ukazuje smerom na vypálenú osadu, mi liezli na nervy. Predbiehali sa na pošte, ukazuje na poštu s vybitými sklami, a kradli nám psy, hladí malú čivavu s obojkom Lonsdale.

V podniku, ukazuje na krčmu v strede zvyškov Muránskej Dlhej Lúky, robili neporiadok. Keď som sa na facebooku dočítal, že sa začal deň zúčtovania, utekal som do garáže, ukazuje na garáž, zobrali sme s chlapmi sekery, kosy, vidly. Netrvalo to dlho.

Chvíľu sa bránili, hučali v tom ich odpornom jazyku. Niektorých sme zabili hneď na mieste. Ostatným sme urobili proces v strede dediny pred kostolom, nechceli sa ani vyspovedať, svine. Zavesili sme ich na máj, ukazuje rukou. Prosím, či sa hanbím? Nie, splnili sme si našu povinnosť. Už tu žiadnych asociálov nemáme.

Susedov som nenávidela. Úprimne, prečo? Lebo boli hluční, počúvali stále hudbu, mali hlasný sex a varili veľmi korenené veci, také, nie naše, odniekiaľ z Afriky či odkiaľ došli. Aha, pardon, volám sa Marika. Do Trenčína som prišla z Trnovca, vyučila som sa za krajčírku v Makyte Púchov, v Bratislave sa mi nepáčilo, sú namyslení a vysmievali sa mi.

Chlapec sa volal Getnet, ale neviem, či to bol stále ten istý, sú to opice, všetci vyzerajú rovnako. Raz večer som mala návštevu, bratranec doniesol nejaké klobásky od mamy, pálenku, pozerali sme si youtube a facebook, keď sme zistili, že sa

začal, ako to on vraví, deň optimalizácie.

On je taký sčítaný, študoval na univerzite v Skalici, vždy tvrdil, že sa treba vzdelávať. Peter zobral kuchynský nôž z novej súpravy, čo som kúpila v sobotu predtým v akcii v Lidli počas týždňa japonskej chuti, aj nejakú soľ. Vráťte sa k podstate.

Áno, prepáčte, prešiel k vedľajšiemu bytu, neger hrával ligu za Trenčín. Zazvonil, neger otvoril, vyzeral presne ako ten neger z katalógu. Pichol ho do tváre. Padol na zem, v bytovke bol dolu nejaký dupot, videla som, že ľudia vybiehajú na ulicu. Čo urobil s dievčaťom? Nevieam, ale zaslúžila si, povedala a naliala domácu malinovú šťavu. Ovocie je od nás zo záhrady, nie zmrazené.

Nedá sa povedať, že ich nemám rád, ani mi neprekážajú, vážne, nie som ani rasista, ani tak, mám rád tohto, Balotelliho, ale Jackson bol pedofil, dobre, ale to je iná vec. Len ich je veľa. My sme malá krajina, nepáči sa mi, ako nám ich sem dávajú. Predstavte sa. Jaj, sorry, Milan, Nižná Boca, 37 rokov, zvärač v Podbrezovej.

Keď som z dedinského rozhlasu počul, že sa to začalo, práve som čakal na autobus z fabriky. Hovorili to všade. Pri Brezne bol tábor, dali tam vraj kresťanov, ale ja viem, ako vyzerajú kresťania, majú modré oči, svetlé vlasy, nie je im zima, tak ako my, ani doma neprekurujem, chcem, aby boli deti otužilé. Tak sme sa tam vybrali.

Dorazili sme medzi prvými. Niektorí už viseli, iní kopali jamy. Okolo nich stáli miestni chlapi, niektorých poznám, dodávam im drevo a tak. Nemali bohvieakú výzbroj, ale na tých teroristov to stačilo. Keď dokopali, vyzvali ich, aby sa pomodlili. Bolo mi to čudné, ale modlili sa, vyzerali ako moja babka, keď chodila dole na Tále, bol tam pekný farár.

Postrieľali ich a posypali vápnom. U nás v okrese bolo čisto, Cigánov sme dali do táborov už minulý rok, budeme ich používať

na poliach. Ale toto? Toto tu nechceme. Ukazuje na predlaktie s nápisom „Toto tu nechceme.“

Ak ma niečo fakt j**e, tak okrem tých štetiek z bulváru, sú to tí povalači. Kto? Povaláči. Narodil som sa v KV, v Karlofke, silné miesto, to si daj, keď pôjdeš. Vyrastal som na ulici, išiel som stoku, no nefetoval som. Iba detské piko. Prosím? No, detské piko, polovičnú dávku, aby som vládol robiť vo Volkswagene.

Na Púpavovej bol taký mafiánsky dom a býval tam nejaký dídžej, taký bazerán, dlhé vlasy, vytretá frajerka. Poznal som ho odmala, ale nikdy som ho nedával. Púšťal feťacke veci, robil žúry. Správa o mobilizácii ma zastihla na páse.

V Bratiske našťastie Cigánov není veľa, no o to viac tu máme buzerantov a slniečkarov. Utekal sme z Devínskej, lebo autobusy počas zmeny nejazdia. V Devíne sme zastavili, mali sme zoznam ľudí od Oskara, niektorí neboli doma. Tých, čo sme našli, sme spýtali s rukami za chrbtom a nahádzali z pontónu do Dunaja. Trochu mi to bolo ľúto, že práve tam, kúsok odtiaľ som chodieval na ryby, už asi nepôjdem. Dídžeja sme vyhodili von oknom. Ale už je to za nami, dáte si paňáčka?

Nevedeli sme sa dostať cez bránu. Pripravovali sme sa dlhšie, no nemali sme zbrane, iba airsoft, aj keď zblízka to nie je zlé. Stráž sme premohli veľmi rýchlo, v meste bol trochu chaos, ako keď hrá na Slované Dinamo Moskva, ale s Rusmi si zaspievame a vypijeme v tom ich hoteli Šaron, jak tam majú aj salón krasoty a manikúru. Hovorte k veci.

No, ochranka vlastne ušla. Zrazu sme boli na nádvorí, čo ja viem, bolo nás pätnásť, a viem, že sa k nám chceli pridať nejakí zo stanice. Našli sme ho v pracovni. Sedel pri stole, bol trochu vyšší ako v televízii, niektorí sa zarazili.

Niečo začal hovoriť, no Jojko ho dal dole, teda trafil ho. Udrel si hlavu o stôl a ostal ležať. Vážne som si myslel, že to bude zložitejšie, že budeme fajťovať v budove, ale nie, všetci ušli

a chlapci zo stráže sa pridali k nám.

Chceli sme ho vytiahnuť z paláca na námestie, bola pripravená tribúna pre zradcov, Majo tam od rána súdil a vešal. Vraj mali aj tombolu, ale to neviem, nestihol som. Ľudia spievali „Najvyššie stromy sú na Horehroní.“

Zobral som si odtiaľ iba toto, ukazuje na sošku, neviem, asi dám frajerke, ona zbiera takéto veci, kupuje na burzách alebo z kindervajičok. Či nespávam? Konečne spávam, už som ani neveril, že sa toho dožijeme, dlho sme sa pripravovali, hocikde, v lesoch, na vode, rád splavujem, plánovali sme, ako sa oslobodíme.

Po poprave vo fontáne, no nič lepšie sme nenašli, utopili sme ho, sme išli dole. Kňazi tam dávali odpustenie, očista trvala do večera, ale kámo, ľudia boli spokojní, cítil som, že sme sa opäť nadýchlo, ako keď ideš na Skalnaté a vidíš, aká krásna krajina to je, v diaľke Kráľová hoľa, konečne ju máme späť. Jaj, no a pekný Nový rok a hlavne prvý rok v Novej dobe.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- V akom zmysle sa v texte používa slovo „paraziti“?
- Myslíte si, že je správne, ak toto slovo používame? Prečo?
- Čo opisuje text? Myslíte si, že je to realita?
- Našli ste v texte niečo, čo súvisí s ľudskými právami?

- **Námety na diskusiu:**

- Cítíte sa na Slovensku bezpečne? Z čoho máte na Slovensku strach?
- **Náročnosť:** 3

Tiso a jeho politický katolicizmus

(z knihy Obesíme ťa, str. 65 – 68)

Tiso bol ničiteľom slovenskej štátnosti, zbabelým farárom, ako o ňom hovoril Hitler, a ostáva záhadou, prečo sa ľudácke legendy o jeho údajnom martýrstve dostali do takého širokého povedomia.

Slovenský katolicizmus nie je iba sentiment za Tisom, fakľové sprievody okolo Ďurčanského busty a viera v strašidlá. Slovenský katolicizmus dal Európe mnoho odvážnych ľudí, katolícki kňazi boli v odboji, po roku 1948 boli obeťami perzekúcií a ešte predtým sa snažili budovať slovenské školstvo a pracovať na modernizácii Uhorska.

Osvietená, európska a progresívna katolícka teológia bola síce na Slovensku vždy menšinová, pôsobila pod tlakom politického chápania náboženstva, no existovala a tvorí súčasť teologických a intelektuálnych dejín krajiny.

Slovenskí katolíci neboli zďaleka všetci ľudákmi, nie všetci pochodovali s voyeuristickými sektami proti ľuďom inej orientácie, nečítali zahraničnú tlač ľudáckej emigrácie a nepovažujú Tisa, antisemitského Hitlerovho kolaboranta, za svätca, ale naopak, za zdroj hanby a pohoršenia, tak ako ho vnímali už vo Vatikáne počas existencie slovenského štátu z vôle Hitlerovej.

A veľmi dobre chápú, že je istá teologická a morálna cena za existenciu štátu, že vznik štátu nie je pohanským fetišom, že mu nemusí byť všetko podriadené, že niektoré ceny napríklad nezaplatíme, tak ako sa mnohí Baskovia zriekli štátu, ak by mal tento vzniknúť za cenu spoločenskej dohody s teroristami z ETA a niešť vo svojom zárodku únos a politické vraždy.

A keď sa odosobníme od výrazne ľudáckej a apologetickej činnosti niektorých predstaviteľov Matice a zahraničných „slo-

venských spolkov“ a nebudeme sa chvíľu venovať ich obsedantnej myšlienke „štátu za každú cenu“ aj s Hitlerom, Tukom a Tisom - lebo v ich myšliach je zrejme akýkoľvek druh štátnosti prijateľný, akoby nešlo o to mať príkladný, slobodný prosperujúci štát, ale hocijaký štát, aj taký, ktorý predáva svojich občanov, ktorý posielal svojich vojakov na ruský front a vyhlasuje omyly a bludy politického katolicizmu, tak ako ho vypointoval Jozef Tiso.

Jeho politická a náboženská kariéra sa niesla v príznačnom duchu slovenskej verejnej teológie, kde si tradícia a dejiny vyžiadali, aby sa do politických záležitostí zapojilo neúnosné množstvo duchovných.

Katolíci a evanjelici, angažovaní farári a vzdelanci tak navždy určili jeden z kľúčových znakov spoločenského života, ktorý v takmer nezmenenej podobe poznáme dodnes.

Politické kresťanstvo v ňom má štatút neviditeľnej politickej strany, vstupuje takmer do všetkých verejných diskusií, no zároveň sa, rovnako ako Tiso, v prípade kritiky ukrýva za pofidérnu auru farárskej neomylnosti.

Nič také neexistuje a nemusíme ani zachádzať až po prípady pedofilných kňazov, aby sme vedeli, že Jozef Tiso nebol slovenským Kristom, nehanebne a vedome sa mýlil a svojím pôsobením zničil všetko, o čo sa usilovali, s výnimkou Hlinku a ľudákov, generácie katolíkov a protestantov.

Tiso bol ničiteľom slovenskej štátnosti, zbabelým farárom ako o ňom hovoril Hitler, a ostáva záhadou, prečo sa ľudácke legendy o jeho údajnom martýrstve dostali do takého širokého povedomia. Svojím pôsobením naplnil heretický konštrukt politického katolicizmu, keď prezentoval sám seba raz ako obeť a raz ako obeť.

Niektorí katolíci majú s problematikou obety dlhý vzťah, moderný vzťahový kouč by v teleráne povedal „vnútorný blok.“

radi sa vidia ako obeť, prinášajúce zároveň obeť.

Niektorí členovia najväčšej kresťanskej denominácie, ktorá od korunovácie Karola Veľkého na Vianoce roku 800 najzásadnejšie ovplyvňovala európske dejiny, sa dnes prezentujú ako obeť nejakých kultúrnych a politických sprisahaní, trepkajú o neomarxizme a liberalizme, tvrdia, že žijú v neslobodných spoločnostiach a že sa im všetci vysmieávajú.

Je to bolestínska póza, ktorá si našla na Slovensku silné zázemie, oháňa sa ňou križiacik, ale aj zdanlivo serióznejší publicisti.

Pravdou je, že až na tragické výnimky počas náboženských vojen a diktatúr sa nikomu v Európe nežilo v takom metafyzickom pohodlí ako katolíkom. Martin Hanus a spol. by si mali aspoň raz pozrieť, ako dopadli valdenci, albigénci, čo sa stalo aj s menej významnými stredovekými hnutiami, ako skončila česká protestantská šľachta po Bielej Hore alebo uhorská reformovaná aristokracia po porážke stavovských povstaní.

Ťažko hovoriť o národných spoločných črtách, no ak niečím politický katolicizmus nakazil časť ľudí, tak je to sebalútosť a zároveň premena bežnej politickej prevádzky na mesianistický program. Vznik slovenského štátu, ktorý bol najnesamostatnejším práve počas jeho štatútu Hitlerovej zoo, nebol žiadnym dejinným mystériom ani naplnením politických veštíeb bernolákovcov a štúrovcov, ale historickým hoaxom, proti ktorému od začiatku bojovali aj tisíce slovenských katolíkov.

Katolícka cirkev napriek tomu, že pozná aj svoju humanistickú tradíciu, že pozná už vtedajšie výhrady proti Tisovi, ešte stále pracuje s doktrínou obeť prinášajúcej obeť, zahráva sa s heretickou myšlienkou údajnej dvojakej božskej a ľudskej podstaty Tisa, nevyzýva na rúzne odpútanie sa od pohanských oltárikova procesii a nakoniec, nie je opakovane schopná jasne povedať, že s touto vyšinutou podobou kresťanstva nemá nič spoločné, rovnako ako nemajú kresťania nič spoločné s Breivi-

kom a KKK.

Jozef Tiso bol obeťou politického katolicizmu, ktorý sám zostrojil. Ako vzdelaný antisemita vedel, že jeho sebaštylizácia do polohy nesvojprávneho eschatologického hrdinu žijúceho v geopolitickom blude o milenaristickej existencii jeho nacistického rezortu po nemeckom víťazstve, a zároveň do polohy človeka, ktorý sa za nás údajne obetoval a dnes sa bez ohlásenia stretáva s vyvýšeným Kristom, je teologický nezmysel, za ktorý by ešte aj v súčasnosti vyhodili z úradu každého kazateľa.

Tiso nepatrí do panteónu katolíckych ani eschatologických hrdinov a slovenský politický katolicizmus by mal skôr, ako chce vecne a civilne diskutovať s kýmkoľvek, jasne povedať, že nebol Prometeom ani druhým Mesiášom, ale človekom, ktorý zdiskreditoval prácu mnohých katolíckych a evanjelických vlastencov a neskorších skutočných obetí nacizmu tým, že predal krajinu prvému potulnému jazdcovi z Dürerovej Apokalypsy.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Viete, kto to bol Jozef Tiso? A kto boli ľudáci?
- Kde v texte sa nájdu prepojenia s ľudskými právami?

- **Námety na diskusiu:**

- Aký význam má podľa vás viera a náboženstvo v živote človeka?

- **Náročnosť:** 3

Prečo sa Európa už nikdy nevráti do stavu nevinnosti

(z knihy Obesíme ťa, str. 89 – 92)

Naším predkom dlhujeme záväzok ustrážiť výsledok vojny, chrániť Európu, chrániť našu kultúru a civilizáciu pred nami samými.

Spomeňte si, aj keď si to nepamätáte, na ľudí, čo sa koncom jari v roku 1945 vracali z frontu bez rúk, zohavení, poznačení udalosťami, ktoré nechceli vidieť. Na chlapcov, ktorí zahynuli pri obliehaní Stalingradu, na bitku pri Kursku, na vyvražďovanie Bieloruska a židovských dedín na Ukrajine, na tisíce chalanov, ktorí umierali v Normandii skôr, ako vystúpili na breh. Spomeňte si na našich povstalcov, na generálov Viesta a Goliana, slovenskú armádu, ktorá sa pridala na stranu Spojencov, na ústup cez Staré Hory, na masakrovanie povstaleckých dedín, na Grúň a Klák a stovku ďalších, na Telgárt pod Kráľovou hoľou.

Spomeňte si na prvé transporty, na to, ako brali susedov vašich starých rodičov, ako nič neurobili, ako sme nič neurobili, nezabránili sme tomu, keď nastupovali židovské a rómske deti do vlakov vtedajších Slovenských železníc, ktoré sa dodnes neospravednili. Ako sa lúčili, vraj idú do bezpečia, niekde na východ, a spomeňte si na tisíce budhistických rodín, ktoré sa začiatkom 40. rokov objavili v zápisoch slovenských matrik, po konverzii, dúfajúc, že ich zachráni čokoľvek.

Spomeňte si na československých letcov nad Londýnom, jeden leží pri Leviciach, kde ho zostrelili, a deň po pohrebe v osemdesiatych rokoch sa na jeho hrobe objavil ďakovný veniec britskej kráľovnej. Spomeňte si na tábor v Seredi, na Terezín a Sobibor, kde vyvraždili väčšinu slovenských židov hneď po vystúpení z vlaku, na odboj vo Vercors a v Pyrenejach, na záchranu Paríža a Ponte Vecchio.

Spomeňte si aj na Gabčíka, Kubiša a ich komando, na granáty v Kostole sv. Cyrila a Metoda, kde zahynuli po atentáte na Heydricha, na mužov, ktorí sa nikdy nevrátili, na masové hroby na Slavíne, vo Važci, kde ležia nemecké deti naverbované koncom vojny, na potravinové lístky a amerických letcov zostrelených pri Hronskom Beňadiku ukrývajúcich sa rok v lesoch nad južnými svahmi Štiavnických vrchov.

Spomeňte si na vápenky, Kremničku, na zradcov, arizátorov a pohotovostné jednotky gardy, ktoré prišli zobrať mojich starých rodičov do tatranského hotela, pretože ukrývali židovské rodiny. Spomeňte si na divíziu SS, ktorá po roku 1944 urobila zo Slovenska peklo, na zradcu Tisa a jeho zločinecký kartel, na kňazov, čo ho požehnávali, a na kňazov a farárov v Povstaní, na farára Bakoša zavraždeného vo Zvolene za to, že chránil krstom židovské deti.

Spomeňte si na rodinnú hanbu, vy, vnuci arizátorov, na tajomstvo smrti, ktoré žilo vo vašich rodinách, na útek pred víťazmi do Argentíny a inde, kde sa ukrývali ako potkany, na popravný deň pred koncom vojny, blížiaci sa front na Hrone a vyvražďovanie civilistov, stále dokola, plienenie, znásilňovanie, vešanie a strieľanie.

Spomeňte si na mužov v krčmách, ktorí nechceli, keď ste boli deťmi, o vojne hovoriť, ako zastrelili niekoho pozerajúc sa mu do očí zakalených krvou, ako sa dorážali nožmi a bajonetmi, ako na Strečne, keď došla munícia, hádzali Francúzi a Španieli do Nemcov kamene. A spomeňte si na ich ženy, ktoré zomreli bez toho, aby zistili, kde sú pochovaní ich muži, a nezabudnite na budovu gestapa v Bratislave, kde boli pod nánosmi farieb ešte pred dvadsiatimi rokmi nechtami a krvou vyškriabané nápisy prosiace o smrť.

Spomeňte si nie na ideológiu a interpretácie, ale na triumf smrti, životy, ktorými sa napchávala, na smrť prežratú zničenou láskou, povraždenými zvieratami a otrávenou prírodou, na mŕtve

brezové háje plné kostí na východnom fronte, ženy a mužov z nórskeho odboja, ktorých dodnes nachádzajú v snehu, na arabských a čiernych bojovníkov, čo oslobodzovali juh Európy, na zničený Londýn a pláže presiaknuté krvou, močom a fekáliami umierajúcich, na milióny nevypočutých modlitieb a potopené lode v Atlantiku, na bitku o Guadalcanal a zničenie Drážďan.

Spomeňte si, keď budete počuť cvičný zvuk sirény v piatok na obed, ako hučala Európa a zaniklo ticho, na noci v zákopoch, kde sa umieralo postojáčky, nedoručené listy, obrúčky a amulety, na omrznuté nohy a politických inštruktorov, ako strieľali všetkých, ktorí sa nepohli do útoku. Na ikonu Čiernej Madony nad Moskvou a lynčovanie francúzskych prostitútok po vojne za to, že spávali s Nemcami, na vraždy v pohraničí a pogrom v Topolčanoch, na vetu, vrátilo sa ich viac, ako ich odišlo.

Spomeňte si na zdvihnuté ruky podvyživených posádok v bunkroch Atlantického múru, na Ardenský les plný prízrakov, na smrť v Poloninách a horské chaty v Tatrách, kde sa ukryvali povstalci a prenasledovaní, na hrob Garcíu Lorcu zavraždeného falangami a popravené mníšky, na odznak a vyznamenania SS, ktoré dnes predávajú na burze starožitností na Červenom Kameni, na nemecké prilby motorkárov a vtipy o Židoch v táboroch a znovu na Sobibor a parížske bulváre a Prahu a Bratislavu a Moskvu, ako ich vítali, s vlajkami, sedeli s nimi na tankoch, s cigami Lucky Strike a čokoládou, chalanov zo Sheffieldu, Brooklynu, Pitera, slávnych bastardov, krutejších ako smrť, na posledných ostreľovačov a boje v Prahe, podpaľovanie zajatcov, znásilňovanie nemeckých žien a jadrovú genocídu v Japonsku.

Spomeňte si na nich, keď si pôjdete cez víkend opekať a zbierať medvedí cesnak a orgován, alebo ostanete len tak ležať v záhrade pri pive, čakať na futbal alebo si čítať. Spomeňte si, že ležíme na mŕtvych, že naši starí rodičia túto vojnu vybojovali pre nás, že ju máme v krvi, bez ohľadu na to, na ktorej strane sme stáli, že Európa sa už nikdy nevráti do stavu nevinnosti, že z nás presakuje krv vždy, keď sa spoločnosť rozhorúči. A nezabudnite,

kde máme stáť, že našim predkom dlhujeme záväzok ustrážiť výsledok vojny, byť pripravení na konfrontáciu nami samými.

Tak na to, dočerta, nezabúdajme, nesprávajme sa v tejto veci ako zbabelci, všetko, čo dnes máme, je výsledkom teplej jari v roku 1945. Mobilizácia sa neskončila a nič také, ako bol nacizmus, nás už nikdy nesmie zaskočiť, inak si Európa nezaslúžime.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Čo podľa vás autor myslí slovami „chrániť Európu, chrániť našu kultúru a civilizáciu pred nami samými.“ Myslíte si, že my sami sme nejakým ohrozením pre našu kultúru?
- Čo viete o nacizme? Myslíte si, že je stále aktuálnym nebezpečenstvom?
- Ktoré časti textu majú prepojenie s ľudskými právami? A s akými konkrétne?

- **Námety na diskusiu:**

- Myslíte si, že existujú určité záväzky, ktoré máme voči našim starým rodičom, ale aj voči ďalším generáciám? Aké sú to záväzky?

- **Náročnosť:** 3

Zabudnuté Slovensko

(z knihy Slon na Zemplíne, str. 13 – 16)

V roku 1992, keď sa schyľovalo k čomusi, čo málokto chcel, k deleniu Československa, som do týchto zvláštne nehostinných končín prišiel ešte raz. S kolegom, reportérom z Prahy, sme v Ladomerskej Vieske, ďalšej (tentoraz živej) dedinke vedľa hlinikárne, vyhládali Milana Mečiara, premiérovho brata. Silné gény sa nezaprú. Napriek vekovému rozdielu pôsobil ako jeho dvojča, podobne hustá štica tmavých vlasov, podobné bokombrady, aké dnes už nadobro vyšli z módy, podobne divý pohľad, výrazná sánka aj veľké, silné gestá. Bol na počudovanie zhovorčivý. Popili sme spolu mnoho vodiek či borovičiek. Podvečer, u seba v obývačke rodinného domu, nám Milan, s ktorým sme si potykali, vraví: „Chlapi, Boha vášho, keď zle napíšete o Vladovi, zvesím túto pušku zo steny a nájdem si vás!“

Na tieto miesta sa vraciam aj v roku 2016. Po voľbách, v ktorých sa dostali do parlamentu fašisti a neonacisti zo strany Kotleba ĽSNS, ma oslovil skvelý človek, architekt pôvodom z Brezna, Michal Karako. Podobne ako ja, aj on bol znepokojený tým, čo sa stalo. S ďalšími kamarátmi sme založili občiansku iniciatívu Zabudnuté Slovensko a v regiónoch s najvyššou podporou tejto strany začali organizovať diskusie o extrémizme, otvorené pre širokú verejnosť. Atmosféra na nich postupne hustla, začali prichádzať aj samotní kotlebovci. Schyľovalo sa ku konfliktom, ktorým sme však zakaždým predišli tvrdou, no slušne vedenou debatou. Tú sme požadovali aj od chlapcov a dievčat v zelených mikinách s logom partaje- vtedy to bol ešte rovnoramenný kríž, silno pripomínajúci symboliku neslávných Hlinkových gárd z obdobia druhej svetovej vojny (neskôr tento symbol ĽSNS s argumentom, že nie sú fašisti, zmenila, čo je ďalší absurdný dôkaz o ich úzkom duševnom obzore). Na debate sa s nami z prítmnia zadného radu kultúrneho domu ustavične hádal mladý muž, ktorý sa predstavil ako okresný šéf ĽSNS. Zistil som si jeho

meno- Rastislav Kysel.

Uplynulo pár týždňov. Je trinásty marec, deň pred výročím vzniku vojnového slovenského štátu. Vravím si, že táto krajina sa vyznačuje prebytkom rozličných výročí a ich osláv či, naopak, oplakávaní. Dopoludnia stojím v areáli prevádzky na okraji Ladomerskej Viesky. Okrem mňa je tam iba jeden človek, nazvem ho plnič plynu, podľa toho, čomu sa venuje- plní plyn. Okresný šéf strany Kotleba ĽSNS, ktorého už poznám z diskusie, vymieňa plynové bomby, prázdne za plné. „Na stráž!“ povie Kysel každému vodičovi nákladiaka. Pozriem im do tváre, nie sú ani trochu prekvapení, zrejme ho už poznajú. „Veď čo? Nie je to trestné,“ mykne plnič plynu plecami. Stojí tam osamelý, dokonale splynul s prostredím. Asi ako Rudolf Hrušínský s krematóriom v skvelom filme Juraja Herza Spalovač mrtvol.

„Viete, mnohí moji príbuzní zahynuli v koncentrákoch,“ vravím mu.

„Ako to viete?“

„No, nevrátili sa po tom, čo ich tam odvliekli.“

„A čo ak odtiaľ odišli a iba vám nepovedali, kde žijú?“

Vyplešším oči. Sú chvíle, keď mi je zrejmé, že diskusia, akokoľvek dobre mienená a neagresívna, narazila na svoje hranice. Argumenty sa prosto minuli. Jediná otázka, ktorú si v duchu kladiem, je tá, či odídem bez toho, aby som mu povedal čosi riadne od plúc. Usúdím, že je to zbytočné.

Neskôr, keď ma stred Slovenska omrzelo, vydal som sa na potulky po celej krajine. Mnohým sa zdá kniha Iné Slovensko nemilosrdná. Neskrývam, veľa útechy neposkytuje. Dôvodom je moje poznanie, že pravdivejšie ako hlavné javisko je obyčajné zákulisie. Epilógom folklórnych a iných slávností sú všadeprítomní ožranci, ktorí vyblakujú „valáskááá póstává, va va va va“. Dohrou baníckych osláv je na mol spitý chlap ležiaci ráno na Tro-

jičnom námestí v Banskej Štiavnici. Dvaja hostia penziónu Andy vo warholovských Medzilaborciach močia priamo pri bráne, čím pripomínajú sošky levíkov strážiacich vchody do šľachtických sídiel. Mariánski pútnici sa v roku 1991 vozia do Šaštína- Stráží na škodovkách až ku kostolu na kopci. K tomu istému, pri ktorom o desať rokov vznikne motokrosová dráha. Bodrá Slovač sa na tom všetkom zrejme dobre zabáva. Etnológmi, folkloristami a príčinlivými publicistami opakovane vnucovaná verzia „toho pekného“ Slovenska je podvod. Ešte nikdy neboli tieto dva svety, svet tradícií a svet reality, od seba tak vzdialené. Folklor sa konzumuje spoločne s langošmi a pivom.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Počuli ste o iniciatíve Zabudnuté Slovensko? Čomu sa podľa textu venujú?
- Viete niečo o rozdelení Československa? Myslite si, že to bolo dobré rozhodnutie rozdeliť našu spoločnú krajinu?
- Ako vnímate politickú stranu Ľudová strana – Naše Slovensko?
- Ako text súvisí s ľudskými právami?

- **Námety na diskusiu:**

- V texte je aj krátka ukážka rozhovoru, kde autor hovorí o tom, že jeho príbuzní zahynuli v koncentračných táboroch. Člen ĽSNS mu odpovedá, či si je tým istý. Zažili ste už niekedy podobný rozhovor, keď tvrdíte niečo, o čom ste presvedčení, že je to pravda a človek, s ktorým sa rozprávate, vám nev-

erí? Či dokonca, ako v texte, zľahčuje závažnosť informácie, ktorú ste mu povedali? Ako by ste v takejto situácii reagovali vy?

- **Náročnosť:** 3

Very specific wine producer

(z knihy Slon na Zemplíne, str. 47-51)

Apríl 2017. Sedím s hosťiteľom v jeho drevenej veži na okraji Slovenského Nového Mesta. Pár metrov za hranicou, na dohľad, leží Sátoráljaújhely. Pripomína to tu čosi medzi japonskou modlitebňou a tax-free zónou z čias, keď ešte v Európe boli hranice a neplatil Schengen.

„Ako to tu nazývate?“

„Centrum maďarsko-slovenského zahrievania.“

„Prečo zahrievania?“

„To máte tak. Utužujeme vzťahy. Som šéfom asociácie amatérskeho boxu. Pozvem Cigáňa z Maďarska, aby u mňa bovoval. A ešte mi za to zaplatí. Pozvem Cigáňa zo Slovenska, to isté. Cigáni platia, jeden z nich vyhrá a zarobí. Ja zarobím najviac a všetci sú spokojní.“

Podnikateľov, ktorí sú schopní na posedenie vypiť desať redbullov, pobehuje po Karpatskej kotline iste dosť. Bývalý policajt Mikuláš Vareha (čo je skutočné meno, nie fiktívna literárna postava) je však unikát. Asi ako tokajské víno, ktoré jeho firma Royal Slovakia dokázala presadiť až na stôl rusko-amerického bratislavského summitu na najvyššej úrovni v roku 2004. Údajne, treba dodať. Na Zemplíne vám povedia, že túto historku môžu potvrdiť iba traja ľudia na svete. Vareha, Bush a Putin. A na adresu jej nositeľa tu všetci respondenti, riaditeľ múzea i konkurenčný vinár, veľavýznamne zdvihnú obočie a usmejú sa. „Ach, Miki!“ Svojho času podporoval v kampani aj prezidenta Iľana Gašparoviča, nadácii jeho manželky daroval množstvo sponzorských jablák a vína.

Traduje sa, že keď kolóna limuzín odchádzala z Medzibodrožia, starostlivý hosťiteľ vyprevádzal prezidenta až po

hranice panstva na svojom vrtníku.

Podnikateľ Vareha sedí osamelo ponorený v kresle umiestnenom v rohu obrovskej drevenej miestnosti svojej nedokončenej latifundie a dievčina z jeho polyfunkčnej čerpacej stanice Agent 007 mu servíruje jeden redbull za druhým. Nevyhnutne mi pritom napadá otázka, ktorú si v tomto kraji kladiem často. Sníva sa mi? Žeby konjunktúra gangsterských filmov dorazila na Zemplín s oneskorením niekoľkých dekád? Už hrozivý výzor tohto nie príliš urasteného expolicajta, jeho mohutné fúziská a vrkoč vlasov evokujú obraz zemplínskych šľachticov, ktorí mohli prejsť vzpriamene aj popod nízky vchod do miestnosti svojho sídla, s mečom a v brnení. Tie pevnosti sa už medzičasom rozpadli, podobne ako kosti aj šľachtici rodu Drugethovcov, ktorí vládli zo zemplínskeho hradiska v polohe Várhegy. To sa stalo centrom župy už v polovici 13. storočia. Advokát, etnograf a publicista Ján Čaplovič napísal v prvej polovici 19. storočia knihu Etnografia Slovákov v Uhorsku. O zemplínskych Sotákoch (Slovákoch, ktorí namiesto čo hovoria so, svo) sa vyjadruje s obdivom ako o zručných furmanoch, ktorí rozvážajú víno a iný tovar do Poľska, Ruska, Pruska, Čiech i Rakúska. „Obyčajne sa parobčekovia zavčasu učia jazdiť a poháňať kone, a tak sa čuduje svet, že často mávajú takí sopľoši, ktorí majú ešte mlieko či mledzivo na jazyku a sotva ich vidno v sedle, šesť až osem koní.“

Regionálne osobitosti medzičasom zanikli. Teda, až na Varehu, na ktorého možno nazerať aj ako na nositeľa kontinuity odbojných zemepánov z dávnej histórie. Variáciou šľachtického meča sú v jeho prípade kuše, pušky, pištole a iné, na obdiv vystavované zbrane. Svojho času sa s nimi dal ochotne vyfotiť aj do projektu agentúry Magnum Photos o Novej Európe pre Centre George Pompidou v Paríži. Užasnutý britský fotograf Chris Steele-Perkins, ktorého som sprevádzal a dával mu tipy na svojráznu propagáciu Slovenska, snímal aj to, ako Vareha hrdo stojí na vyradenom nosiči balistických rakiet na dvore bývalého

JRD, jedného z piatich, ktoré kúpil, medzi sudmi vína, starými sanitkami prerobenými na poľnohospodárske stroje či hrdzavými autami značky Lada, ktorých motory použil do člnov.

„Well, very specific wine producer,“ poznamenal vždy zdvorilý Chris.

Zemplínsky vladár zužitkuje všetko. Donedávna na Ukrajine nakupoval lacnú naftu, tú menil v Maďarsku za hroznový mušt, ktorá na Slovensku premenil na víno, aby ho potom výhodne predal späť na Ukrajinu. Svojrázne, no účinné metódy používal aj na to, aby si jeho zamestnanci odvykli piť v práci alkohol.

Položím otvorený demižón s vínom a poviem im, že ak z toho zmizne čo len deci, všetci prídu o prácu. Nezmizne nič.“

Keď vojdem do čerpacej stanice Agent 007 na periférii Slovenského Nového Mesta, uvidím čosi surreálne. Plot s pravidelne sa striedajúcimi soškami mikimauza, Chaplina či Laurela s Hardym v podživotnej veľkosti. Stavebné povolenia? prosím vás, koho by tu také malichernosti zaujímali! Aj fakt, že sa Vareha pri kopaní vinohradníckych pivníc doslova prekopal k susedom a takmer sa pritom prepadla štátna cesta, tu necháva okolie ľahostajným. Predstava úradníčky, ktorá sem zavíta na kontrolu z Košíc či nebudaj z Bratislavy, je v tej dobe ešte dosť komická.

„Minule ma v jednej maďarskej televízii predstavili ako slovenského podnikateľa. Hovoril som, že nemožno robiť spoločné projekty, ak sa ľudia navzájom nepoznajú. Vytvoril som preto Centrum slovensko-maďarského zahrievania, kde sa zo starostov stanú kamaráti,“ vraví Vareha. Predsavzatie je to, pravda, ušľachtilé. Prax je však trochu iná. Cezhraničnú spoluprácu zatiaľ naplňa diskotéka v miestnosti, kde jedna maďarská firma ponúka, ako tvrdí Vareha, všelijaké tabletky a tekutiny z kaktusov. Cena? Maličkosť, balenie pozostávajúce zo šesťdesiatich liečivých rastlinných prípravkov stojí iba štrnásťtisíc korún (v prepočte 450 eur, čo je viac ako priemerná mzda v tej

dobe). Ak sa návštevníkom zunuje liečenie, môžu sa presunúť do spomínaného boxerského ringu, kde využívajú, ako sme si už povedali, synergický efekt.

„Víťaz dostane päťsto korún a ten druhý stovku na doping a vitamíny. Rady záujemcov sa rozširujú, cez vikendy tu máme osemsto ľudí.“

Ideme ďalej. Čerpaciu stanicu obklopuje akýsi val drevených eurochatiek bez okien. Podnikateľ má drevársku firmu v Strede nad Bodrogom, umne zužitkoval aj dvaapolmetrové kusy dreva, ktoré od neho nekúpil maďarský odberateľ. To najlepšie však príde na koniec, ako vždy. Vareha je, okrem iného, náruživý poľovník a milovník rozličných exotických zvierat. teda - skôr ich mäsa s nízkym obsahom cholesterolu. Na Zemplíne chce vybudovať zoológickú záhradu so pštrosmi, lamami, diviakmi, jeleňmi, muflónmi, ale aj ťavou, žirafou, zebrou a slonom.

„Slon je už na ceste. Detaily však neprezradím, lebo by k nám nedošiel. Aby sme ho mohli získať a vybaviť naň papiere, museli sme kúpiť dva slony. Ten druhý pôjde do inej zoo. Darujeme im ho,“ objasňuje mi.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Aký zmysle vidíte v tomto texte? Čo nám chce autor povedať?
- Počuli ste o podnikateľovi Varehovi? Čím sa preslávil?
- V texte sa používa aj slovo „cigáň“. Pravdepodobne ide o Róma. Aký je podľa vás rozdiel v používaní týchto dvoch pomenovaní?

- **Námety na diskusiu:**
 - Poznáte podobné „osobnosti“ ako podnikateľa Varehu?
- **Náročnosť:** 3

Nacisti si tento štát zotročili

(z knihy Slon na Zemplíne, str. 171 – 173)

Arcibiskup Ján Sokol v roku 2012 vraví, že za vojny, za Tisa, sa im žilo dobre. Vyvolá tým množstvo reakcií.

„Komu ako,“ tak znie jediná možná odpoveď na otázku, ako sa žilo na Slovensku v rokoch 1939- 1945. Ak ste mali to šťastie a boli ste Slovák, katolík, najlepšie aj člen Hlinkovej slovenskej ľudovej strany či Hlinkovej gardy, nepochybne ste mohli žiť lepšie ako kedykoľvek predtým aj potom. Oveľa lepšie. Avšak, za akú cenu? Nostalgia ovládla mnohých. Žilo sa skutočne lepšie ako kdekoľvek inde v Európe, vrátane Nemecka. Slovensko bolo vtedy akési protekčné dieťa, jeho pestúnom však nebol nikto iný ako Hitler. Iba z jeho vôle sme slúžili ako vzorový štát novej Európy, ako príklad veľkodušného pomeru nacistov k malým národom. Slovensku, ktoré ležalo vo vojnovom závetrí, sa v rámci nacistického veľkopriestorového hospodárstva (Grossraumwirtschaft) vymedzila úloha nástupištia k výbojom na východ a juhovýchod Európy. Nacisti si tento štát zotročili aj bezhotovostným stykom v kurze pre Slovensko mimoriadne nevýhodnom. Na clearingovom účte od začiatku do konca vojny pribudli nevymáhateľné slovenské pohľadávky vo výške jedenásť miliárd korún.

Ako uvádzajú v roku 1967 Jozef Faltus a Václav Prucha v kľúčovej publikácii svojho druhu nazvanej Prehľad hospodárskeho vývoja na Slovensku v rokoch 1918- 1945, Tisov režim využíval niektoré priaznivé okolnosti. Išlo najmä o vojnovú konjunktúru hospodárstva, predovšetkým zbrojoviek na Považí a relatívne samostatné postavenie Slovenska v porovnaní s okupovanými českými krajinami, kde zaviedli prídelový systém oveľa skôr. Nové inštitúcie nového štátu naberali nových pracovníkov, svoju úlohu zohral aj nútený odsun Čechov, no najmä likvidácia židovskej konkurencie. V prvých rokoch vojny našlo

prácu v Nemecku približne 160-tisíc našich robotníkov - platil však za nich slovenský štát. Dobová propaganda vykresľovala Slovensko ako oázu pokoja a mieru v rozbúrenej Európe. Zaznievali aj prirovnania ako východné Švajčiarsko, prípadne usmievané Slovensko, čo bol názov kampane na podporu rekreácie pracujúcich v našich horách.

Nejedno oko kotlebovca by dnes zrejme zvlhlo pri zmienke o ideológii kresťanského solidarizmu. Ústava z júla 1939 zakotvila stavovské zriadenie, ktoré spájalo zamestnancov a zamestnávateľov do takzvanej „harmonickej pospolitosti spravodlivého porozumenia“. Išlo o rozdelenie obyvateľstva do niekoľkých stavov, z ktorých každý združoval súčasne robotníkov, továrnikov i malovýrobcov. Výsledkom nielen národnej, ale aj sociálnej revolúcie v čase, keď už vznikala vrstva arizátorov a domácich podnikateľov, malo byť podľa slov premiéra Bélu Tuku „vytretie pojmu chudobného slovenského národa zo slovenského politického slovníka“. Neuskutočňovala sa však žiadna ďalekosiahla reforma. Naopak, glorifikovali sa marginálne typy päťsto výbavičiek pre robotnicke deti. Propaganda sa opierala najmä o zimnú pomoc pre najchudobnejších, ktorú organizovali stranické štruktúry HSLS. Obmenou nacistickej Kraft durch Freude bola akcia Radosť z práce. Slovenská pracujúca pospolitosť v rámci nej organizovala kultúrne a športové podujatia, kurzy varenia a hnutie za radostné pracovné prostredie. Jediným významnejším sociálnym zlepšením slovenského štátu bolo zavedenie rodinných prídavkov na nezaopatrené deti zamestnaných robotníkov.

Téma sociálnych a ekonomických aspektov daného obdobia nie je pritom doteraz príliš spracovaná. Okrem štyridsať rokov starej knihy Faltusa a Pruchu, prác renomovaného historika Ľubomíra Liptáka a štúdií jeho kolegov zameraných na jednotlivé aspekty naďalej chýba ucelené zhodnotenie.

Martin Macko sa ako interný doktorand v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied zameriava na slove-

nsko-nemecké hospodárske vzťahy. K téme mi hovorí: „Dôležité je, že na Slovensku neexistuje nijaká špecializovaná inštitúcia, ktorá by sa tak ako vo všetkých okolitých krajinách venovala sociálnym a hospodárskym dejinám. Tieto výskumy sa pritom nedajú robiť jednotlivými historikmi, potrebné sú výskumné tímy a tie nemáme.“

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Ako sa podľa vás žilo ľuďom na Slovensku počas 2. svetovej vojny za prezidenta Tisa?
- Prečo autor píše, že „nacisti si tento štát zotročili“?
- V ktorých častiach sa text dotýka ľudských práv?

- **Námety na diskusiu:**

- Spomínajú niekedy vaši starí rodičia Slovenský štát? Čo o ňom hovoria? Možno o ňom hovoria aj vaši rodičia, hoci ho už nemohli zažiť. Čo hovoria oni?

- **Náročnosť:** 3

Sami si to zaslúžili

(z knihy Slon na Zemplíne, str. 201 – 206)

Jeho meno sa stalo symbolom brutality spáchanej tými, ktorí by pred ňou mali občanov chrániť. Päťdesiatjedenročný Róm Karol Sendrei z Magnezitoviec zahynul v júli 2001 po dlhotrvajúcom mučení na policajnej stanici v Revúcej. Siedmi obžalovaní policajti sa pred súdom ocitli až o šesť rokov. Prípado Sendrei je pritom iba pomyselnou špičkou ľadovca. Pod hladinou ležia iné početné prípady, keď obeť, najmä z radov Rómov, pod hrozbami a vyhrážkami svoje obvinenia voči policajtom stiahli, prípadne sa vyšetrovanie skončilo miernym trestom.

V Magnezitovciach žije v roku 2007 430 obyvateľov, z toho je 120 Rómov. Malá bezvýznamná dedinka v strednom Gemeri. Azda najväčšími atrakciami sú tu pekný evanjelický kostol z roku 1933, most a dva tunely do Slavošoviec. Kúsok za dedinou viedla počas vojny hranica s Maďarskom. Za svoj dnešný nie príliš poetický názov vďačí obec faktu, že zdrojom obživy pre niekoľko generácií miestnych mužov sú magnezitové závody v Jelšave a Lubeníku. Pracoval v nich aj nebohý Sendrei. Dnes tu vládne nezamestnanosť. Šikovnejšie ženy pracujú ako šičky v Revúcej, niektoré ako aupairky v zahraničí. Slovenská klasika. Dedina je výnimočná tým, čo sa v nej stalo pred šiestimi rokmi. Dodnes tu panuje názor, že „s Cigánmi“ tu vlastne nie sú problémy, iba s rodinou Sendreiovcov.

Hovorí starosta: „Táto rodina sem prišla bývať z neďalekej rómskej osady Kopráč ako posledná. Kúpili si dom v strede dediny, ešte v roku 1960 im to vybavil vtedajší tajomník MNV. Zhodou okolností ten istý pán bol starostom aj v roku 2001 a mal s nimi ten nešťastný konflikt.“

Jeho predchodca po vražde Sendreia z funkcie odstúpil a dnes sa ako jeden z obžalovaných odmieta s médiami baviť.

Chová ovce a v dedine požíva dobrú povest', na rozdiel od rodiny zavraždeného. „Sendreiovi synovia? Peter je fajn, ale Karol je výkvet. Keď si vypije, vystrája. Čo nie je privarené, to je jeho. Zmizli nám už aj poklopy na kanáloch.“

Začalo sa to zdanlivo nevinne. 4. júla 2001 sa v miestnej krčme, ktorú medzičasom zavreli, strhla bitka, pri ktorej nevlastný syn Karola Sendreia, Róbert, napadol svojho známeho s popolníkom v ruke. V policajnej hliadke zasahoval aj syn starostu. Policajti s Róbertom zrejme nezaobchádzali v rukavičkách, a tak na druhý deň prišiel jeho rozhorčený otec protestovať pred dom starostu spoločne so všetkými tromi synmi. Kričali a vyhrážali sa, takže starosta v obave o bezpečnosť svojich blízkych začal konať. Kým jeho manželka a dcéra privolali policajnú hliadku z Jelšavy, jeho syn ako cvičený policajt zasadil agresívnemu Karolovi jediný úder do tváre, po ktorom padol. Na súde odznelo, že starosta ho potom na zemi priklakol a pridržal do príchodu policajnej hliadky. Pracovníčka obecného úradu, ktorá bola svedkom incidentu, potvrdila, že už vtedy Karola bili a kopali. Na súde to však zamlčala.

Hliadka na druhý deň podvečer odviezla Sendreia a dvoch jeho synov, Petra a Róberta, za asistencie obuškov na stanicu do Jelšavy. Tretí syn Karol stihol utiecť do lesa, čo mu asi zachránilo život. Vystrašený sa vrátil domov až o dva dni, keď sa dozvedel, že otec je už po smrti.

„Tí sprostí policajti vtedy hľadali brata aj v kuchynskej linke,“ vraví mi Róbert. Zlosť ho neopúšťa ani po rokoch.

Čo sa dialo ďalej, je predmetom protichodných výpovedí Sendreiových synov a policajtov, medzičasom prepustených zo služby, ktorí sa vytrvalo obhajujú tvrdením, že použili iba bežné donucovacie prostriedky. Po troch rokoch vyšetrovacej väzby dnes čelia obvineniam na slobode. Niektorí z nich pracujú v magnezitke. Na kľúčovú otázku, ako teda Sendrei zomrel, však odpovedať nevedia. Pokúšajú sa zvaliť vinu na bývalého staros-

tu, prípadne na dlhodobé či skryté ochorenia dotyčného. Znalec však preukázal čosi iné. Ponižovanie a bitie, aj keď menšieho rozsahu, sa začalo už na policajnej stanici v Jelšave. Tu trojicu vypočúvali asi dve hodiny, pričom ich tam spútali a bili. Neskôr ich v Revúcej dokonca pripútali k radiátorom. „Jeden policajt mi priložil k hlave pištoľ, a keď som začal kričať od bolesti, nech ma radšej zastrelí, povedal mi, že by na mňa bola škoda guľky, a ďalej ma mlátil,“ vypovedal Róbert. K tomu, čo sa dialo neskôr, pred súdom dodal: „Každý z policajtov, ktorý išiel okolo, si do nás kopol.“ Druhý syn Peter, ktorý má dodnes na tele rany po bitke a trpel syndrómom akútneho zlyhania obličiek, uviedol: „Spievať sme museli. Nadávať sme si museli navzájom, všetko možné - ja som Cigáň prašivý, smradlavý.“

Okolo siedmej večer policajti zranenú trojicu previezli z Jelšavy na krátke ošetrovanie do nemocnice v neďalekej Revúcej, odkiaľ ich vzápätí prepustili. Karol Sendrei prišiel ešte po vlastných. Jeho skutočné martýrium nastalo až následne, počas dlhej noci na polícii v Revúcej, kde nadránom ťažkému mučeniu podľahol.

„Nebudem sa s vami baviť!“ hovorí mi rezolútne Attila, dôchodca, ktorý Sendreiovcov ako chirurg ošetroval. Hrabe pred domom jesenné lístie. Pozornosť zbystrí až pri mojej poznámke, že Peter Sendrei o ňom tvrdí, že bol ako lekár spriahnutý s policajtmi, kryl ich činy, a nebyť lekárov v Banskej Bystrici, ktorí ho zachránili, aj on by bol dnes, podobne ako otec, po smrti. Doktor Molnár prižmúri oči. „Sami si to zaslúžili. Pravda sa nezistí už nikdy, bolo päť verzií skutku. Cigáni klamú, až sa zem červená. Ja som urobil všetko, čo som v tej chvíli uznal za potrebné. Niektoré vnútorné zranenia nie sú viditeľné.“ Potom chirurg oprie vidly o zem. „Prečo sa tomu toľko venujete? Prečo nepíšete o tom, že Cigáň v Bratislave pichol vojaka nožom?“ Dodám, že tu zrejme ubili človeka na smrť policajti. Doktor Molnár iba mávne rukou.

Už v októbri 2001 zmenili na základe znaleckých posudkov trestnoprávnu kvalifikáciu. Namiesto z ublíženia na zdraví

vyšetrovateľ obvinil bývalých policajtov z trestného činu mučenia a iného neľudského a krutého zaobchádzania s trestom v rozmedzí od osem do pätnásť rokov. V septembri 2007 vypovedá súdny znalec, ktorý potvrdil, že také zdevastované telo po úderoch, kopancoch a skákaní po ňom je počas jeho praxe výnimočné, a to vykonal tritisíc pítiev. Sendreia by podľa neho nezachránila ani okamžitá lekárska pomoc. Medzi najzávažnejšie zranenia patrili dve trhliny na srdcovnici, poškodená slezina a odtrhnutý žlčník. Mučivé útrapy mu spôsobili aj osemnásť zlomených rebier, zlomená sánka a hrudná kosť, poškodená dutina lebečná a opuch mozgu.

„Najhorší boli tí dvaja,“ vraví mi Peter Sendrei mená dvoch policajtov, ktorí boli podľa neho najkrutejší. Ostatní ich síce bili, dodáva, ale aspoň im nosili vodu. nadržanom, keď už jeho otec nejavil známky života, mu Peter dával, so súhlasom policajtov, umelé dýchanie. Neskoro. Tvrdenia policajtov, že Karol Sendrei ešte 6. júla 2001 ráno o 7.05 žil, spochybnila výpoveď zdravotnej sestry. Spolu s lekárom záchranky prišla na miesto činu, kam ju o 7.21 privolal jeden z policajtov. Nepredstavil sa, povedal iba, že: „Róma postihol srdcový kolaps“, a zložil telefón. Zdravotníci po príchode zistili, že muž už nežije. Stuhnutie šije a tela nasvedčovalo, že skončiť musel asi pred hodinou. Zdravotníčka uviedla aj to, že Sendreia sa nikto z policajtov pri príchode záchranky nepokúšal oživovať. Od pása hore bol však mokry a voda bola aj pod ním, čo je dôkaz, že sa ho policajti snažili prebrať polievaním vodou. Kto mu teda zasadil smrteľné údery? Syn Peter meno pozná. Bol svedkom toho, ako jeden z policajtov skákal otcovi po hrudníku.

Prečo tá nevýslovná krutosť policajtov a nenávisť voči Rómom? Odpoveď nepotná ani etnológ Arne B. Mann, ktorý spomína príbeh z októbra 1928, keď v obci Pobedim na západnom Slovensku zhoreli dva stohy slamy. Miestni obvinili Rómov. Na druhý deň napadlo štyridsať chlapov ozbrojených revolvermi a palicami nič netušiacu rómsku osadu. Výsledkom bolo šesť

mŕtvých, osemnásť zranených a úplne zdemolovaná osada. Súd preukázal, že Rómovia slamy nezapálili, najvyšší udelený trest „bielym“ vrahom však vymerali iba vo výške dva a štvrt' roka. Mann nedávno pracoval so slovenskými policajtmí v róm-ských komunitách: „Prednášal som na Policajnej akadémii. Zdalo sa mi, že policajti sú pasívni, pozerali sa na mňa s nevyslovenou otázkou, čo nám tu ten chce. Robil som však aj prednášky pre väzenských dozorcov, ktorí sa mi v porovnaní s policajtmí zdali voči Rómom omnoho vnímavejší. Vysvetľujem si to tým, že kým policajti sa s nimi stretávajú zväčša pri represívnej akcii, väzenskí dozorcovia s nimi žijú, poznajú ich osudy a rodiny. A poznanie prekonáva predsudky.“

Prípád Sendrei riešila aj splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity. Policajti jej tvrdili, že menovaný bol chorý, a preto umrel. „Vládla medzi nimi súhra a príliš sa so mnou nebavili. Iba jeden mi povedal, že sú dobrí a úspešní, lebo majú vysokú objasnenosť trestných činov.“

Polícia už vykonala mnohé opatrenia, aby vo svojich radoch eliminovala jednotlivcov so sklonmi k patologickému správaniu. Zaviedlo sa kritérium, podľa ktorého nemôže byť prepustený policajt opätovne prijatý. Zmenil sa aj systém bodového hodnotenia prijímacieho konania rozdeleného do etáp, takže ak uchádzač neprejde jednou etapou, končí. Takisto sa zaviedlo zisťovanie povesti policajta v mieste bydliska. Do polície sa ešte stále hlásia nezrelí mladí chlapci, ktorí si tým často riešia svoju prechodnú nezamestnanosť. Všetky opatrenia sú, zdá sa, neúčinné, o čom vypovedá aj to, že prípady mlátenia ľudí v osadách rukami a obuškami mužov zákona sa takmer periodicky a pravidelne opakujú.

Je tu však ešte čosi, nemenej alarmujúce. Verejnosť má sklony brutálne počínanie policajtov logicky odôvodňovať a dokonca až obhajovať. Na vine sú vraj „čierni“. To oni kradnú, opijajú sa, robia výtržnosti.

Veta, ktorú som v okolí Magnezitoviec počul v súvislosti v týraním Sendreia a jeho dvoch synov až príliš často („Zaslúžili si to.“), je desivá.

- **Úlohy:**

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Ako je podľa možnosti, že v 21. storočí sme niekoho na Slovensku mučili tak, tak že zomrel?
- Čo boli podľa vás dôvody toho, že sa táto tragédia stala? Ako by sa niečomu podobnému dalo v budúcnosti predísť?

- **Námety na diskusiu:**

- Ako funguje polícia na Slovensku? Veríte jej?
- Myslíte, že sú napríklad Rómovia alebo iné menšiny na Slovensku častejšie vystavované násiliu zo strany polície?

- **Náročnosť: 3**

Do masy ľudí sa ľahšie strieľa

(z knihy Svätelné znamení, str. 6)

My, čo sme sa narodili až v poslednej štvrtine dvadsiatoho storočia, sme prvou generáciou, ktorá nezažila na vlastnej koži diktatúru. Každý z nás potrebuje inú skúsenosť, aby spoznal, z akého morálneho prepadliska sa Európa ešte stále pokúša vyštverieť, aby pochopil, prečo tam spadla, a aby uveril, že to bola- akokoľvek neuveriteľná a nepochopiteľná- skutočnosť. A aby si uvedomil, že my nie sme iní ľudia, nie sme lepší, múdrejší, skutočnejší, a kedykoľvek sa môžeme prepadnúť späť a ešte hlbšie. Môžeme študovať dejiny, čítať knihy, pozerať filmy, môžeme navštíviť Ruzyňskú väznicu, internačný tábor, múzeum, zvyšky kolymských gulagov či Terezín, miesta, kde zomreli milióny ľudí pre svoj názor alebo pôvod. Milióny ľudí, masa ľudí. Masa však už nemá jedinečnú tvár, nemá hlboký, chrapľavý či tichý hlas, mase nerozumieť, nemôžete sa jej pozrieť do očí, nezapamätáte si, čo mala oblečené, akým gestom zdravila. Do masy ľudí sa ľahšie strieľa a masa ľudí sa ľahšie ovláda. Masa ľudí sa skladá z anonymných čísel a číslo už nie je človek.

• Úlohy:

- Pozorne si prečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Uvedomili ste si niekedy, že ste generácia, ktorá nezažila vojnu ani diktatúru? Je to podľa vás dôležité?
- V text sa spomína diktatúra. Viete, ktorá diktatúra to bola?
- Ako podľa vás táto diktatúra podľa textu zasahovala do ľudských práv ľudí?

- **Námety na diskusiu:**
 - Poznáte krajiny, v ktorých aj dnes vládne diktátor? Ktoré to sú? Čo sa v nich deje?
- **Náročnosť: 2**

A jsem tak hladový krásy

(z knihy Světelní znamení, str. 22 – 23)

Je to tak strašně dlouho, co jsem od vás pryč. Přiznám se bez mučení, že někdy na počátku bylo naprosto mimo mou představivost takové období samoty a odloučení. Lidská přirozenost se takové představivosti brání. Ale je asi v lidské přirozenosti, že se s tím nakonec musí vyrovnat. Určitě to tak bylo i s tebou, moje milá. Určitě byly chvíle, kdy se ti zdálo, že další den samoty už nevydržíš. A tak je to s člověkem vždy. V mládí si nedovedeme představit neštěstí a najednou je tu, jedno, druhé, třetí a všechny je přežijeme. Přežijeme dokonce i své štěstí a netrpklivě čekáme na další. Pořád vlastně na něco čekáme, pořád čekáme, aby se něco přehnalo, a pak se přežene i život. A nikdy se asi nenaučíme držet se toho, co právě je, a mít s tím trpkivost. Pokouším se o to tady, ale je to nesmírně těžké. Opírám se o celou svou zkušenost a říkám si, že všechno se dá přežít. Ve třiceti jsem si neuměl představit, že by mi mělo být padesát a bylo mi a přežil jsem to. Jediné, co nejsme schopni přežít, je naše vlastní smrt. Protože asi není pravdou, že někde mezi hvězdami najdou naše duše nějaký nový domov.

Sám jsem často udiven tím, že nejsem schopen myslet na toto moje vydělení z času ve všech těch konkrétních souvislostech, ve kterých se odehrávalo a odehrává. To znamená v rozměrech právních, politických a historických. Víím, že to tu všechno je, umím si dost přesně představit, jak tyto okolnosti pracují, že jsem do nich zamontován, že to všechno má dokonce i jistou sverepou logiku. Pěsto však mám pořád pocit, jako by se to dělo všechno mimo mne: Až nyní jsem pochopil hloubku těch kafkovských pocitu, jejich naprostou reálnost. Je to vlastně jediná možnost, jak vnímat reálně něco, co je tak vzdáleno rozumu a bytostným stránkám mého nitra. Je to také jediná možnost, jak to přežít. Chápu, že dost lidí se dostává do styku se mnou přes všelijaké papíry a spisy a kdoví co ještě a že to

všechno vnímá jako tuctovou realitu, která prostě patří k tomuto světu. Zvenku mě možná taky někdo vnímá jako součást celkem běžné skutečnosti. A když jsem já byl venku, také jsem všechno dovedl pojmenovat jako součást skutečnosti. Jistě, když se o to pokusím, dovedu si všechno pěkně rozebrat a sestavit pěknou řadu příčinných souvislostí. Ale to se nutím do pohledu do bludiště křivých zrcadel, udiven, jak je všechno v podivném zkreslené. Teď je jen otázka, jestli to bludiště bylo zbudováno jako cvičiště při filosofii, anebo je to jediný a pravý obraz světa. Dříve jsem se Kafkou jenom bavil a nyní ho prožívám. Rozhodně bylo lepší se jím bavit.

Nic k zamyšlení, nic k útěše. A tím méně krásy. Protože tu není nic krásné, zcitlivěl jsem na krásu slov, ale marně ji hledám.

V novinách není, nacházím ji už jenom ve vašich dopisech. A jsem tak hladový krásy, že je to až k nevíře. Když si vzpomenu na všechny ty akademické estetiky, zvedá se mi žaludek. Vždyť potřeba krásy je celkem primitivní, skoro jako potřeba jídla. Aspoň já to tak cítím. Beru do rukou předměty a hledám v nich krásu. Ale mám k dispozici jenom krabičku od sirek, pár cizích známek a obaly z čokolády. Všechny zvuky, které slyším, jsou bez krásy. Nic si neumím představit tak živě, jak blaženou chvíli při poslouchání nějaké hudby. Najednou se mi zdá, že bych já, hudební analfabet, dovedl plakat rozkoší nad točící se deskou Bacha. Čtu pozorně všechny básně v novinách, ale je to strašná žeň a tak si aspoň opakuju ty drobtý, co umím nazpaměť. Jenže já, blbec, jsem vždycky pohrdal učením nazpaměť. Protože jsem, blbec, nevěděl, že se mi to bude hodit.

- **Úlohy:**

- Pozorně si přečítajte úryvok. Aký máte z úryvku pocit? Čomu v texte nerozumiete?
- Text sme zámerne nechali v českom jazyku. Číta

sa vám ľahko alebo to ide ťažšie?

- Autorom tohto textu je Milan Šimečka. Viete, kto to bol?
- Kde sa podľa vás nachádzal autor pri písaní tohto textu?
- **Námety na diskusiu:**
 - Akých politických väzňov a disidentov poznáte z obdobia pred rokom 1989?
 - Myslíte, že aj dnes sú v niektorých krajinách disidenti či politickí väzni? Ak áno, tak skúste uviesť príklady, prípadne ich skúste vyhľadať na internete.
- **Náročnosť:** 3

Základné ľudské práva a slobody

(z Ústavy SR, II Hlava)

Druhý oddiel

Základné ľudské práva a slobody

Čl. 14

Každý má spôsobilosť na práva.

Čl. 15

1. Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.
2. Nikto nesmie byť pozbavený života.
3. Trest smrti sa nepripúšťa.
4. Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Čl. 16

1. Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.
2. Nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.

Čl. 19

1. Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.
2. Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

3. Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe.

Čl. 24

1. Sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie.
2. Každý má právo slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieru buď sám, buď spoločne s inými, súkromne alebo verejne, bohoslužbou, náboženskými úkonmi, zachovávaním obradov alebo zúčastňovať sa na jeho vyučovaní.
3. Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.
4. Podmienky výkonu práv podľa odsekov 1 až 3 možno obmedziť iba zákonom, ak ide o opatrenie nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti alebo práv a slobôd iných.

• Úlohy:

- Pozorne si prečítajte vybranú časť našej Ústavy. Stretli ste sa už s našou Ústavou?
- Viete vysvetliť, čo je to vlastne Ústava a akú úlohu plní?

- Myslíte si, že je dôležité poznať to, čo sa v nej píše?
- Čomu v texte nerozumiete?
- Čo a kto môže ohroziť vaše právo na život a slobodu myslenia?
- **Námety na diskusiu:**
 - Myslíte, že poznáte všetky vaše práva, o ktorých sa píše v Ústave SR? Ak nie, ako by sa to dalo napraviť?
- **Náročnosť: 1**

Cenzúra sa zakazuje

(z Ústavy SR, II Hlava)

Tretí oddiel

Politické práva

Čl. 26

1. Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.
2. Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iný spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povolovaciemu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon.
3. Cenzúra sa zakazuje.
4. Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti.
5. Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.

Čl. 27

1. Petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločenského záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.

2. Petíciou nemožno vyzývať na porušovanie základných práv a slobôd.
3. Petíciou nemožno zasahovať do nezávislosti súdu.

Čl. 28

- Právo pokojne sa zhromažďovať sa zaručuje.
- Podmienky výkonu tohto práva ustanoví zákon v prípadoch zhromažďovania na verejných miestach, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, ochranu verejného poriadku, zdravia a mravnosti, majetku alebo pre bezpečnosť štátu. Zhromaždenie sa nesmie podmieňovať povolením orgánu verejnej správy.

Čl. 29

1. Právo slobodne sa združovať sa zaručuje. Každý má právo spolu s inými sa združovať v spolkoch, spoločnostiach alebo iných združeníach.
2. Občania majú právo zakladať politické strany a politické hnutia a združovať sa v nich.
3. Výkon práv podľa odsekov 1 a 2 možno obmedziť len v prípadoch ustanovených zákonom, ak je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, na ochranu verejného poriadku, predchádzanie trestným činom alebo na ochranu práv a slobôd iných.
4. Politické strany a politické hnutia, ako aj spolky, spoločnosti alebo iné združenia sú oddelené od štátu.

Čl. 30

1. Občania majú právo zúčastňovať sa na správe verejných vecí priamo alebo slobodnou voľbou svojich zástupcov. Cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej repu-

bliky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.

2. Voľby sa musia konať v lehotách nepresahujúcich pravidelné volebné obdobie ustanovené zákonom.
3. Volebné právo je všeobecné, rovné a priame a vykonáva sa tajným hlasovaním. Podmienky výkonu volebného práva ustanoví zákon.
4. Občania majú za rovnakých podmienok prístup k voleným a iným verejným funkciám.

Čl. 31

Zákonná úprava všetkých politických práv a slobôd a jej výklad a používanie musia umožňovať a ochraňovať slobodnú súťaž politických síl v demokratickej spoločnosti.

Čl. 32

Občania majú právo postaviť sa na odpor proti každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave, ak činnosť ústavných orgánov a účinné použitie zákonných prostriedkov sú znemožnené.

• Úlohy:

- Pozorne si prečítajte vybranú časť našej Ústavy. Stretli ste sa už s našou Ústavou?
- Viete vysvetliť, čo je to vlastne Ústava a akú úlohu plní?
- Myslíte si, že je dôležité poznať to, čo sa v nej píše?
- Čomu v texte nerozumiete?

- Prečo je podľa vás dôležitá sloboda prejavu a právo na informácie?
- Viete, aký je rozdiel medzi slobodou zhromažďovania a slobodou združovania?
- **Námety na diskusiu:**
 - Čo znamená, že občania majú právo „postaviť sa na odpor každému, kto by odstraňoval demokratický poriadok základných ľudských práv a slobôd uvedených v tejto ústave...“?
- **Náročnosť: 1**

Zoznam odporúčaných kníh

Pripravili sme pre vás výber 50 kníh, ktoré vyšli v roku 2018 a ich prečítanie vám prinesie veľa zaujímavých informácií a poznatkov ale aj inšpirácií prostredníctvom osobných príbehov. Všetky knihy sa dotýkajú priamo alebo nepriamo tém ľudských práv, občianskej spoločnosti, demokracie či osobnej angažovanosti.

Alexander Mach. Radikál z povolania.

Autor: Anton Hruboň. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2018

Pre jedných charizmatiký rečník a apoštol prvého slovenského štátu v dejinách, pre druhých fašista, Hitlerova pravá ruka na Slovensku a architekt holokaustu slovenských Židov. Dá sa vôbec na Alexandra Macha, bývalého ministra vnútra, podpredsedu vlády, hlavného veliteľa Hlinkovej gardy a šéfa Úradu propagandy ľudáckeho režimu, pozrieť z viacerých uhlov pohľadu, alebo je pre súčasnú slovenskú spoločnosť výlučne pozitívnu alebo výlučne negatívnou metaforou ako donekonečna diskutovaný Jozef Tiso?

Životopis od historika Antona Hruboňa, vychádzajúci z dlhoročného výskumu v slovenských, českých a nemeckých archívoch, sa pokúša predstaviť hlavného protagonistu knihy v celej šírke jeho dynamicky sa vyvíjajúcej osobnosti. Machov príbeh v piatich kapitolách zachytáva spletité osudy človeka a politika, ktoré akoby v kocke zhrňali príbeh celej slovenskej spoločnosti v 20. storočí: zhmotňuje úsilie o vlastnú spoločenskú a národnú emancipáciu, pozitívnu i ničivú tvár nacionalizmu, zapálený entuziazmus za ideál, ale aj hrubé previnenie sa voči základným princípom kresťanskej a ľudskej morálky.

Pôvod totalitarizmu I – III.

Autorka: Hannah Arendt. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2018

Fundamentálne dielo Hannah Arendtovej o totalitarizme patrí k najvýznamnejším knihám o politickej histórii 20. storočia. Napísala ho pod dojmom hrôz nacizmu a stalinizmu. Totalitarizmus Arendtová vysvetľuje ako nový fenomén, ktorý nie je možný vyložiť tradičnými pojmami tyrania či diktatúra. Je to veľkorysý pokus porozumieť psychologickému, sociálnemu a politickému kontextu, ktorý umožnil jeho vznik. Práca je rozdelená do troch častí. V prvých – Antisemitizmus a Imperializmus – sa autorka zaoberá javmi, ktoré vo svojom dôsledku viedli k stavu, keď sa stal totalitarizmus možný. Tretia časť Totalitarizmus je analýzou fenoménu samotného.

Arendtová skúma a analyzuje inštitúcie a postupy totalitných hnutí dvoch skutočných foriem totalitných vlád našich čias – nacistického Nemecka a stalinistického Ruska, pričom výstižne konštatuje, že ide o dve strany tej istej mince, nie o dve protikladné filozofie pravice a ľavice. Toto je základný kameň, od ktorého odvodzuje svoju analýzu evolučnej premeny tried na masy, úlohy propagandy vo vzťahu k netotalitnému svetu, využívania teroru, ako aj povahy izolácie a osamelosti ako predpokladov totálneho ovládnutia ľudského sveta.

Rozdelený svet. Prečo žijeme v epoche múrov.

Autor: Tim Marshall. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2018

Múry pribúdajú a sú čoraz vyššie. Nacionalizmus a politika identity sú opäť na vzostupe. Za ostatné desaťročie sme postavili tisícky kilometrov plotov a bariér, ktoré nanovo pretvárajú politickú mapu sveta.

Autor svetového bestselleru V zajatí geografie ponúka

napínajú a prenikajú analýzu zlomov, múrov, bariér a plotov, ktoré rozdeľujú súčasnú Čínu, Spojené štáty, Izrael a Palestínu, Blízky východ, indický subkontinent, Afriku, Európu a Spojené kráľovstvo, a ktoré budú formovať podobu sveta v nadchádzajúcich rokoch.

Existuje mnoho dôvodov, prečo medzi sebou staviame múry: bohatstvo, rasa, náboženské presvedčenie, politika. Zlom ostatného desaťročia neohrozujú iba jednotnosť Európy, ale v niektorých krajinách aj liberálnu demokraciu samotnú. Porozumieť tomu, čo nás rozdelilo, rozdeľuje a bude rozdeľovať, je kľúčom k pochopeniu toho, čo sa deje v dnešnom svete.

Cesta do neslobody. Rusko, Európa, Amerika.

Autor: Timothy Snyder. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2018

Popredný americký historik prichádza s kronikou nástupu autoritárstva od Ruska cez Európu po Ameriku. Po skončení studenej vojny sa zdalo, že víťazstvo liberálnej demokracie je definitívne. Pozorovatelia ohlásili koniec dejín, uverili v mierovú, globalizovanú budúcnosť. Ich viera bola hlbokým omylom. Autoritárstvo sa najprv vrátilo do Ruska – Putin zistil, že fašistické myšlienky možno využiť na ospravedlnenie vlády oligarchov. V druhom desaťročí 21. storočia sa rozšírilo z východu na západ, pričom mu v tom pomáhala reálna vojna rozpútaná Ruskom proti Ukrajine a kybernetická vojna rozpútaná Ruskom proti Európe a Spojeným štátom.

Rusko si všade, kde potrebovalo, medzi nacionalistami, oligarchami a radikálmi našlo spojencov a jeho tlak na zničenie západných inštitúcií, štátov a hodnôt sa stretol s podporou aj na samotnom Západe. Nárast populizmu, britské hlasovanie proti Európskej únii, zvolenie Donalda Trumpa – to všetko predstavovalo ruské ciele; ich dosiahnutie však odhalilo aj zraniteľnosť západných spoločností. Snyder v tomto impozantnom a niko-

ho nešetriacom diele odhaľuje skutočnú povahu hrozieb pre demokraciu a vládu zákona.

Epocha objavov. Ako rozumieť rizikám a výdobytkom našej novej renesancie.

Autori: Ian Goldin a Chris Kutarna. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2018

Ľudstvo je na vrchole. A zároveň sme veľmi zraniteľní. Svet sa nachádza na sklonku novej renesancie a stojíme pred otázkou, či sa nám podarí vyťažiť z nej to najlepšie a vyhnúť sa chaosu a rozvratu.

Na celom svete sa zlepšuje zdravie a vzdelanie, rastie bohatstvo. Veda prosperuje ako nikdy predtým. Ale tie isté sily, ktoré nám môžu priniesť mnoho výhod, sú zdrojom ohrozenia. V tejto situácii sme už raz boli. Prvá renesancia a osobnosti ako Kolumbus, Kopernik či Gutenberg prekreslili mapy nášho sveta, dali voľnosť informáciám a posunuli západnú civilizáciu zo stredoveku do počiatkov modernej éry. Zaplatili sme ale veľkú daň: spoločenské a náboženské rozkoly, politický extrémizmus, ekonomické šoky, pandémie a iné nepredvídateľné dôsledky objavov a rýchlych zmien. Aj dnes, v našej druhej renesancii, keď čelíme terorizmu, rozpadu politických únií, utečeneckej kríze a nerozvážnym svetovým lídrom, môžeme prosperovať – ak sa dokážeme poučiť z minulosti.

Epocha objavov prináša prehľad najväčších súčasných úspechov ľudstva, ale aj hroziacich rizík. Je v našich rukách, ktorý scenár sa naplní.

Dejiny písané vodkou. Alkohol, autokracia a tajné dejiny Ruska.

Autor: Mark Lawrence Schrad. VYDAVATEĽSTVO: Premedia, 2017

Vodka v minulom storočí zabila v Rusku viac ľudí ako Hitler. A zabíja ich dodnes. Krajinu s imidžom supervelmoci už stáročia ničí závislosť na alkohole, ktorú podporujú autokratickí vládcovia. Po väčšinu času štátnu kasu až z tretiny plnili príjmy z predaja vodky a všetky pokusy zbaviť sa jej skončili katastroficky – na prohibíciu doplatil posledný cár aj posledný komunistický vodca. Reformy zmietli reformátorov, vodka zostala. Oceňovaná kniha popredného amerického rusistu prináša prekvapivý pohľad na ruské dejiny a jeden dôležitý faktor, ktorý zvyčajne podceňujeme, či rovno prehliadame.

Sila.

Autorka: Naomi Alderman. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2018

Ženy na celom svete zisťujú, že majú silu. Stačí roztvoriť dlaň, pohnúť prstom a dokážu spôsobiť ukrutnú bolesť či dokonca smrť. Prišiel Deň dievčat, ale ako a kde sa skončí? Dievča v americkom zapadákovom utečie od nevlastného otca, ktorý ho zneužíva. Mladík v Nigérii natočí video, ako sa dievča v supermarkete obráni pred útočníkom. Dcéra mafiána z východného Londýna je svedkyňou popravy svojej matky. Senátorka v Novom Anglicku sa pokúša chrániť svoju dcéru.

Allie, Tunde, Roxy a Margot trpia nerovnosťou, ktorá sa udržiavala vo svete počas celých storočí. Využijú pohnuté časy, aby zaviedli nový poriadok. Iskra revolúcie preskakuje z jednej krajiny do druhej, nová sila, výnimočná a ničivá, ktorú v sebe objavili dievčatá a mladé ženy, navždy zmení svet.

Prečo nie som feministka. Feministický manifest.

Autorka: Jessa Crispin. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2018

Ste feministka? Veríte, že ženy sú ľudské bytosti a zaslúžia si rovnaké práva ako muži? Ak áno, potom ste feministka... Naozaj? Naozaj je to také jednoduché? Kritička Jessa Crispin vo svojej knihe tvrdí, že hnutie za ženské práva a oslobodenie obeťovalo význam a túžiac po všeobecnom prijatí sa zmenilo na banálnu, zdvorilú, disneyovsky neškodnú pózu, ktorá si nedovolí spochybníť status quo. Vo svojom odvážnom manifeste žiada viac: úplnú deštrukciu systému utláčania a toho, o čom dnes ľudia hovoria ako o „feminizme“.

Muži mi to vysvetlia

Autorka: Rebecca Solnit. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2018

Vo svojej komickej, ostrej eseji s názvom Muži mi to vysvetlia pomenúva Rebecca Solnit častý problém rozhovorov medzi mužmi a ženami. Píše o mužoch, ktorí mylne predpokladajú, že niečo vedia a mylne predpokladajú, že ženy to nevedia; píše o tom, kde táto domnienka pramení a ako funguje v praxi. V knihe je okrem tejto, dnes už známej eseje, šesť ďalších vrátane zamyslenia nad spôsobom, akým spisovateľka Virginia Woolfová prijala tajomstvo, nevedomosť, pochybnosť a dvojznačnosť; originálne skúmanie rovnosti v manželstve a desivé zhrnutie rozsahu násillia páchaného na ženách. Rebecca Solnit svojim čitateľsky prístupným štýlom dokazuje, že je jednou z najvplyvnejších mysliteľiek feministického hnutia. „Muži mi to stále vysvetľujú. A žiaden z nich sa mi nikdy neospravedlnil za to, že mi nesprávne vysvetľoval niečo, čo poznám, a on nie.“

Kníhkupkyňa z Berlína

Autorka: Françoise Frenkel. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2018

V roku 1921 si poľská prisťahovalkyňa Françoise Frenkel otvorila svoje prvé kníhkupectvo v Berlíne. Miluje knihy, francúzsku literatúru a kultúru. Jej obchod navštevujú autori, štátnici, čitateľky a možno medzi jej police a stolíky s klasikou a novými románmi zabľúdl aj Vladimír Nabokov. Françoise sa splnil sen, ktorý mohla snívať takmer dve desaťročia. Potom sa náhle skončil, keď polícia začala zabavovať a rozbíjať židovský majetok počas Krišťálovej noci.

Françoise uteká do Francúzska pár týždňov pred vypuknutím vojny. V Paríži sa z rozhlasu a novin dozvedá o hrôzach, ktoré sa začali diať. Krátko predtým, ako na mesto spadnú prvé bomby, utečie do Avignonu, potom do Nice. Má strach, že sa so svojou rodinou už nikdy neuvidí. Nice je plné utečencov a utrpenia; stratených detí, násilne rozbitých rodín. Vydesená Françoise sa musí ukryť. Prežíva len vďaka láskavosti cudzích ľudí, ktorí pre ňu riskujú vlastný život.

Kníhkupkyňa z Berlína je podobne ako Denník Anny Frankovej záznamom doby, každodenného života počas druhej svetovej vojny v južnom Francúzsku a je príbehom o ľudskej krutosti a bezbrehej láskavosti; príbehom ženy, ktorú túžba žiť neopúšťa ani v tých najťažších chvíľach.

V tmavej komore.

Autorka: Susan Faludi. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2018

Keď sa feministická spisovateľka Susan Faludi dozvie, že jej sedemdesiatšesťročný otec, s ktorým sa už dávno odcudzili a odsťahoval sa do Maďarska, podstúpil operáciu na zmenu pohlavia, vydáva sa na nezvyčajnú cestu za zmyslom identity v modernom svete i v znepokojivej minulosti vlastnej rodiny. Čo

má spoločné tento nový rodič, ktorý je teraz „kompletná žena“, s tým mlčanlivým, výbušným, ba až násilníckym otcom, ktorého poznala, či s fotografom, ktorý si vybudoval kariéru na úprave fotografií?

Faludi sa vydáva za touto záhadou do zákutí svojho detstva na predmestí i medzi mnohé predchádzajúce otcove osobnosti: amerického tatka, alpského horolezca, dobrodruha v amazonskej divočine, židovského utečenca počas holokaustu v Budapešti. Keď vycestuje do Maďarska, aby sa znova stretla so svojim otcom, spadne do bludiska temných dejín a riskantnej politiky krajiny, ktorá zaťato potláča vlastnú minulosť a vytvára si snovú, no jedovatú národnosť.

Faludiovej snaha čeliť otcovej metamorfóze ju zavedie za hranice – historické, politické, náboženské, sexuálne –, až sa ocitne zoči-voči otázke dnešnej doby: Je identita niečo, čo si „vyberáte“, alebo je to skôr niečo, pred čím sa nedá ujsť?

Sebestvo tých druhých. Esej o strachu z narcizmu

Autorka: Kristin Dombek. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2017

V knihe Sebestvo tých druhých esejistka Kristin Dombek prináša príbeh o tom, ako sa zo zriedkavej klinickej diagnózy stal veľký kultúrny fenomén, úložný priestor pre náš strach a úzkosti z lásky, priateľstva a vzťahov. Autorka sa odosobňuje od hystérie a kreslí jasnú hranicu medzi patológiou a obyčajným sebestvom. A v neposlednom rade píše o sebe v úprimnej snahe nájsť cestu von zo začarovaného kruhu strachu a obvinení, ktorá by viedla k uvoľnenejšiemu a uspokojivejšiemu životu.

Nevysloviteľné a iné konverzačné témy

Autorka: Meghan Daum. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2017

Meghan Daum osobitým štýlom napísala desať silných textov, v ktorých sa konfrontuje s prežívaním smrti svojej matky, rozhodnutím nemať deti a každodennými otázkami, ktoré sú dnes zvyčajne zaobalené do zbytočnej sentimentálnosti. Podľa skratkovitej psychológie dnešných čias by sme sa z akéhokoľvek nešťastia či osobnej krízy mali vynoriť ako lepší ľudia. Ale čo ak to tak nie je? Témou, ktorá spája týchto desať textov, je náš postoj k sentimentálnosti, romantizovaniu si niektorých životných postojov, ako aj ku kultúrnym tabu – nevysloviteľným a nemysliteľným predstavám.

Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť.

Autorka: Doris Lessing. VYDAVATEĽSTVO: Inaque, 2017

Samozrejme, že sa nájdú originálne mysle, ľudia, ktorí si stoja za svojim, ktorí sa nestanú obeťou potreby hovoriť alebo robiť to, čo všetci ostatní. Ale je ich málo. Veľmi málo. Kniha s názvom Väzenia, v ktorých sme sa rozhodli žiť, sú zbierkou prednášok Doris Lessingovej, nositeľky Nobelovej ceny za literatúru. V týchto výnimočných textoch sa zdôrazňuje význam nezávislého myslenia, spochybňovanie zaužívaných myšlienkových schém a vzorcov a odolávanie lákavej apatii. Doris Lessing tvrdí, že len ak sme dostatočne slobodní na to, aby sme spochybnili autoritu a dovolili si nesúhlasiť, môžeme poraziť despotizmus a nevedomosť.

Maus. Príbeh toho, ktorý prežil.

Autor: Art Spiegelman. VYDAVATEĽSTVO: OZ Brak, 2018

Maus je desivým, no zároveň umelecky originálnym dielom o tragických udalostiach druhej svetovej vojny a holokaustu. Od svojho vzniku oslovilo milióny čitateľov po celom svete. Namiesto ľudí v ňom vystupujú myši a iné zvieratá s tým súvisí aj samotný názov knihy. Maus dnes patrí k vrcholným dielam svetovej literatúry, ktoré sa snažia zamedziť tomu, aby ľudia zabudli na hrôzy nacizmu. Pri príležitosti 25. výročia vydania tohto dnes už legendárneho komiksu vyšiel príbeh, pôvodne uverejnený v dvoch samostatných knihách, v jednom zväzku. Teraz sa konečne dostáva do rúk aj slovenským čitateľom.

Útek.

Autor: Marek Vadas. VYDAVATEĽSTVO: OZ Brak, 2016

Najnovšia kniha spisovateľa Mareka Vadasa je správou o fantastickej ceste malého chlapca a jeho psa Alana naprieč mestami, krajinami a kontinentmi, na ktorých sa hrdinovia príbehu stretávajú s priateľstvom i odmietaním. Obyvatelia miest sú zosobnením vlastností, ktoré vedú k predsudkom, k odmietaniu čohokoľvek cudzieho a k pohodlnému ospravedlneniu svojho nezájmu o osudy iného človeka. Dobrodružný príbeh je však aj príležitosťou nazrieť do sveta ľudí, pre ktorých je putovanie cez rozsiahle územia životnou nevyhnutnosťou, a to zvlášť v čase, kedy sa civilizačné pohyby stali témou číslo jeden aj u nás. Vďaka spojeniu imaginatívneho textu Mareka Vadasa a ilustrácií Daniely Olejníkovej sa tak pred nami odkrývajú zdanlivo ďaleké, exotické krajiny a ich ľudia, ktorí sú však v skutočnosti omnoho bližšie, ako sme si mysleli.

Ema sa má.

Autorka: Iveta Merglová. VYDAVATEĽSTVO: OZ Brak, 2018

Je čistotná, rada číta a občas si ide zacvičiť alebo zaplávať. Má prácu, ktorá jej príde neužitočná a zbytočná. Občas jej život pripadá tak trochu prázdny, bez zmyslu a budúcnosti, inokedy si užíva rozkoš z ničoty a ničnerobenia. Jej príbehy, ktoré nápadne pripomínajú tie naše, kreslí Iveta Merglová.

Vojna, ktorá zmenila Rondo

Autor/ka: Romana Romanyšyn a Andrij Lesiv. VYDAVATEĽSTVO: OZ Brak, 2015

Kniha Vojna, ktorá zmenila Rondo od Romany a Andrija z Art Studio "Agrafka". Oceňovaný titul hovorí prostredníctvom bohatého vizuálneho jazyka o fenoméne vojny a určený je najmä deťom. Dnes vám s hrdosťou predstavujeme jej slovenskú verziu - premiérový titul z vydavateľskej dielne OZ BRAK.

Čo príde po Európe? Zanikne Európska únia podobným spôsobom ako habsburská monarchia?

Autork: Ivan Krastev. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Európa a jej hodnoty sa otriasajú v základoch a zdá sa, že každým dňom sa ponárame do väčšej a väčšej neistoty. Čo nás čaká v najbližších rokoch? Rozpadne sa Európska únia rovnako, ako sa rozpadla habsburská monarchia? A aká bude príčina? Vzostup radikálnych populistických strán? Alebo migračná kríza? A možno to bude Brexit, ktorý spustí lavínu ďalších a ďalších „exitov“ z Európskej únie. Tieto otázky kladie sebe i nám uznávaný európsky politológ Ivan Krastev vo svojej ostrej a provokatívnej esejistickej knihe Čo príde po Európe? Nehľadí však

len na aktuálne dianie, ale svoje úvahy a predpovede opiera aj o hlboké znalosti európskych dejín. Príkladov a analógií rozpadu veľkých spoločenstiev máme v moderných dejinách mnoho. Otázkou zostáva, či sa k nim čoskoro pripojí aj Európska únia.

Stratená voda.

Autor: Erik Baláž. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Stál za kampaňou „My sme les“, ktorá vzrušila a zasiahla celú krajinu, a jeho filmy videli desaťtisíce divákov. Erik Baláž je vplyvný ochranársky aktivista i vnímavý filmár. O čom však premýšľa, keď sa sám túla divokou prírodou? Čomu venuje svoju pozornosť? Aké otázky si kladie?

Odpoveďou je jeho osobná knižná esej *Stratená voda*, v ktorej nás pozýva na spoločné potulky a rozhovory s prírodou. Pomedzi riadky textu sledujeme cestičky a osudy prameňov, potokov a riek v našej krajine a spolu s Erikom Balážom sa dostávame aj hlbšie, voda je totiž zdrojom všetkého života.

Sme schopní doceniť nesmierny význam vody pre naše životy? Dáme jej dostatok priestoru na to, aby naďalej prinášala život do našich hôr a nížin? To sú otázky, ktoré nám kladie Erik Baláž a vlastne aj príroda sama.

Čo je populizmus?

Autor: Jan-Werner Müller. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Donald Trump, Marine Le Pen, Nigel Farage, Viktor Orbán a ďalší... Ťažko nájdeme text, v ktorom by tieto mená nekráčali ruka v ruke s azda najskloňovanejším výrazom súčasnosti – populizmus. Čo je to? Móda? Alebo diagnóza? Jan-Werner Müller, jeden z najvplyvnejších analytikov súčasného politického mys-

lenia, roztáča okolo výrazu populizmus výnimočnú esej, ktorá nám môže pomôcť zorientovať sa v súčasnej svetovej politike i v jej pojmoch. Ktorý z politikov dnes ešte nebol označený za populistu? A nie je v skutočnosti populizmus nevyhnutnou výbavou každého politika, ktorý chce uspieť v demokratickej súťaži? Müller poukazuje na to, že nálepku „populista“ je potrebné používať uvážlivo a presne. Len tak vieme rozpoznať tých, ktorí skutočne ohrozujú demokraciu a slobodnú výmenu názorov. Zdôrazňuje, že každý, kto chce súperiť so skutočným populistom, musí ho brať vážne a mal by správne porozumieť jeho cieľom a argumentácii. Slovenské vydanie knihy Čo je populizmus? vychádza z pôvodného nemeckého originálu, ktorý sa na rozdiel od anglickej verzie detailnejšie venuje európskemu kontextu.

O zmysle ľudského života.

Autor: Ladislav Kováč. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Otázku o zmysle ľudského života si kladieme denne. Môže sa zdať banálna a zbytočná, ale len do okamihu, keď sa nad ňou zamyslíme. Ladislav Kováč, významný slovenský vedec, biochemik, pedagóg a nekonvenčný mysliteľ v jednej osobe, to urobil aj za nás. Čo nám ponúka vo svojej esejistickej knihe O zmysle ľudského života? Predovšetkým vlastné hľadanie uprostred čoraz rýchlejšieho sveta. Vývoj ľudstva naberá tempo, aké sme ešte v histórii nezažili a nájsť v ňom zmysel je niekedy veľmi náročné.

Veľmi osobná, intímna a zároveň provokujúca úvaha Ladislava Kováča nás núti klásť si množstvo otázok o svojom vlastnom živote i o budúcnosti ľudstva. Pozýva nás nielen k polemike, ale aj k spoločnému vnútornému rozhovoru. O zmysle ľudského života je útlá knižka, ktorá nás nenechá ľahostajnými.

Poznámky k samovražde.

Autor: Simon Critchley. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Keď vyslovíme slovo „samovražda“, na rozbehnutú debatu padne mrazivý tieň. Nepatrí sa o nej ani hovoriť. Telo samovraha predsa patrí k cintorínskemu múru a pochovaný má byť bez obradu. Podľa WHO ročne spácha samovraždu asi 800 000 ľudí, čo znamená, že každých 40 sekúnd sa niekto rozhodne dobrovoľne ukončiť svoj život. Preto je absolútne nezmyselné o samovražde mlčať a tváriť sa, že je to tabu. Britský spisovateľ a esejista Simon Critchley sa rozhodol túto krehkú tému spracovať a necúvnuť pritom pred žiadnymi vžitými stereotypmi. O fenoméne samovraždy uvažuje v historických kontextoch i na základe vlastných úvah. A hoci to znie paradoxne – robí to s istou ľahkosťou i gráciou. „Samovražde sa musíme dlho a sústredene zadívať do tváre, zistiť, aké má znaky, profil, aké zdedené črty a vrásky na nej spozorujeme,“ hovorí Simon Critchley vo svojej eseji Poznámky k samovražde. Presne to vo svojej knihe urobil za nás všetkých.

Za ostrou hranicou.

Autorka: Zuzana Kusá. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Spoločnosť rozdeľuje ostrá hranica. Leží medzi bezprostrednými susedmi, medzi obyvateľmi jedného mesta i jednej krajiny. Je neviditeľná, no o to citeľnejšia. Sociologička Zuzana Kusá píše o hranici záujmu a vnímavosti voči potrebám iných, balansuje na tomto ostrom reze a snaží sa zistiť, nakoľko je táto neviditeľná hranica priepustná. Aj o tom je jej esejistický text Za ostrou hranicou. Vo vnútri hraníc vládne ohľaduplnosť a vzájomná starostlivosť, obývajú ju totiž naši ľudia – morálne prijímaní a začlenení. Za hranicou nášho morálneho kruhu sú však ľudia žijúci mimo našej schopnosti empatie a zmyslu pre spravodli-

vosť. Topia sa v chudobe, nemožnosti začleniť sa, sú morálne vylúčení.

Myslenie v sieti.

Autor: Miroslav Marcelli. VYDAVATEĽSTVO: Absynt-Kalligram, 2018

Počas posledných pár rokov nám internetové siete ponúkli neuveriteľnú a prednedávnom ešte nepredstaviteľne rýchlu formu komunikácie. A vývoj pokračuje. Každý deň vykonáme ďalší malý krok smerom k budúcnosti. Filozof Miroslav Marcelli sa vo svojej esejistickej skici Myslenie v sieti venuje fenoménu kolektívneho myslenia, a to predovšetkým v súvislosti s nástupom nových komunikačných a informačných technológií. Ide o tému, ktorá sa vo svete stáva predmetom naliehavej pozornosti a mnohých diskusií, no v slovenskom prostredí sa vyskytuje len výnimočne. Východiskom úvah Miroslava Marcelliho je fenomén stelesňujúci paradox dnešnej doby. V spoločnosti, ktorá zdôrazňuje význam ľudského individua a odvracia sa od dávnejších foriem kolektivismu, začínajú pred nami vystupovať rozličné formy kolektívnej inteligencie. Ako toto kolektívne a vo svojej podstate anonymné myslenie vstupuje do našej existencie vo svete? Vzniká takto nová podoba kolektivismu, alebo možno hovoriť skôr o ostrovčekoch myslenia, ktoré hľadajú spôsob, ako uchopiť celok prostredníctvom siete?

Koniec Eddyho.

Autor: Édouard Louis. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

„Na detstvo nemám ani jednu šťastnú spomienku.“ Tak znie prvá veta autobiografického románu Édouarda Louisa Koniec Eddyho. Detstvo plné útrap prežité v sociálne i kultúrne limitovanom prostredí chudobnej severofrancúzskej dediny

Hallencourt. Nie je to však len príbeh detstva a dospievania poznačený postupne odhaľovanou homosexualitou hlavného hrdinu. Je aj o sociálnej nerovnosti, sexualite i násilí, no najmä o hľadaní si vlastnej cesty za slobodou medzi úzkymi mantinelmi súčasného sveta. Édouard Louis je jedným z najväčších objavov súčasnej francúzskej literatúry. Svoj knižný debut inšpirovaný vlastným životom vydal ako dvadsaťročný a vo Francúzsku sa ho predalo viac ako 300 000 výtlačkov. Odvážny a bravúrne napísaný román Koniec Eddyho balansuje na hrane literárnej fikcie a dokumentu. Nástojčivé otázky, ktoré nám kladie, by nemali zostať bez odpovede.

Číslo na tvojom predlaktí je modré ako tvoje oči. Spomienky.

Autorka: Eva Umlauf. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Táto kniha sa nás týka. Rozpráva príbeh ženy, ktorá sa v roku 1942, päť dní pred Vianocami, narodila v židovskom pracovnom tábore v Novákoch. Koncentráky na Slovensku? Áno, aj taká bola slovenská realita v čase druhej svetovej vojny. Eva Umlauf patrí medzi najmladších, ktorí majú na svojom predlaktí vytetované osvienčimské číslo. Po dlhých rokoch si uvedomila, že svedkovia miznú, a ak svoj príbeh nevyrozpráva, navždy sa stratí. Ako malé dvojročné dievčatko prežila Osvienčim – a to bol zázrak. Spolu s matkou a sestrou sa po vojne usadili v Trenčíne. Verili, že začnú normálny život, no už o pár rokov sa ich dotkla totalitná (i antisemitská) ruka komunistického Československa.

Modlitba za déšť

Autor: Wojciech Jagielski. VYDAVATELSTVO: Absynt, 2018

Afghánistán, země, která byla domovem teroristy Usámu bin Ládina, horký hrnec, ve kterém se vaří velké dějiny. Invaze Sovětů, americká válka s terorismem, revoluce, kontrarevoluce, nekonečné a nepochopitelné konflikty. Nejsou to však jenom obrazy malované krví. Jsou to i běžné životy běžných lidí. Jedny z nejsložitějších na světě.

Svého času plnil Afghánistán stránky všech světových deníků. Palcové titulky doprovázela fotografie teroristy Usámy bin Ládina. Co však o této zemi opravdu víme?

Modlitba za déšť je výsledkem jedenácti cest Wojciecha Jagielského do Afghánistánu, které podnikal od jara roku 1992 do podzimu roku 2001. Je to kronika vzestupů i pádů afghánských režimů, bratrovražedných válek, sbírka portrétů bojovníků, je to však především příběh o nekompromisním hledání absolutna, o hledání, které je vražedné, ale současně umožňuje člověku uchovat si svobodu i věrnost základním lidským hodnotám.

Jedinečný Jagielského styl v sobě spojuje to nejlepší z reportáže, poezie i prózy, a činí tak z jeho díla skutečný literární klenot.

Laserový muž. Příbeh o Švédsku.

Autorka: Gellert Tamas. VYDAVATELSTVO. Absynt, 2018

Cecilia Vanger, hrdinka trilógie Milénium Stiega Larssona, sedí v kresle a čítá knihu Gellerta Tamasa Laserový muž. O čom je kniha na jej kolenách? A prečo sa práve ona dostala na stránky jednej z najpredávanejších kriminálok posledných rokov? „Chcel som to napísať ja,“ povedal o Tamasovej knihe autor svetovej kriminálnej série Stieg Larsson. Čo ho na nej tak veľmi fascinovalo?

V roku 1991 sa Štokholm mení na mesto strachu. Neznámy útočník ozbrojený laserovou ostreľovacou puškou postupne vystrelí na jedenásť ľudí. Spája ich jediná vec – iná farba pokožky. Gellert Tamas nás vo svojom dokumentárnom románe Laserový muž pozýva priamo do duše vraha, ktorý sa neskôr stal vzorom Andersa Breivika

Impérium.

Autor: Ryszard Kapuściński. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Fenomén Sovetského svazu nás neprestáva fascinovať ani dlhá léta po jeho rozpade, kedy sa známá rudá vlajka se srpem a kladivom roztrhala na niekoľko drobných samostatných častí. Trochu možná preto, že „impérium zla“ vlastne nikdy úplne nezaniklo, i kedyž jeho najvýraznejším dedičtvím jsou dodnes citelné a dobre viditeľné postkoloniálne syndromy a komplexy.

Reportážní kniha Impérium Ryszarda Kapuścińského je výsledkem několika autorových cest do bývalého Sovetského svazu, které podnikal od svého narození až po přelom osmdesátých a devadesátých let, kdy se na území SSSR odehrávaly rozhodující události korunované rozpadem komunistické velmoci. Kapuściński s geniální intuicí vystihl problémy, které ovlivňují i naši současnost a po přečtení jeho Impéria nám musí být absolutně jasné, že osud a chování ruského molocha nesmíme za žádných okolností podceňovat.

Slon na Zemplíne. Príbehy Slovenska.

Autor: Andrej Bán. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Vyrazte na cestu po Slovensku spolu s reportérom Andrejom Bánom. Cesta z východu na západ, od Čiernej nad Tisou po Bratislavu, a rovnako aj klukatá púť v čase, od Jánošíka, cez Tisa, až po 'Ndranghetu a „našich ľudí“, to je kniha reportáží Andreja

Bána Slon na Zemplíne. Reportér a fotograf Andrej Bán pozná Slovensko ako vlastnú dľaň. Tridsať rokov brázdí jeho prašné i asfaltové cesty a popri tom spoznáva ľudí a ich príbehy. V jeho textoch výrazne citíť pozorné oko fotografa, v jeho fotografiách zase presný postreh výborného rozprávača.

Kniha Slon na Zemplíne je intímny svedectvom o krajine i ľuďoch žijúcich svoje životy v dedinách a mestečkách ďaleko za horizontom všeobecnej pozornosti. Vedľa muža, ktorý sa rozhodol žiť v súlade s prírodou neďaleko Sečoviec stojí príbeh oklamáných farmárov a agromafie z východného Slovenska, rozprávanie o Rómovi, ktorého umučili policajti sa dotýka rýdzo slovenskej tragédie arizácií židovského majetku. Reportáže Andreja Bána z knihy Slon na Zemplíne sú pestrou freskou príbehov z krajiny, ktorú poznáme zo všetkých najmenej.

Poslední svedkovia.

Autorka: Svetlana Alexijevič. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Detská nevinnosť a vojnové besnenie. Tieto dve veci v žiadnom prípade nejdú dokopy. A predsa v každom konflikte trpia najmä bezbranné deti. Tak je to dnes v Sýrii či Afganistane, a tak to bolo aj pred viac ako sedemdesiatimi rokmi počas Veľkej vlasteneckej vojny v Sovietskom zväze.

Kto iný by mohol spracovať túto nesmierne ťažkú tému, ak nie laureátka Nobelovej ceny za literatúru, fenomenálna Svetlana Alexijevič? Už viackrát dokázala, že na vojnu a ľudské utrpenie sa dokáže pozrieť z najrôznejších uhlov pohľadu a nikdy pri tom nestratiť z očí aj obyčajného človeka. Po mimoriadnej knihe Vojna nemá ženskú tvár, v ktorej skúmala účasť žien v predných líniiach, sa rozhodla preskúmať aj to, ako vojnové utrpenie ovplyvnilo deti. V knihe Poslední svedkovia rozpráva príbehy ľudí, ktorí boli v čase Veľkej vlasteneckej vojny ešte malými deťmi. Ich dediny boli vypálené. Rodičia zastrelení pri-

amo pred ich očami. Vojna sa ich dotkla svojou slizkou rukou, poznačila ich a tým, ktorí prežili, sa navždy vyryla do sietnic i mysli. Nikdy na ňu nezabudli. Nikdy na ňu nezabudnú.

Poslední svedkovia sú zavřením hrôzostrašnej pentalógie Svetlany Alexijevič, v ktorej zaznievajú tisíce zlomených hlasov. Vypočujeme ich?

Návrat.

Autor: Hišám Matar. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Kaddáfího režim mu ukradol otca a spravil z neho vyhnanca. Dvadsaťpäť rokov nevidel svoje mesto, svoje ulice, svoj rodny dom. Teraz, keď diktatúra padla, rozhodol sa vrátiť. Žije ešte jeho otec? A ak zomrel – ako a kedy? Za svoj silný autobiografický román *Návrat* dostal líbyjsko-britský spisovateľ Hišám Matar Pulitzerovu cenu. Ponára sa v ňom do tých najväčších hlbok samého seba i svojej krajiny. V Líbyi, ktorá zo seba zhodila okovy autokratického Kaddáfího režimu hľadá nielen svojho strateného otca, ktorý po únose zmizol kdesi v hĺbinách krutej väznice Abú Salím, ale aj ďalších rodinných príslušníkov, za ktorých prepustenie bojoval zo svojho londýnskeho exilu. Kto prežil toto dlhé utrpenie? Komu sa to podarilo?

Vo svojom rýdzo osobnom príbehu nám Hišám Matar ponúka aj výnimočný portrét Líbye – minulej, prítomnej i budúcej. Od oslobodenia spod talianskej nadvlády až po občiansku vojnu na začiatku 21. storočia.

Dvě sestry.

Autorka: Asne Seierstad. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Uvěřily. A rozhodly se. Opustily rodinu i domov a odešly do Sýrie, aby bojovaly na straně ISIS za svého Boha a svou víru.

Dvě sestry, Norky somálského původu – devatenáctiletá Ayan a šestnáctiletá Leila – žijí se svou rodinou v Oslu až do momentu, kdy zmizí v síti teroristické organizace.

Norská reportérka a spisovatelka Åsne Seierstad přichází se strhující knihou, ve které se snaží zjistit, proč se dívky zradikalizovaly, jaký to mělo vliv na jejich rodinu a jak vypadala snaha jejich otce přivést své dcery zpět. Dokumentárně-reportážní dílo *Dvě sestry* je hlubokou sondou pod povrch života dvojice dívek, která v pohodlí domova v jedné z ekonomicky a sociálně nejvyspělejší zemi světa podlehla fanatickému vlivu ISIS. Prostřednictvím rozhovorů s rodiči, přáteli a jejich okolím se autorka snaží porozumět, co vedlo dívky k tak zásadnímu rozhodnutí, jež obrátilo naruby hned několik životů.

Vylúčení.

Autor: Artur Domostawski. VYDAVATELSTVO: Absynt, 2018

V rukách držíte encyklopédiu toho najhoršieho, čo súčasný svet pozná. Hlad. Rasizmus. Nenávisť. Sexizmus. Chudoba. Genocída. Tie najbezútešnejšie slová a javy, ktoré si viete predstaviť, sa koncentrovali v knihe Artura Domostawského *Vylúčení*. „Je celkom jedno, kde bývaš, keď si na Zemi nepozvaným hosťom,“ povedal o svojej knihe Artur Domostawski. *Vylúčení*, to je skupinový portrét ľudí žijúcich na periférii spoločnosti, zabudnutých, odvrhnutých a takmer neviditeľných.

V Kolumbii oddiely milície vraždia nevinných mladých mužov z okraja spoločnosti, aby vylepšili štatistiky „vojny s terorizmom“. Na okupovaných územiach Palestíny vojsko bráni domácemu obyvateľstvu v prístupe k vode. V ďalekom Mjanmarsku sa odohráva tichá genocída kmeňa Rohingja, o ktorom západný svet donedávna ani netušil. Artur Domostawski, nositeľ titulu „Novinár roka 2010“, nás v knihe *Vylúčení* zoberie do najrôznejších kútov sveta a v každom z nich nám ukáže, ako môže

vyzerať ľudské utrpenie v 21. storočí. Kniha Vylúčení, za ktorú bol jej autor nominovaný na najprestížnejšiu poľskú literárnu cenu Nike, vychádza v preklade Alexandra Horáka.

Srdcový kráľ.

Autorka: Hanna Krall. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Jednoho dne zatelefonovala reportérce Hanně Krall a řekla jí, že chce, aby o ní napsala román. Z té knihy jednou vznikne film a ji prý bude hrát Elizabeth Taylorová. Myslite si, že je to vtip? Ani trochu.

Izolda Regensbergová měla štěstí – na první pohled by o ní totiž nikdo neřekl, že je Židovka. Díky tomu přežila pod jménem Marie Pawlická ve varšavském ghettu, v žaláři Pawiak, kde zahynulo více než 30 000 lidí, stejně jako při útěku z umschlagplatzu.

Vyprávění Hanny Krall o skutečných událostech života Izoldy Regensbergové přináší pozoruhodnou mozaiku okolností, šťastných i nešťastných, až při jeho četbě člověk téměř začne věřit na zázraky. V čase druhé světové války žije Izolda ve Varšavě, ale potom co jejího milovaného manžela odvezou do Mauthausenu, se ho vydá zachránit. Autorka v knížce Srdcový kráľ vypráví o těžké a dobrodružné cestě Izoldy mezi Vídní, Osvětimí, Berlínem – za mužem svého srdce, protože svět bez něj není ničím. Avšak tato neuvěřitelná odysea nekončí ani po válce.

Hanna Krall nám podává příběh osobitým stylem, který je pro ni tak charakteristický – bez patosu, bez nadbytečných slov, s důrazem na téměř všední detaily. Protože jak sama reportérka říká: „čím více utrpení, tím méně slov“.

Pre jednu a sto piesní.

Autor: Liao I-wu. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Za jedinú báseň sa dostal do väzenia. Liao I-wu sa postavil totalitnej vláde a stal sa nepriateľom ľudu. V júni 1989 tiekla na pekingskom námestí Tchien-an-men krv doslova potokom, čínsky režim tu tvrdou rukou zakročil proti protestujúcim občanom. Mladý básnik si vtedy povedal, že svoj hnev a bezmocnosť premení na verše. Napísal silnú protestnú báseň Masaker, ktorá sa rýchlo rozšírila v prepisoch a nahrávkach. Pre bežných občanov bola zdrojom vnútornej sily, no pre básnika sa tým začala dlhá a ťažká cesta čínskymi väznicami.

Strhujúca autobiografická kniha Pre jednu a sto piesní čínskeho básnika Liaa I-wu, ktorý ako odporca režimu strávil štyri roky v čínskom väzení, je mimoriadnym svedectvom o odvahe, nezlomnosti, ale aj beznádeji. Utrpenie i každodennosť väzenskej cely – to je román Pre jednu a sto piesní, v ktorej Liao I-wu hľadá v ľuďoch posledné zvyšky človečenstva. Všade – aj za múrmi toho najhoršieho čínskeho väzenia.

1947.

Autorka: Elisabeth Asbrink. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

Ešte nikdy nebola história tak blízko nás ako v tejto knihe! Píše sa rok 1947. Len pred dvoma rokmi sa skončila najväčšia katastrofa v ľudskej histórii – druhá svetová vojna. Svet je v troskách a medzi Východom a Západom sa začínajú rozdávať nové karty. Čo z toho bude? Elisabeth Åsbrink napísala fascinujúcu knihu s názvom 1947, ktorej hlavným hrdinom je jediný rok v živote ľudstva. Pred očami čitateľov buduje fascinujúcu mozaiku najrôznejších svetových udalostí, ktoré ovplyvňovali povojnový vývoj sveta a mnohé z nich ovplyvňujú ešte aj našu prítomnosť i budúcnosť. Jej pohľady na minulosť sú ako momenty z fotoalbumu, ktorých dosah bol a je ďalekosiahly.

Európa, Blízky Východ, USA. Všade vzniká nová prítomnosť. Prebieha Norimberský proces i Marshallov plán, OSN funguje už dva roky a zdá sa, že svet ešte stále môže byť lepší a krajší. Dnes, keď už poznáme aj nasledujúcich viac ako sedemdesiat rokov, nám môže historická lektúra Elisabeth Åsbrink pomôcť lepšie pochopiť aj našu prítomnosť.

Amerikánka.

Autorka: Chimamanda Ngozi Adichie. VYDAVATEĽSTVO:
Absynt, 2018

V USA ju nazývali „černoškou“, a keď sa vrátila domov do Nigérie, dostala meno „Amerikánka“. Kým teda vlastne je? A kde je jej skutočné miesto? Chimamanda Ngozi Adichie je skutočnou hviezdou nielen súčasnej svetovej literatúry, ale prerazila aj do popkultúry. Jej myšlienky sa dostali do textov piesní Beyoncé i na tričká módnej značky Dior. Mimoriadnu pozornosť si získali jej prednášky v rámci platformy TED, ako aj svetoznáma esej Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Chimamanda Ngozi Adichie rozpráva priamo a bez prikrášlenia. Diskriminácia je u nej diskrimináciou a rasizmus rasizmom. Neexistuje žiadne ALE. Taký je aj jej román Amerikánka, v ktorom sa príbeh nevšednej lásky preplieťa s tými najbolestivejšími miestami ľudského spoluzitia.

Ifmelu a Obinze sa do seba zamilovali ešte na strednej škole. V Nigérii v tom čase dožívala vojenská diktatúra a zdalo sa, že jedinou možnosťou ako prežiť normálny život, je odísť za more. Cesty Ifmelu a Obinzeho sa rozišli a zatiaľ čo ona sa uchýtila v USA ako blogerka píšuca o problematike rasy, on ledva prežíval vo Veľkej Británii. Jej Amerikánka je príbehom ich veľkej lásky, no je aj presnou analýzou zásadných otázok týkajúcich sa rasizmu, identity, diskriminácie, predsudkov i stereotypov. A tak je otázka, či sa Ifmelu a Obinze znova stretnú, možno celkom nepodstatná. A možno aj nie je.

Amerikánka je krásny román o tom, kam všade nás môžu zaviesť nevyspytateľné životné chodníčky i o tom, aká nečakaná a silná môže byť túžba po domove.

Všetci by sme mali byť feminist(k)ami.

Autorka: Chimamanda Ngozi Adichie. VYDAVATEĽSTVO: Absynt, 2018

„Čo vlastne v súčasnosti znamená feminizmus?“ pýta sa nás slávna esej, ktorú vo svojom hite citovala aj popová diva Beyoncé. Úderný titul tejto eseje, ktorý v origináli znie We Should All Be Feminists, sa dostal aj na odevy kolekcie značky Dior. Keď tenistka Dominika Cibulková zverejnila na Instagrame fotku v tričku s týmto nápisom, zniesla sa na ňu vlna kritiky a mnohí fanúšikovia jej odporúčali, aby radšej rodila deti. A aj preto je táto esej dôležitá. Pochopili to vo Švédsku, kde sa tamojšia vláda v roku 2015 rozhodla venovať každému šestnásťročnému Švédovi a Švédke jeden výtlačok knihy *Všetci by sme mali byť feminist(k)ami*. Prečo by sme ju mali čítať my?

Nigérijská spisovateľka Chimamanda Ngozi Adichie nám vo svojej osobnej a dobre vyargumentovanej knižnej eseji – rovnomennej adaptácii úspešného TEDx prejavu – ponúka jedinečnú definíciu feminizmu pre 21. storočie. Autorka vychádza predovšetkým zo svojich vlastných skúseností a hlbokého poznania rodovej problematiky. Vie, že rodová politika býva často takmer neviditeľná. Chimamanda Ngozi Adichie prichádza s neobyčajným pohľadom na to, čo dnes znamená byť ženou, a zároveň nás v príhodný čas povzbudzuje k tomu, aby sme sa nebáli byť feminist(k)ami.

Med pamäti.

Autor: Ján Púček. VYDAVATEĽSTVO: Literárna bašta, 2018

Čo nám napovedá minulosť, ktorú už nezmeníme? Pre Jána Púčka je téma pamäti a historického dedičstva kľúčová. Svoju novú knihu s názvom Med pamäti venoval osudom, ktoré (ne)stihol poznačiť masaker s názvom 20. storočie. Cez príbehy nenarodených a hmlisté rodinné spomienky oživuje traumatizujúce udalosti dejín starého kontinentu, pričom v intímnom monológu formuluje otázky, na ktoré môže byť už zajtra neskoro.

Stretnú sa kresťan, moslim a žid... rozhovory rabína, imáma a dvoch kňazov o pestrom svete okolo nás.

Autor: Mário Nicolini. VYDAVATEĽSTVO: Artforum, 2018

Čo spája a čo rozdeľuje tri monoteistické náboženstvá na Slovensku? Pri spoločnom stole sa stretli rabín Miša Kapustin, evanjelický farár Ondrej Prostredník a riaditeľ Islamskej nadácie na Slovensku Mohamad Hasna, aby predebatovali každodenné situácie a témy, ktoré každý z nich prežíva podobne a predsa po svojom. Stretnutia inicioval Mário Nicolini z Fóra náboženstiev a zorganizoval ich v podobe debát pre školy aj verejnosť. Rozhovory v tejto knihe vychádzajú z najzaujímavejších momentov a tém tohto originálneho projektu.

Kapitoly kopírujú tematické celky ako: O ateistoch a agnostikoch, O Bohu, O rozpore kresťanstva s vedou, O homosexualite, O spravodlivej spoločnosti, O dialógu a ďalšie.

Z predslovu Tomáša Halíka: "Nebezpečí fundamentalizmu a fanatismu nejsou uchráněna žádná náboženství, ani ateismus, záleží nikoliv na názorových systémech, nýbrž na duchovní hloubce a morální kvalitě lidí. Kniha rozhovorů farářů, rabína a imáma představuje v našich podmínkách dnes významný krok

na cestě, na níž je nutné pokračovat.

My sme tí, na ktorých sme čakali. Príhovory zo zhromaždení občianskej iniciatívy Za slušné Slovensko: jar 2018

Autori: Kolektív autorov. VYDAVATEĽSTVO: Artforum, 2018

Tento zborník obsahuje 63 autentických prejavov prednesených na zhromaždeniach a pochodoch Za slušné Slovensko, ktoré sa od 2. marca do 22. júna 2018 konali v desiatkach miest na Slovensku a v zahraničí. Ide o výber rečí z Bratislavy, Žiliny, Košíc, Ružomberku, Prievidze, Banskej Bystrici, Prahy, Levíc a ďalších miest. Po násilnej smrti Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej Slovensko žilo solidaritou a súdržnosťou. Práve to sme chceli vštepiť aj do tejto knihy a pripomenúť ich dôležitosť a silu. V zborníku nájdete nádej aj nespokojnosť a hnev. Nespravodlivosť aj túžbu po zmene. Záleží nám na tom, aby sa z pamätnej atmosféry okrem pocitu zachovali aj slová. Ale najmä, aby nás to čierne na bielom zaväzovalo pre budúcnosť. Na knihe spolupracovali ľudia z iniciatívy Za slušné Slovensko, vydavateľstvo Artforum a kreatívci z Novej Cvernovky. Nájdete v nej okrem príhovorov aj výber fotografií, zoznamy zhromaždení, pochodov a miest, kde všade sa konali, zoznam ľudí, ktorí prispeli na transparentný účet. Obsahuje aj vysvetlenie bratislavského tímu k zrušenému protestu a doslovy Michala Vašečku a Olgy Gyárfásovej.

Posledné impérium. Texty o agónii Ruska.

Autor: Juraj Mesík. VYDAVATEĽSTVO: Artforum, 2018

Knihá *Posledné impérium – Texty o agónii Ruska* hovorí o rizikách, ktoré pre nás, Slovákov a Európanov, predstavuje a aj v blízkej budúcnosti bude predstavovať Rusko, ale pred-

všetkým naša vlastná hlúposť, naivita a historické (bez)vedomie. Práve preto je kniha venovaná učiteľkám a učiteľom, ktorí učia naše deti kriticky myslieť - ale pozor, nie je to žiadna učebnica.

Rezistencia.

Autor: Ernesto Sabato. VYDAVATEĽSTVO: Hronka, 2018

Ernesto Sabato vyštudoval teoretickú fyziku, ale sľubne sa rozvíjajúcu kariéru fyzika opustil, aby sa venoval literatúre, lebo bol presvedčený, že práve ona, a nie veda, dokáže poskytnúť kľúč k záhadám ľudskej existencie. Je autorom troch významných románov, z ktorých boli dva preložené aj do slovenčiny (Tunel samoty, 1965 a O hrdinoch a hroboch, 1980). Jeho eseje však doteraz v Slovensku knižne nevyšli, pričom práve v tejto oblasti bol E. Sabato mimoriadne úspešným autorom. Aj do literatúry vstúpil práve ako esejista knihou Jediniec a vesmír (Uno y el universo, 1945). V Sabatových esejach dominujú dve ťažiskové témy: človek v čase krízy a otázky o poslaní literatúry. Celé Sabatovo dielo je preniknuté hlbokými filozofickými úvahami o zmysle našej existencie, o dobre a zle, ale aj o nástrahách virtuálneho sveta a potrebe pestovania tradičných hodnôt. Kniha La resistencia (Rezistencia) obsahuje šesť esejí, v ktorých sa autor zamýšľa nad malými aj veľkými vecami každodenného života. Je napísaná sugestívnou epistolárnou formou a je svojským literárnym odkazom tohto veľkého humanistu, keďže ju písal na sklonku svojho života.

Šťastie bez ilúzií.

Autor: André Comte-Sponville. VYDAVATEĽSTVO: Hronka, 2018

Kniha André Comte-Sponvilla Šťastie bez ilúzií je prepisom prednášky autora a diskusie v rámci filozofických pondelkov v Bouguenais vo Francúzsku. V jeho úvode sa autor

zamýšľa nad pojmom šťastia, ktorý je predmetom filozofickej reflexie od čias, ako Gréci vymysleli pojem filozofia - láska k múdrosti. Každý človek chce byť šťastný, otázka je, ako to dosiahnuť. Spôsob, ktorý ponúka autor, je premýšľanie, ktorého predmetom je život, prostriedkom rozum a cieľom šťastie. Spolu so šťastím je v centre záujmu autora nádej (espoir) a jej opak (désespoir), pričom pojem beznádeje chápe nie vo význame zúfalstva, ale v etymologickom význame ako chýbajúcu nádej, očakávanie, stav bez túžob a ilúzií. V prvej kapitole sa autor pýta, prečo nie sme šťastní nie vtedy, keď nás stihajú choroby, úrazy, úmrtia blízkych, ale vtedy, keď sa navonok nič zlé nedeje, keď máme všetky predpoklady byť šťastní no nie sme. V druhej kapitole nám autor ponúka stratégiu, ako sa oslobodiť od bludného kruhu túžob a sklamaní. Tretia kapitola sa opiera o Spinozovu myšlienku, že beznádej a blaženosť nie sú opozitá, ale dve strany tej istej mince, ktorou je múdrosť. Mudrc nič neočakáva, nič mu nechýba. Je šťastný. Takéto šťastie sa nazýva aj láska. Nie platónska láska, pri ktorej je láska túžbou po niečom, čo chýba, ale spinozovská láska, pri ktorej je láska radosťou z toho, čo je.

Jozef Tiso. Kňaz, politik, kolaborant.

Autor: James Mace Ward. VYDAVATEĽSTVO: Slovart, 2018

James Mace Ward vo svojom diele podáva komplexný obraz Jozefa Tisa, jednej z narozporuplnejších postáv európskych dejín 20. storočia. Zaoberá sa jeho rokmi štúdia za kňaza rímskokatolíckej cirkvi, vstupom na politickú dráhu, angažovanosťou na úrovni československej politiky až po funkciu hlavy Slovenského štátu.

Ward sa nevyhýba ani najkontroverznejším kapitolám Tisovho života – predovšetkým jeho vojnovému spojenectvu s nacistickým Nemeckom a zodpovednosti za vyvlastnenie, deportácie a napokon aj vraždenie slovenských židov. Zachytáva Tisa ako človeka presvedčeného o poslaní katolicizmu,

vášnivého nacionalistu a chladne uvažujúceho politika, odhodlaného chrániť svoju reputáciu aj manévrovací priestor.

Publikácia je prvým hĺbkovým rozborom života tejto rozporuplnej osobnosti z inej ako slovenskej perspektívy. Na rozdiel od predchádzajúcich životopiscov J. M. Ward uprednostnil chronologický prístup, ktorý priniesol mnohé prekvapenia.

Obnova národů. Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko 1569–1999.

Autor: Timothy Snyder. VYDAVATELSTVO: Občanské sdružení PANT, 2018

Kniha je jedinečnou a přesvědčivou studií historického vývoje etnických národů založeného na jazyce a identitě. Týká se čtyř východoevropských zemí. Timothy Snyder tvrdí, že „Témata této knihy jsou transformace národních idejí, příčiny etnických čistek a podmínky národního smíření“. Tato témata Snyder vysvětluje tak, že líčí složitě propletené příběhy Polska, Ukrajiny, Litvy a Běloruska a jejich společné kořeny v raně moderním státě: Polsko-litevské unii (1569–1795), kde základy politické identity tkvěly ve sdílené kultuře a občanských právech.

Kdy a jak vznikají moderní národy? Proč dochází k etnickým čistkám? Jak mohou národní státy nastolit mír? Tyto a mnohé další otázky si klade kniha Timothyho Snydera Obnova národů a pokouší se na ně opovědět na příkladu někdejší Polsko-litevské unie. Ta vznikla v roce 1569, kdy slovo „národ“ znamenalo něco podstatně jiného než dnes. V Polsko-litevské unii se hovořilo různými jazyky, vládla tam náboženská tolerance, fungoval tam parlament. Vytvořila však – anebo trvale uchovala – také jazyky, náboženství a mýty, které dnes vnímáme jako ukrajinské, běloruské či ruské. Autor nás provádí staletími a událostmi, mnohdy strašlivými a krutými, plnými nenávisti, aby na konci druhého tisíciletí dospěl k branám jiného nadstát-

ního útvaru: Evropské unie.

Rok protestov. Rozhovory Tomáša Gálisa s Grigorijom Mesežnikovom

Autori: Tomáš Gális Grigorij Mesežnikov. VYDAVATEĽSTVO: N Press, 2018

Vražda Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej odštartovala sériu udalostí, ktoré viedli k dovedy nemysliteľnému výsledku: k pádu premiéra Roberta Fica a ministra vnútra Roberta Kaliňáka. Tomáš Gális sa s politológom Grigorijom Mesežnikovom rozpráva o masových protestoch a politickom pozadí týchto udalostí, o zahraničnopolitických dôsledkoch únosu vietnamského občana i o tom, či sa rok 2018 zaradil k iným prelomovým osmičkovým rokom. Knihu dopĺňajú Shootyho ilustrácie, fotografie Tomáša Benedikoviča i texty ľudí, ktorí patrili k dôležitým aktérom roku 2018: Andreja Kisku, Mareka Maďariča, Lucie Žitňanskej, Karolíny Farskej, Juraja Šeligu, Tomáša Druckera, Ondreja Gažoviča, Juraja Benetina a Richarda Stankeho.

Umlčaní. Príbeh Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej.

Autor: Marek Vagovič kolektív. VYDAVATEĽSTVO: Ringier Axel Springer Slovakia, 2018

Knihu Umlčaní je príbehom Jána a Martiny. Cez autentické výpovede rodiny, priateľov, učiteľov a kolegov skladá pôsobivú mozaiku dvoch mladých životov, ktoré vo veku 27 rokov umlčala ruka nájomného vraha. Na portréte Jána a Martiny sa podieľalo 14 novinárov pod vedením šéfa investigatívy Aktuality.sk Mareka Vagoviča. Autori navštívili aj miesta, kde Ján a Martina vyrastali a ktoré kreovali ich osobnosť. Súčasťou portrétu je pohľad do

zákulisia novinárskej práce.

Samostatnú časť knihy tvoria odhalenia Jána Kuciaka zasadené do politických súvislostí. Na základe analýzy dostupných informácií a rozhovorov s dôveryhodnými zdrojmi mapuje osudnú februárovú noc aj doterajší priebeh vyšetrovania. Cennou súčasťou knihy je prvý a jediný profilový rozhovor s Jánom Kuciakom. Nechýba ani prelomová reportáž o prepomení talianskej mafie na najvyššie poschodia slovenskej politiky. Kniha je poctou dvom odvážnym mladým ľuďom aj pokračovaním ich odkazu. Spájali ich zmysel pre spravodlivosť a život v pravde, ktorá môže zmeniť každého z nás.

Zoznam časopiseckých a novinových článkov

What It's Like to Live in a Surveillance State

<https://www.nytimes.com/2018/02/03/opinion/sunday/china-surveillance-state-ughurs.html>

A Summer Vacation in China's Muslim Gulag. How one university student was almost buried by the "people's war on terror."

<https://foreignpolicy.com/2018/02/28/a-summer-vacation-in-chinas-muslim-gulag/>

A conversation between Marielle and God

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/12/a-conversation-between-marielle-and-god/>

They will never kill freedom

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/01/they-will-never-kill-freedom/>

Lži sa na sociálnej sieti šíria viac a rýchlejšie ako pravda

<https://dennikn.sk/1327577/lzi-sa-na-socialnej-sieti-siria-viac-a-rychlejsie-ako-pravda/>

Psychológ: Konšpiráciami o židoch si vytvárame nepriateľa, ktorého viníme z našich neúspechov

<https://dennikn.sk/1283821/psycholog-konspiracnymi-te->

oriami-o-zidoch-si-ludia-vytvaraju-nepriatela-ktoreho-vin-
ia-z-vlastnych-neuspechov/

Ak bol masovým strelcom moslim, časť ľudí vinila náboženstvo. Pri kresťanovi vinili duševnú poruchu

<https://dennikn.sk/1264267/ak-bol-masovym-strelcom-moslim-cast-ludi-vinila-nabozenstvo-ak-nim-bol-krestan-zo-skutku-vinili-dusevnu-poruchu/>

Klimatická správa: oteplíť o 1,5 stupňa sa môže už v roku 2040, vedci varujú pred nezvratnými zmenami

<https://dennikn.sk/1255190/klimaticka-sprava-oteplit-o-15-stupna-sa-moze-uz-v-roku-2040-vedci-varuju-pred-nezvratnymi-zmenami/>

Proti neonacizmu bojuje vlastným príbehom. Po ôsmich rokoch hnutie opustil

<https://ciernalabut.sk/1825/proti-neonacizmu-bojuje-vlastnym-pribehom-osmich-rokoch-hnutie-opustil/>

Dušan Ondrušek: Konflikty potrebujeme

<https://www.tyzden.sk/spolocnost/37268/konflikty-potrebujeme/>

Všetko o globálnom pakte o migrácii, pre ktorý Lajčák hrozí demisiou

<https://dennikn.sk/1300587/zavali-nas-utecencami-vsetko-o-globalnom-pakte-o-migracii-s-porozumenim/?ref=list>

Dejepis nemusí byť len memorovanie dátumov. V daltonskom systéme sa deti učia samé a môžu pritom sedieť aj na chodbe
<https://ciernalabut.sk/3147/dejepis-nemusi-byt-memorovanie-datumov-daltonskom-systeme-sa-deti-ucia-same-mozu-pritom-sediet-aj-chodbe/>

Zišli sa na diskusiách žid, moslim a kresťan: slovenská realita, nie vtip
<https://dennikn.sk/1006584/zisli-sa-na-diskusiach-zid-moslim-a-krestan-slovenska-realita-nie-vtip/>

Keď robím dobro inému, zlepšujem si svoju dušu
<https://www.socialnaspolocnost.sk/ked-robim-dobro-in-emu-zlepsujem-si-svoju-dusu/>

Keď Tiso deportoval židov
<https://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/ked-tiso-deportoval-zidov>

Bývanie a domov nie je luxus, ale nevyhnutnosť.
<https://www.heroes.sk/rozhovor-sandra-tordova/>

Najväčšie predsudky majú ľudia, ktorí Róma v živote nestretli.
<https://www.heroes.sk/vladimir-ledecky-rozhovor/>

Prekážky nám nekladie naše postihnutie, ale verejnosť.
<https://www.heroes.sk/sona-zeliskova-rozhovor/>

Keď je na vás niekto agresívny, je ťažké viesť dialóg. No je to dôležité.

<https://www.heroes.sk/karolina-farska-rozhovor/>

Z Teheránu do Bratislavy

<https://dennikn.sk/blog/659418/z-teheranu-do-bratislavy/>

Učiteľ z neviditeľnej menšiny

<https://dennikn.sk/blog/285308/ucitel-z-neviditelnej-men-siny/>

Menšina v menšine

<https://dennikn.sk/blog/264210/mensina-v-mensine/>

Na úspechy máme Nasťu, na rasizmus Natáliu (píše Michal Havran)

<https://komentare.sme.sk/c/20923130/od-kuzminovej-k-natalii.html#ixzz5cFzusbDU>

Psychológ Kuruc: Zmenu vo vzťahu k LGBT menšine treba urobiť už v škole

<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/469918-psycholog-kuruc-zmenu-treba-urobit-uz-v-skole/>

Kusá: Viem, že moje názory mnohých rozčulujú

<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/415751-ku-sa-viem-ze-moje-nazory-mnohych-rozculuju/>

Odporúčané divadelné hry

*vždy je potrebné overiť zaradenie hier do aktuálneho programu

Prešovské divadlo: V dobrom aj zlom

Réžia: Alena Lelková

(180 minút)

Témy: dejiny Československa, feminizmus

Fragmentsy zo života manželiek československých prezidentov.

Pôvodná slovenská inscenácia venovaná téme neľahkého postavenia prvých dám a žien ako takých na území Československa od jeho vzniku v roku 1918 až po jeho zánik v roku 1992 na pozadí zverstiev 20. storočia, ktoré zasiahli nielen Čechov a Slovákov, ale i celý svet.

https://www.djz.sk/repertoar/v_dobrom_aj_v_zlom.html

Mestské divadlo Žilina: A je tu zas

Réžia: Filip Nuckolls

(145 minút)

Témy: totalita, masmédiá, druhá svetová vojna

Mestské divadlo Žilina uviedlo novú dramatizáciu nemeckého bestselleru Timura Vermesa A je tu zas. Takmer sedemdesiat rokov po svojom páde sa Adolf Hitler za záhadných okolností prebúdzá v súčasnom Berlíne. Vojna skončila, jeho politická strana aj verní spolupracovníci sú preč. Napriek tejto nepriaznivej situácii je Adolf Hitler vo vynikajúcej kondícii, pripravený pokračovať v práci a urobiť z Nemecka opäť veľkú ríšu. Čoskoro ale zisťuje, že svet okolo neho sa radikálne zmenil. Až na jednu vec. V niektorých názoroch ostal prekvapivo ra-

dikálnym. Vďaka tomu si Hitlerove plamenné vyjadrenia a kontroverzné témy nájdu miesto v televízii a získavajú čoraz väčšie publikum. Producenti aj samotní diváci ho spočiatku považujú za vtipného imitátora a glosátora. To, na čom sa tak zabávajú, však naberá na intenzite. Vtipné vystúpenia sa nenápadne menia na Hitlerov nový politický program. Jeho mediálna sláva mu umožňuje povedať prakticky všetko. Okrem televízie ovládne aj youtubový kanál a webové stránky. Nebezpečný zločinec sa za pomoci nových spolupracovníkov a nadšených divákov stáva charizmatickou mediálnou hviezdou. Narastajúcemu počtu fanúšikov sa zdá, že za čias toho „skutočného“ Hitlera predsa nebolo všetko až tak zlé.

Vermesova drsná satira provokuje a obnažuje politické zlo ukryté za nezištnou maskou zábavy. Ukazuje mediálnu moc a jej ambície, skúma vzťah spoločnosti k populizmu a nostalgii starých čias. Hoci je príbeh Hitlerovho zázračného prežitia na prvý pohľad absurdný, jeho mediálny príbeh je naopak mrazivo pravdivý a deje sa aj na našich obrazkách. Sme dostatočne obozretní?

<http://www.divadlozilina.eu/a-je-tu-zas/>

Trnavské divadlo: Kopanec

Réžia: Viktor Kollár

Témy: nenávisť, predsudky

Hra Kopanec od súčasných nemeckých autorov Gesine Schmidt a Andres Veiel dokumentuje skutočný prípad z obce Potzlow (bývalá NDR), ktorý sa uskutočnil v roku 2002. Traja 17-roční chlapci brutálne zavraždili 16-ročného Marinusa, s ktorým sa dobre poznali. Po nájdení tela boli páchateľia odsúdení na 15 rokov väzenia. Hra je vystavaná ako sled výpovedí vrahov, ich rodičov, matky obete a svedkov udalosti. V hre sa odhaľujú skryté korene ľudskej agresivity a nevybúrenej

nenávisti, ktorú si predávajú rodiny z generácie na generáciu. Odkrývajú sa pred nami príbehy ľudí, ktorí bojujú o prežitie, taktujú sa životom v stratených ilúziách, mizerných platoch a nefunkčných vzťahoch. Obyvatelia dediny sa boja všetkého, čo je nové, čo je iné ako oni, lebo všetko môže ešte viac ohroziť ich existenciu. Obeť príbehu, mladý chlapec, bol šikanovaný a usmrtенý z dôvodov, ktoré nikto nedokáže pomenovať ani obhájiť. Téma predsudkov, fóbii a nenávisti má tým pádom iný rozmer – hocikto sa môže stať obeťou, hocikto z nás sa môže stať odvrhnutou „čiernou ovcou“.

<http://www.djp.sk/predstavenie/kopanec>

Nové divadlo Nitra: Anna Franková (Predstavenie na motívy knihy Denník Anny Frankovej)

Réžia: Šimon Spišák
(80 minút)

Témy: dospievanie, totalita, nacizmus, rasizmus, druhá svetová vojna

Trinástočná Anna Franková sa spolu s rodinou a ďalšími štyrmi ľuďmi počas druhej svetovej vojny dva roky ukrývala v zadnej časti jednej budovy v Amsterdame. Anna si zapisovala udalosti od 12. júna 1942 do 1. augusta 1944 a zaznamenala všetko, čo sa okolo nej dialo, aj jednotlivé dni v úkryte. Keď v marci 1944 v Oranžskom rádiu počula výzvu občanom, aby poskytli svoje zápisky do zbierky na historické účely, svoje poznámky začala prepisovať do knižnej podoby. Zápisky sa končia textom, ktorý Anna zaznamenala iba pár dní pred tým, ako ju aj jej rodinu našli vojaci a odviekli do koncentračného tábora. Anna Franková zomrela na týfus niekedy vo februári alebo v marci 1945 v koncentračnom tábore Bergen Belsen. Jej zápisky sa však zachovali a po vojne sa o ich knižné vydanie zaslúžil Annin otec

Otto Frank, ktorý jediný z ukryvajúcich sa, vojnu prežil.

„Tvorcovia zdramatizovaného denníka podali hravými spôsobmi dôverné zákutia a tajomstvá prežívania puberty namiesto rekonštrukcie pocitových denníkových zápiskov. „Nehrali“, iba registrovali prúd vedomia, zachytený v Anninom denníku. Inscenácia sa tak nestala sentimentálnou, ale fakticky vernou v hľadaní ľudského tepla paradoxne v čase všeobecnej nenávisti a čoraz neodôvodnenejšej xenofóbie.“ Miroslav Ballay (divadelný publicista)

<https://www.citylife.sk/divadlo/nove-divadlo-nitra-anna-frankova>

Divadlo Andreja Bagara Nitra: Mechanický pomaranč

Réžia: Juraj Augustín

(150 minút)

Témy: mládež, agresivita, násilie, zlo

Alex a jeho partia vedia, ako si užívať mladosť. Násilie uctievajú ako adrenalínový šport. Po nociach vycíňajú v uliciach a vzbudzujú hrôzu svojou bezbrehou zábavou, no cez deň chodia, tak ako všetci chalani v ich veku, do školy.

„Dnes si dáme mlieko s nožmi, bratia moji! Potom si skočíme zarobiť nejaké many za trochu superbruta! A nakoniec túto veľkú najtku uzavrieme fajnovou drsnou mrskačkou. Idete so mnou? Tak idete so mnou?“

Nová divadelná adaptácia klasiky literárneho aj filmového sci-fi 20. storočia po prvýkrát na slovenských divadelných doskách. Šestica mladých hercov DAB v Nitre rozpráva príbeh neuchopiteľného výrastka Alexa a osudy piatich ľudí, ktorým nezmazateľne zasiahol do životov.

„Vtedy sa ešte nevedelo, že v snahe vyrvať ho pekle, mu zatarasili cestu do neba.“

<http://www.dab.sk/inscenace/148-mechanicky-pomaranec>

GUnaGU: Vodka a chróm (sestričky, pacienti, doktori a disidenti)

Réžia: Viliam Klimáček

(80 minút)

Témy: nežná revolúcia, socializmus, totalita

Retrokomédia z čias, kedy odvaha nebola lacná ako dnes.

November 1989 v jednej bratislavskej nemocnici. Na chirurgiu prichádza nová pacientka, známa spisovateľka a disidentka. Niektorí sa jej vyhýbajú, aby si nepokazili kariéru s nepriateľkou režimu, no iní ju podporujú. Začína sa Nežná revolúcia a doktorov aj sestričky postavia dejiny pred rozhodnutie – budú sa aj ďalej báť, alebo povedia, čo si naozaj myslia? Zbabelci aj hrdinovi, sviniari aj dobráci – panoptikum slovenskej spoločnosti v období zmeny režimu. Veľké herecké obsadenie s typicky čiernym humorom vráti divákov do čias, vďaka ktorým máme slobodu, na ktorú dnes tak radi nadávame...

http://gunagu.sk/?kategoria=katalog&predstavenia&predstavenia_id=117

GUnaGU: Horúce leto '68 (ako sme utekali)

Réžia: Viliam Klimáček

(90 minút)

Témy: 1968, totalita, demokracia

Historická komédia o tom, ako chutí sloboda.

Hra pre Zuzanu Kronerovú, napísaná k 50. výročiu naj-

dramatickejšej udalosti našich novodobých dejín – invázii vojsk Varšavskej zmluvy do Československa 21. augusta 1968. V hre sledujeme príbehy troch žien, ktoré kvôli invázii aj so svojimi rodinami emigrujú do rôznych krajín sveta, aby sa nakoniec stretli v kanadskom Toronte. Vo svete sa im už nedarí variť jedlá, ako doma, lebo tam nedostatok naše suroviny a tak sa ich spomínanie na chuť domácich špecialít stáva metaforou o tom, ako chutí domov a aká je vlastne vôňa slobody.

Napísané podľa osudov skutočných žien. Erika je manželka evanjelického farára, ktorého tu odmietajú vysvätiť a ktorý preto vyštuduje herectvo na VŠMU a stane sa hlásateľom rozhlasu. A práve on hlási do éteru legendárnu výzvu o obsadení nášho štátu cudzími tankami. Petra je mladá lekárka, ktorú rodičia radšej pošlú do cudziny, aby ju zachránili, ale kým jej tam uznajú slovenský diplom, umýva v reštaurácii tanier. A Soňa je mladá židovské dievča, ktoré sa vybralo na brigádu do Izraela, ktorú zorganizoval spisovateľ Ladislav Mňačko. Odvtedy týmto mladým ľuďom hovorili „Mňačkove deti“. A na brigáde v ďalekom svete ich zastihne správa o prepadaní Československa.

http://gunagu.sk/?kategoria=katalog&predstavenia&predstavenia_id=116

Divadlo Pôtoň: Americký cisár

Réžia: Iveta Ditte Jurčová

(90 minút)

Témy: ekonomická migrácia, vysťahovalectvo, dejiny Slovenska, chudoba, nenávisť, intolerancia

Koprodukčný divadelný projekt Štúdia 12 a Divadla Pôtoň vytvorený na základe rovnomennej reportáže rakúskeho spisovateľa Martina Pollacka.

Najlepšia inscenácia divadelnej sezóny – Cena Dosky 2018.

Ako sa vnoriť pod hladinu faktov reportáže, vecných opisov ťažko skúšanej krajiny, v ktorej žijú ľudia, z ktorých v mnohých prípadoch zostali len zápisy na úradoch? Ako vôbec pochopiť sled udalostí, ktoré sa na človeka valia a ktoré prestávajú jeho chápanie? Ako zastaviť to neviditeľné súkolie dejín, ktoré ovláda územie nikoho?

A ešte odvážnejšia myšlienka: ako tieto príbehy o stratách, útekoch, obchodovaní s ľuďmi, odlúčeníach, chorobách preniesť na javisko, aby z toho bolo cítiť autentickú emóciu, ktorá ide na dreň, ktorá preniká do hĺbky, ktorá len otrocky nezviditeľní to, čo je efektné a v konečnom dôsledku povrchné?

Adaptácia je silné slovo. Ide o to, ako zdramatizovať udalosti, s ktorými pracuje Martin Pollack ako reportér v knihe Americký cisár. Úteky z Haliče samy o sebe nesú váhu prežitého. Vytvoriť z reportážnej knihy dokumentárne divadlo by samo o sebe bolo len zdvojenie zažitého, zdvojenie prečítaného. Obraz, ktorý by sa síce podobal originálu, ale bol by to len obraz, kópia, v niečom pokrivená a falošná.

<http://www.poton.sk/americky-cisar/>

Divadlo Stoka: Projektil

Réžia: Blaho Uhlár

(82 minút)

Témy: agresivita, politické režimy, medziľudské vzťahy

Šialenstvá a nezmysly vznikajúce medzi ľuďmi prenikajú nimi samotnými ako projektil, ktorý nezanecháva na prvý pohľad viditeľné zmeny. Trasovisko vzťahov medzi postavami sa nemení politickou situáciou, ľudstvo naďalej čaká na celospoločenskú obrodu brodiac sa mätežou svojho nevysvetliteľného nevedomia. Jedna herečka a štyria herci sa čudujú, čo to z nich neustále vytryskuje, ocitajú sa v komplikovaných situáciách, ich riešenie im celkom uniká, agresivita plodí agresivitu a vzdaluje

sa harmónii, po ktorej sú presvedčení, že túžia.

<http://www.stoka.sk/inscen.html>

Divadlo SkRAT: Proces procesu procesom

Réžia: Dušan Vicen

(100 minút)

Témy: spravodlivosť, kríza justície

Postavy a udalosti v tejto inscenácii sú vymyslené. Akákoľvek podobnosť s postavami a udalosťami reálnymi však s najväčšou pravdepodobnosťou nebude čisto náhodná.

Jozef K. je hlavná postava Kafkovho románu Proces.

Smerďakov je postava z románu F. M. Dostojevského Bratia Karamazovci.

Skladba Adagio g mol bola použitá ako ústredná melódia filmu Orsona Wellesa Proces.

Výrok „Žijeme v krajine, kde akákoľvek verejná právomoc nie je vnímaná ako dočasná služba, ale ako korisť,“ pochádza z blogu Radoslava Procházku.

Výrok „V súdnom spore s Kokotom vás môže zastupovať len ďalší Kokot.“ pochádza z knihy MUDr. Xaviera Crementa Dost bylo Kokotů.

Inscenácia je voľne inšpirovaná slávnym románom Franza Kafku Proces. Čiernohumorná mozaika príbehov a osudov pozostávajúca z viacerých, viac či menej vzájomne sa prelínajúcich epizód, je však zasadená do súčasnosti, do prostredia justičného absurdistanu na začiatku 21. storočia, kedy prebieha proces prechodu od jedného absurdného spoločenského zriadenia k ďalšiemu...

<http://www.skrat.info/predstavenie/proces-procesu-proce->

Divadlo SkRAT: Vnútro vnútra

Réžia: Ľubo Burgr, Dušan Vicen

(90 minút)

Témy: socializmus, komunizmus, totalita, násilie, tajná polícia

Inšpirovaní dodnes neobjasneným prípadom podivnej smrti dvojitého agenta a kňaza Coufala v roku 1981 sa autori najnovšej inscenácie divadla SkRAT zaoberajú mechanizmami, ktoré v rámci tajnej polície ŠtB umožňovali budovanie paralelnej mocenskej štruktúry a vzájomnú kontrolu jednotlivých zamestnancov a spolupracovníkov na všetkých úrovniach tejto organizácie. Mechanizmami, ktoré môžu fungovať aj po zániku ŠtB.

Prípad dvojitého agenta, tajne vysväteného kňaza vdp. Ing. Přemysla Coufala, ktorý bol vo svojom byte 24. februára 1981 nájdený mŕtvy so stopami po brutálnej vražde, uzavreli vtedajšie vyšetrovacie orgány ako samovraždu. Ani vyšetrovanie z roku 1990, po ktorom bol prípad odložený, nedospelo k inému záveru. Rozhodnutím súdu z roku 1992 boli všetky spisy týkajúce sa prípadu uzamknuté v trezore archívu SR – s dátumom uvoľnenia, ktorý korešponduje s dátumom premlčania možných trestných činov súvisiacich s prípadom.

<http://www.skrat.info/predstavenie/vnutro-vnutra>

Bábkové divadlo na Rázcestí: List čiernemu synovi

Réžia: Iveta Škripková

(65 minút)

Témy: rasizmus, xenofóbia, predsudky, intolerancia,

Farba pleti ako farba pulóvra? Adaptácia poviedky Ireny

Brežnej o prekonávaní strachu z cudzoty.

Inscenácia *List čiernemu synovi* vznikla adaptáciou poviedky Ireny Brežnej. Intímna výpoveď bielej matky, ktorá čaká a porodí čierne dieťa je vytvorená na základe autentických zážitkov a skúseností, v ktorých sa stretávala so strachom z cudzoty a inakosti v bielej krajine a spoznávaním kultúry afrických predkov svojho syna.

„Emigrácia je proces, ktorý sa nikdy nekončí.“ (I. B.)

Irena Brežná sa narodila v roku 1950 v Bratislave, detstvo prežila v Trenčíne. Po maturite v Bratislave emigrovala v roku 1968 s rodičmi do Švajčiarska, kde odvtedy žije a pracuje. Študovala slavistiku, filozofiu a psychológiu na Univerzite v Bazileji. Pracovala ako publicistka, psychologička, učiteľka ruštiny, prekladateľka a tlmočnica, koordinátorka v Amnesty International a vojnová reportérka. V nemčine publikovala deväť kníh, ako napríklad zbierku esejí a reportáží z východnej a strednej Európy pod názvom *Die Sammlerin der Seelen* (Zberateľka duší; Aufbau Verlag, 2003) a román *Die beste aller Welten* (Edition Ebersbach, 2008; v slovenčine vyšiel pod názvom *Na slepačích krídlach*, 2007). Román *Die undankbare Fremde/ Nevďačná cudzin(k)a* (Galiani Verlag Berlin, 2012) možno chápať ako pokračovanie osudu hlavnej hrdinky knihy *Na slepačích krídlach*, ktorá dospieva a emigruje do Švajčiarska. Týždenník *Die Zeit* po vydaní románu *Nevďačná cudzinka* Brežnú označil za najlepšiu prisťahovalkyňu Švajčiarska. Za tento román s obrovskou výbušnou silou Brežná dostala v roku 2012 v Berne švajčiarsku národnú literárnu cenu, najväčšie literárne ocenenie. Za text *List čiernemu synovi* dostala mediálnu cenu proti rasizmu Nadácie Christopha Eckensteina v Ženeve v roku 1989.

<http://www.bdnr.sk/program/program/dospeli/list-ciernemu-synovi>

Bábkové divadlo na rózcestí: Monológy na doma

Réžia: Monika Tatarková

(90 minút)

Témy: multikulturalizmus, globalizácia, tolerancia

Ingrid Lausund je nemecká dramatička, scenáristka a režisérka, v súčasnosti patrí medzi najuvádzanejšie autorky v nemecky hovoriacej oblasti. Okrem divadelnej oblasti realizuje svoju tvorbu aj v televíznych médiách, kde pôsobí ako filmová a seriálová scenáristka pod pseudonymom Mizzi Mayer, svoju skutočnú identitu odkryla len v roku 2015. Ako profesorka pôsobí na umeleckých školách v Essene, Salzburgu a Berlíne. V súčasnosti žije v Berlíne.

"Posteľ, Čajník a Doplnky sú príbehmi ne/obyčajného muža a dvoch ne/obyčajných žien prezentované z pohľadia ne/obyčajného domáceho prostredia. Starostlivý výber troch monológov rámcuje tému domova z hľadiska introspekcie až po intersubjektívnu rovinu. V jednotlivých príbehoch nevstúpime len do vnútra konkrétneho, spoločensky a národnostne definovaného domova, ale aj do domova, ktorý nosíme kdesi hlboko vnútri samého seba a v neposlednom rade do „domova“, ktorý nám vytvárajú masmédiá. Napriek tomu, že príbehy pochádzajú z nemeckého prostredia je evidentné, že problémy postáv na scéne sa stávajú rovnako aj našimi. Mimoriadne aktuálna téma, ktorá práve v období rozširujúcej sa idey multikulturality a konzumného spôsobu života naráža na jeden z negatívnych dôsledkov tohto javu – a je ním práve kríza identity jedinca a spoločnosti.

Spolu s autorkou si kladieme otázky: Čo je pomyselnou hranicou medzi priestorom verejným a súkromným, medzi bezpečím domáceho prostredia a nebezpečím života, "útočiaceho" na naše zakorenené hodnoty? Aké sú hranice vlastnej slobody a kde je miera tolerancie, akú máme vo svojich životoch

viest, kto dnes tvorí náš domov a kto udáva hodnoty, ktorými sa máme riadiť...?! Aj o tom je inscenácia Monológy na doma." (Petra Kovalčíková, dramaturgička inscenácie)

<http://www.bdnr.sk/zvesti-divadla-na-razcesti/zvesti-marec-2018/monology-na-doma>

Bratislavské bábkové divadlo: Na slepačích krídlach

Réžia: Katarína Aulitsová

(60 minút)

Témy: identita, propaganda, totalita

O stratách a nálezoch jednej éry a jednej rodiny.

Sliepkam pristihujú krídelká, aby nelietali. Majú sedieť pekne za plotom na svojom dvore, ješ, čo im nasypú a byť užitočné pre svojho gazdu. Pätnásťročná Jana má tiež pristihnuté krídelká. Sedí za "železnou oponou" vo svojej vlasti, je kŕmená komunistickou ideológiou a chce byť užitočná pre spoločnosť. Príbeh o dievčati, ktoré žije v dvoch svetoch – v svete komunistickej propagandy, ktorý detskými očami vníma ako dokonalý a vo svete svojej rodiny, prenasledovanej za buržoázny pôvod. Ako sa vysporiada s tým, že jej mama sa ocitne zo dňa na deň bezdôvodne vo väzení? Ako si vysvetlí, že v údajne spravodlivom a šťastnom systéme bol kruto postihnutý nevinný človek? Dokážeme rozoznávať pravdu od manipulácie a ovplyvňovania? Čo pre nás znamená sloboda a vieme si ju chrániť?

<https://www.babkovedivadlo.sk/repertoar/na-slepacich-kridlach/>

Divadlo na peróne: Na stáž!

Réžia: NA PERÓNE

(50 minút)

Témy: intolerancia, medziludské vzťahy, spoločenské problémy

Autorská inscenácie o tom kto je naozaj zodpovedný za naše problémy, ako ich (ne)vieme spoločne riešiť. O nich, o vás a o nás. My, vy, oni/ony.

<https://www.naperone.sk/blog/102-na-staz-predstavenie>

Divadlo Nomantins: O nás / O nich

Réžia: D. Krištofovičová a J. Tomandl

(90 minút)

Témy: LGBTI, aktivizmus, totalita

Značka: Nevieam a ani nechcem lúbiť dievčatá. Pred dvoma rokmi som sa zoznámil s chlapcom. Zalúbil som sa do neho, jeho tvár ma očarúva, túžim po ňom. Poradte mi, čo mám robiť, aby som sa toho zbavil, lebo sa zbláznim."

Aké rady dali v tlači gejom a lesbám? Čo napísali novinári o návšteve Allena Ginsberga v Československu? Ako opísali prípad pražskej transrodovej ženy?

Dokumentárny divadelný projekt O NÁS / O NICH hľadá odpoveď prostredníctvom inscenovania novinových článkov zo zbierky aktivistu Ján Majerského, ktorý ich zbieral v rokoch 1959 až 1989.

<https://www.citylife.sk/divadlo/divadlo-nomantins-o-nas-o-nich>

Divadlo nomantinelns: Reverenda domina

réžia: Martin Hodoň

(180 minút)

Témy: ženy, feminizmus

Inscenácia Divadla NoMantinelns je voľným uvažovaním o ženách žijúcich v uzavretých komunitách.

„Nie je dosť, keď to len urobíš navonok, čo sa po Tebe žiada, čo bolo rozkázané musíš podriaďiť aj svojej myšli a vôli. Musíš poslúchať zo srdca a schuti.“

Slobodne nájsť neslobodu a v neslobode žiť slobodne. Rehoľnica musí poslúchať, lebo poslušnosťou miluje Boha. Rehoľnica musí byť čistá.

„Myslíš si, že si čistá, pretože nemáš pokušenie? Never tejto zdanlivej tichosti.“ Sestra musí byť chudobná! Vzdáva sa všetkého majetku.

„Moja pani, musím kričať! Milujem Vás s takou vášňou, ani hrubosť, ani zanedbávanie nezastavia, ako Vás milujem.“

<https://www.citylife.sk/divadlo/divadlo-nomantinelns-reverenda-domina>

Sláva Daubnerová: M.H.L.

Réžia: Sláva Daubnerová

(60 minút)

Témy: odvaha, totalita, identita, feminizmus

Dokumentárna monodráma inšpirovaná životom a dielom prvej profesionálnej režisérky Magdy Husákovej Lokvencovej. „Nedívate sa nikdy nazad, len vpred. Obdivujem Vás. Nevidíte tam niekde vpredu aj mňa? Len sa dobre dívajte, musím tam niekde byť a veľmi šťastná. Toto „má dať“ mi dlhuje život, ja som už svoje v zmluve vrchovato splnila.“ /List sebe samej,

Divadlo z Pasáže je profesionálne komunitné divadlo, ktoré ako jediné svojho druhu na Slovensku pracuje s ľuďmi s mentálnym postihnutím. Vo svojej činnosti prepája kultúrnu, umeleckú a sociálnu oblasť. V Banskej Bystrici pôsobí už od roku 1995.

V Divadle z Pasáže, v Dennom centre divadla a v Chránenom bývaní v súčasnosti pracuje 9 ľudí, a 14 hercov. Tieto tri organizácie sú navzájom prepojené a ani jedna by nemohla bez ďalších dvoch existovať.

Divadlo prešlo vlastným vývojom, počas ktorého sa vyprofiloval profesionálny umelecký súbor, tvorený hercami s mentálnym postihnutím. Divadelné predstavenia nesú okrem umeleckej výpovede aj silné ľudské posolstvá. Divadlo z Pasáže je komunitným divadlom, ktoré sa angažuje pre skupiny ľudí, ktoré potrebujú skutočnú pomoc. Je to forma divadla utláčaných, ktorá bola vymyslená a vznikla, aby pomohla bojovať proti útlaku slabších a citlivých, a aby zmenila spoločnosť, ktorá tento útlak spôsobila a stále ešte aj spôsobuje.

V kontexte Divadla z Pasáže sa však ako utláčani vnímajú nielen ľudia s postihnutím, inakosťou, ale rovnako aj tvorcovia, ktorí sa cítia byť utláčani konzumom podporujúcim rozmáhajúcu sa bezcitnosť spoločnosti a nedostatok solidarity. Takáto spoločnosť potom pokojne a bez výčitiek vytláča z krajiny hlas svedomia. Herci so zdravotným postihnutím v minulosti stratili právo na sebaurčenie, na vyjadrenie svojich potrieb a postojov a stali sa malou uzavretou komunitou vo väčšej a ešte uzavretejšej spoločnosti. Tá sa po nežnej revolúcii pobrala prudko dopredu, ale nie k demokracii, ale ku konzumokracii.

Naše divadlo zastrešuje príslušníkov rôznych marginalizovaných skupín, hercov s mentálnym postihnutím, utečencov, rómske komunity, ľudí s telesným a zmyslovým postihnutím – ktorí nám svojou prítomnosťou pripomínajú, že naša krajina potrebuje znovu obrodíť svoje svedomie a solidaritu.

<http://www.divadlozpasaze.sk/divadlo/sk/o-divadle>

Divadlo z Pasáže: Malý princ

Réžia: Šimon Spišák

(60 minút)

Témy: priateľstvo, medziľudské vzťahy, blízkosť, pomoc, hendikep, tolerancia, inklúzia

Malý princ – rozprávka pre dospelých. Malý princ – filozofický traktát pre deti. Obe označenia sa používajú a obe sú výstižne. Toto dielo skutočne dokáže zaujať deti a rovnako uspokojiť dospelého čitateľa. A pre obe cieľové skupiny má zásadné posolstvo. Pre každú iné. Dospelých nabáda aby sa učili od detí a deťom naopak ukazuje, že nie všetko, čo dospelí vravia či robia, musí byť vždy správne.

Mnohé z myšlienok Malého princa sa vyskytujú už v skoršom Exupéryho diele, v Zemi ľudí. Z úst dieťaťa (Malého princa), však tieto myšlienky pôsobia zrozumiteľnejšie, dostupnejšie a jednoduchšie. A keďže v jednoduchosti je krása, stala sa táto kniha jedným z najobľúbenejších literárnych diel 20. storočia. Existujú ľudia (a nie je ich málo), ktorí sú schopní čítať „princa“ stále dookola. Alebo majú obľúbené miesta, myšlienky. Niečo ako biblia. Preto je na mieste otázka, aký význam má inscenovanie tohto diela. Prečo ukazovať niečo, čo všetci poznajú? Odpoveď je jednoduchá. Práve preto, že to všetci poznajú. A milujú. Toto dielo pôsobí rovnako silno na rozum aj cit. Tým pádom vzniká nekonečné množstvo kombinácií a vo výsledku interpretácií. Jednoducho povedané – koľko ľudí, toľko malých

princov. A koľko malých princov poznáme, o toľko budeme múdrejší.

<http://www.divadlozpasaze.sk/divadlo/event/maly-princ-32>

Divadlo z Pasáže: Daj mi šancu / Take A Chance On Me

Réžia: Steve Bailey [USA]

(60 minút)

Témy: láska, vzťahy, hendikep, tolerancia, inklúzia

Divadelná inscenácia „Daj mi šancu...“ / Take a Chance on Me je o láske a jej prežívaní. Láska. Jednoduché, otrepané, kliše. No láska vie byť aj zásadná a rozhodujúca – najmä v dnešnom svete. Právo na lásku, citovú či telesnú, právo mať vzťah s niekým, koho si vyberieme, cítiť s dotýčným človekom prepojenie, patri medzi tie najzákladnejšie práva; práva, ktoré nie sú dopriate všetkým.

Autorská inscenácia hovorí sama za seba, vlastnými slovami a gestami hercov a herečiek – ľudí, ktorí často vidia do srdca ostrejšie než by niekto predpokladal. Takýto pohľad však nutne predpokladá vnútorné oslobodenie – oslobodenie, ktoré prichádza v momente, kedy každý z nás prestane premýšľať o tom, kto má a kto nemá právo na lásku, citové prežívanie a vlastné sebaurčenie.

„Láska. Všetci ju chceme. Všetci ju potrebujeme. Všetci si ju zaslúžime. V Divadle z Pasáže ju dostávame.“ (Steve Bailey)

<http://www.divadlozpasaze.sk/divadlo/event/daj-mi-sancu-2>

Divadlo z Pasáže: Pinocchio

Réžia: Peter Vrťo

(60 minút)

Témy: ľudskosť, tolerancia, hendikep, inklúzia

Pinocchio je dreveným príbehom o nájdenej ľudskosti. Je vhodný pre deti od 3 do 100 rokov. Pinocchio na motívy príbehu Carla Collodiho.

...vôňa dreva, pokora, zručnosť majstra a zvuk...Pinocchio... chlapec, ktorý vo svete najprv iba bol a napokon v ňom ostal žiť.

"..Letokruhy, stávajú sa čiarou šťastia na dlani bláznovi, čo vie ľúbiť a byť ľúbený.."

Nech Vás preto neodradí vek, ani materiál, z ktorého ste stavaní. Ocitnutím vo svete sme pozvaní a nachystaní statočne žiť.

<http://www.divadlozpasaze.sk/divadlo/staging/pinocchio>

Predstavenia Divadla bez domova

Hlavným poslaním Divadla bez domova je práca s marginalizovanými skupinami obyvateľstva netradičnou umeleckou formou, ako je divadlo, performance, tanec, hudba alebo spev. Divadlo bez domova (ďalej len DBD) dáva priestor na zviditeľňovanie rôznych sociálnych tém, ktoré sú v komerčnej umeleckej sfére prehliadané. Spájame umelecké so sociálnym, aby sme pomáhali narúšať stereotypy, ktoré v spoločnosti voči marginalizovaným skupinám existujú. DBD neformálne vzniklo v roku 2004 prácou na divadelných projektoch s ľuďmi bez domova a 12. 05. 2006 sa zaregistrovalo na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky pod registračným číslom VVS/1-900/90-28231. Členovia a členky združenia sú ľudia, ktorí sa dlhodobo venujú sociálnej, pedagogickej, umeleckej praxi, ekonomike, manaž-

mentu a reklame. DBD sídli v Bratislave. Momentálne má deväť členov/členiek, niekoľko dobrovoľníkov a množstvo sympatizantov. Ich hereckú komunitu tvoria ľudia bez domova, ľudia s telesným postihnutím, ľudia zo sociálne znevýhodnených skupín, sociálni pracovníci, divadelníci a všetci, ktorí majú o naše divadlo záujem. Herci a herečky sú za účinkovanie na skúškach a v divadelných predstaveniach finančne odmeňovaní/odmeňované.

<https://bit.ly/2RlVQge>

Divadlo Gasparego: Mučeník (MARIUS V. MAYENBURG)

Réžia: Ján Mikuš

(80 minút)

Témy: náboženský fanatizmus, extrémizmus

Čo by sa stalo, keby západoeurópsky kresťan hlásal svoju vieru tak naliehavo a radikálne, ako rada podobných uvedomelých stúpenecov islamu? Páchal by atentáty a obetoval sa v mene viery? Tieto aktuálne otázky si kladieme pre čítaní novej hry Mayenburga – Mučeník, kde hlavným hrdinom je pubertálny Benjamín, ktorý odmieta chodiť na hodiny plávania a pri biológii navliekať kondómy na mrkvu. Matka si praje počuť, že ide o drogy, iný dôvod podivného chovania jej jediného syna nepripadá do úvahy. Učiteľ telocviku v tom vidí tvrdohlavosť adolescenta, učiteľ náboženstva ho chce naverbovať pre svoju farnosť a riaditeľ školy dáva všetko za vinu učiteľskému zboru. Z Benjamínových protestov a biblických citácií však cítiť strach. Mučeník – Benjamín si nachádza vinníka a označuje ním učiteľku biológie, ktorá je židovského pôvodu. Náhly zvrät v hre prispieva k skutočnej aktuálnosti a naliehavosti. Hra o náboženskom fanatizme, extrémizme a povrchnosti dnešnej spoločnosti je napísaná vtípnym jazykom pretkaná biblickými citáciami. Autor hry Marius V. Mayenburg je renomovaný súčasný nemecký autor a prekla-

dateľ. Je držiteľom mnohých významných literárnych i divadelných ocenení. Jeho hry sa pravidelne uvádzajú v Nemecku i v zahraničí. Od roku 2000 pôsobí v hamburgskom divadle Schauspielhaus.

<http://www.gasparego.sk/hry/3/mucenik>

Slovenské národné divadlo: Projekt 1918

Réžia: Michal Vajdička

(180 minút)

Témy: dejiny Československa, prvá svetová vojna, demokracia

Rok 1918. Končí sa prvá svetová vojna, prvé masové orgie priemyselného zabijania, ktoré rozmetali na kusy veľké sny a nádeje z prelomu storočí.

Nádeje, že ľudstvo čaká len neustály, nezadržateľný pokrok vied, umenia, kultúry. Na ruinách starého sveta vznikajú nové štáty, medzi nimi aj Československo. Niektorí s nostalgiou spomínajú na staré zlaté časy rozpadnutej monarchie, na valčíky, na Radetzkého pochody a eleganciu starého sveta, iní majú pocit, že konečne vyšli zo zatuchnutej, roky nevetranej izby na čerstvý vzduch. Skončila sa gavalierska doba noblesy a vzdelania a začali sa besy moderného pretechnizovaného sveta? Alebo sa tieto besy zrodili ako plesne z tejto starej zatuchliny? Boli tie časy skutočne zlaté? A ak boli, prečo potom nakoniec zhrdzaveli?

Projekt 1918 zachytáva na vzorke osudov vojakov z periférnej rakúsko-uhorskej posádky posledné roky mnohonárodnej monarchie so všetkou jej pozlátkou, morálkou i pseudo-morálkou, slávou aj tieňmi, chybami a hnilobou. Osudy ľudí prežívajúcich svoje radosti aj žiaľ v kulisách dejín, ktoré sa zmenili prvýkrát po 1 000 rokoch.

<http://www.snd.sk/inscenacia/3168/projekt-1918>

Slovenské národné divadlo: Elity

Réžia: Jiří Havelka a kol.

(120 minút)

Témy: nežná revolúcia, totalita, demokracia

Je koniec socializmu. Aj na straníckych schôdzach sa už otvorene hovorí o potrebe integrovať do socialistického hospodárstva prvky trhovej ekonomiky. Udalosti vo východnom Nemecku a Maďarsku naznačujú pohyby v politickom usporiadaní východnej Európy. A v podnikoch zahraničného obchodu, prognostických ústavoch či v kanceláriách štátnej bezpečnosti čakajú zatiaľ na svoju šancu noví ľudia. Sú pragmatickí, ovládajú jazyky, poznajú – na rozdiel od svojich spoluobčanov – trhovú ekonomiku, majú kontakty na zahraničných podnikateľov a prehľad o konkurencieschopnosti domácich podnikov. O dvadsaťpäť rokov ovládajú a de facto vlastnia krajinu. Inscenácia Elity je snaha podať verný psychologický portrét ľudí, ktorí sa počas Nežnej revolúcie dokázali na základe svojho postavenia, prístupu k informáciám, no v neposlednom rade aj vďaka svojmu vzdelaniu a znalosti jazykov ako prví zorientovať v novom spoločenskom zriadení. V akých inštitúciách sa formovalo ich myslenie? Aký je ich morálny profil či politické presvedčenie? Inscenácia Elity nechce byť len politickým trilerom s prvkami krimi, ale aj zamyslením sa nad podstatou moci, vládnutia a procesom prechodu z jedného režimu a spoločenského usporiadania do druhého.

<http://www.snd.sk/inscenacia/3093/elity-kriminalny-pribeh-s-politickym-pozadim>

Slovenské národné divadlo: Natálka

Réžia: Matúš Bachynec

(60 minút)

Témy: rasizmus, intolerancia, násilie

Natálka bola živé a temperamentné dvojročné dievčatko. Až do momentu, keď sa štyria mladíci rozhodli, že do domu, v ktorom býva rómska rodina, hodia Molotovov kokteil. Následky ničivého požiaru poznačili celú rodinu. Nielen fyzicky, ale najmä psychicky. Proces sa stal skúškou súdnej moci, ale aj humanity a ľudskosti. Náš príbeh o Natálke je dokumentárnym divadlom, v ktorom mapujeme kauzu zo susednej Českej republiky z roku 2009. Svet médií a strachu dokáže z obetí spraviť vinníkov a z vinníkov obeť. Aká môže byť spomienka matky, ktorá na ten osudný večer už nikdy nezabudne? Ako prebiehal súdny proces? Akú váhu majú správne použité slová? Kde sú korene myslenia extrémistov... a aké sú liečebné účinky rodinnej súdržnosti. Aj o tom je naša Natálka. Inscenácia o Natálke je živým svedectvom nielen ľudskej zloby, ale aj lásky a občianskej angažovanosti a podpory.

<http://www.snd.sk/inscenacia/3101/natalka>

Slovenské národné divadlo: Modlitba pre Martu

Réžia: Matúš Bachynec

(100 minút)

Témy: odvaha, totalita, socializmus

Marta Kubišová – speváčka, ktorá musela urobiť revolúciu, aby si mohla opäť zaspievať.

V komornej inscenácii na motívy života a tvorby Marty Kubišovej vzniká obraz kontroverznej doby a neľahkých osudov umelcov, ktorí mali odvahu vzoprieť sa režimu.

Marta Kubišová bola v šesťdesiatych rokoch minulého storočia členkou populárneho speváckeho tria Golden Kids spolu s Helenou Vondráčkovou a Václavom Neckářom. Trikrát sa stala víťazkou diváckej ankety Zlatý slávik. Bleskovú kariéru Golden Kids prerušili tvrdé normalizačné opatrenia. Kvôli sfaľovanej pornografickej fotomontáži dostala Kubišová od strany KSČ zákaz umeleckej činnosti. Na návrat do speváckej kariéry musela čakať takmer dvadsať rokov. V období zákazu pracovala vo fabrike na výrobu vrecúšok na hračky a vo Výstavbe sídlisk. Po celý čas čelila systematickému šikanovaniu zo strany vlády. Okrem toho sa musela vyrovnáť s viacerými osobnými traumami. Napriek tomu mala stále dosť vnútornej sily, aby si stála za svojimi presvedčeniami a neprestajne sa vyhraňovala voči režimu. V roku 1977 sa stala signatárkou a hovorkyňou Charty 77, čo prispelo k ďalšiemu, zvýšenému sledovaniu ŠtB. Po dlhej speváckej odmlke vystúpila na verejnosti 1. decembra 1988 na demonštrácii pri príležitosti 40. výročia vyhlásenia Deklarácie ľudských práv a 21. novembra 1989 počas Nežnej revolúcie z balkóna budovy Melantrichu na Václavskom námestí, kde zaspieva Modlitbu pro Martu a Československú hymnu. Práve pieseň Modlitba pro Martu sa stala jedným zo symbolov odporu českého národa proti vpádu vojsk.

Marta Kubišová je jednou z najvýnimočnejších osobností našej nedávnej histórie. Jej vytrvalosť a neoblomnosť si zaslúžia veľké uznanie a obdiv aj dnes. Inscenácia venovaná Kubišovej odkazu nie je len politickým kabaretom, ale najmä príbehom ženy, ktorá svojím pevným charakterom inšpiruje generácie umelcov a aj všetkých, ktorí sa neboja postaviť za svoje názory.

<http://www.snd.sk/predstavenie/10653/kabaret-normalizacia-alebo-modlitba-pre-martu/2017-12-07/19-30>

Divadlo Astorka Korzo '90: Náš človek

Réžia: Ján Luterán

(100 minút)

Témy: korupcia, socializmus, totalita, identita, Slovensko

Kúpiť si možno každého, otázna je len jeho cena.

Divadelná inscenácia s dokumentárnymi prvkami podľa skutočných udalostí.

Ústredný hrdina predstavuje akúsi vzorku Slováka.

Duchom malého človeka, ktorý chce bez práce a námahy stúpať na spoločenskom rebríčku,

ktorý si vždy všetko dokáže zabezpečiť vďaka známostiam a skorumpovanosti, a to bez najmenších morálnych dilem.

Tento modus vivendi, sieť vzťahov medzi ľuďmi, kde každý každého pozná, pripomína večne živý model Slovenska ako Kocúrka.

<http://www.astorka.sk/event/218739/nas-clovek>

Divadlo Astorka Korzo '90: Jama deravá

Réžia: Michal Vajdička

(105 minút)

Témy: Slovensko, stereotypy, identity

Aký je typický Slovák a aká je typická Slovenka?

Slovensko... aká je tá naša krajina?

Aký je typický Slovák a aká je typická Slovenka?

Je u nás bezpečne?

Ako to vyzerá na našich úradoch?

Vieme sa dovolať spravodlivosti?

... a teda, ako sa nám žije na našom Slovensku?

Inscenácia vychádza z reálnych štatistík, prieskumov verejnej mienky, sčítania ľudu a novinových článkov. Vďaka stavu našej ekonomiky, politickej kultúry, morálky, smerovania našej spoločnosti, podávame sarkastický obraz o Slovensku.

No to by nebola Astorka, keby sa aj na najväžnejšie problémy nevedela pozrieť s groteskným nadhľadom. A tak sled krátkych sekvencií o našom národe je smiešny, veselý, smutný, trpký. Ako napokon život sám.

<http://www.astorka.sk/event/107944/jama-derava>

Nová scéna: Domov (...kde je ten tvoj?)

Réžia: Svetozár Sprušanský

(70 minút + 20-minútová diskusia pracovníkmi Migračného úradu MV SR a tvorcami)

Témy: utečenectvo, vojna

„Predstava, že by sa váš život mohol zmeniť na utečenecký je ako predstava, že by ste mali žiť na Marse!“ (Janne Tellerová)

Predstav si to!

Predstav si, že prídeš o strechu nad hlavou! O mamu, o priateľov. Vypukla vojna. Nie niekde ďaleko, ale tu! V Európe! Na Slovensku! V tvojom meste! Kam by si šiel? Máš dvanásť rokov a každý deň bojuješ o prežitie. Jediné východisko je útek. Tvoj, aj celej tvojej rodiny. Chcete začať nový život a tak utečiete tam, kde vládne mier. Už sa však nikde a nikdy nebudeš cítiť doma. Vždy a všade budeš iba cudzincom. Nieкто ti vzal tvoj život a totálne ho prevrátil naruby. Naučíš sa žiť po novom? Tak kde je ten tvoj domov?

Všetko si to predstav! Aký je to pocit?

Útle dielko pre deti a mládež, od dánskej autorky Janne Tellerovej, je pôsobivý myšlienkový koncept. Obrátená optika, zmena uhla pohľadu. Jednoduchá otázka, ktorú si neustále kladieš. Prevracia naruby našu doterajšiu skúsenosť. Umožňuje lepšie vnímať veci, ktoré inak poznáme len zo správ a v podobe štatistík. Málokedy si vie človek plastickejšie predstaviť, čo by bolo keby...

Naša inscenácia je obohatená o známe piesne, deťom prináša bezprostrednú blízkosť s hercami. A tí im na oplátku prinášajú množstvo scénických nápadov a hravosť.

"Chcem divákovi ponúknuť možnosť vžiť sa do životov iných. Do osudov, ktoré, dúfajme, nikdy nebudú naše. Bez zbytočnej popisnosti a zaujatej politickej angažovanosti." (Janne Tellerová)

<http://www.nova-scena.sk/podujatia/detail/domov-...kde-jeten-tvoj-205.html>

Divadlo Aréna: Masaryk/Štefánik

Réžia: Patrik Lančarič

(125 minút)

Témy: dejiny Československa, prvá svetová vojna, demokracia

December 1915. Svetová vojna zúri v Európe už druhý rok.

V Paríži sa po dlhých rokoch osobne stretávajú bývalý študent a bývalý profesor – Milan Rastislav Štefánik a Tomáš Garrigue Masaryk. Zatiaľ však netušia, že týmto stretnutím otvárajú kľúčovú kapitolu dejín. Všetky dôležité momenty, ktoré budú v Čechách a na Slovensku nasledovať, by sa bez tohto stretnutia nikdy nemohli uskutočniť. Práve v týchto dňoch boli položené základné kamene histórie, ktorá sa čoskoro stane

našou novodobou mytológiou.

Komorný príbeh o myšlienkach, víziách a rozhodnutiach dvoch najvýraznejších osobností obdobia samostatného Česko-Slovenska, ktorí vo svojich súkromných rozhovoroch a intímnej atmosfére odhaľujú politické, spoločenské, historické a najmä ľudské pozadie zrodu našej prvej republiky. Premeny premýšľania o samostatnosti Česko-Slovenska v priebehu prvej svetovej vojny, dramatické strety, konflikty a komplikácie, ktorým boli Masaryk a Štefánik vystavení pri úsilí o spoločný štát, viedli napokon k sformovaniu vízie republiky.

Inscenácia Masaryk/Štefánik – iniciačný mýtus demokracie, rozprávaný bez pátosu.

Ich slovami, ale našimi očami.

Pohľad na dejiny, ktorým chceme a potrebujeme porozumieť.

Jedinečná príležitosť sledovať príbeh o zrode Česko-Slovenska zblízka, priamo na javisku.

<https://www.divadloarena.sk/sk/predstavenia/masaryk-stefanik>

Divadlo Aréna: Holokaust

Réžia: Rastislav Ballek

(170 minút)

Témy: holokaust, druhá svetová vojna, slovenský fašistický štát

O najhlbších jazvách, ktoré vznikli pri vytváraní novodobej slovenskej spoločnosti. Tvorcovia zobrazujú historické obdobie, evokované názvom hry, kontroverzným a moderným spôsobom.

Hra Holokaust vychádza zo spomienok Hildy Hraboveckej, ktorá prežila prvý dievčenský transport z územia fašistickej Slo-

venskej republiky do Osvienčimu (1942). Kontroverzným a moderným spôsobom zobrazuje historické obdobie, v ktorom vznikli najhlbšie jazvy na utváraní novodobej slovenskej spoločnosti, evokované názvom hry.

Anna Králiková sa po revolúcii vracia do vlasti a chce reštituovať svoj majetok, až kým nezistí, že jej rodina ho v skutočnosti arizovala. Jej príbeh rámcuje dramatické osudy ľudí žijúcich na slovenskom území v čase, keď majoritné obyvateľstvo prežívalo materiálnu prosperitu a opájalo sa rozmachom kultúry, zatiaľ čo občania židovskej národnosti boli premiestňovaní do vyhladzovacích koncentračných táborov. Prvá časť hry sa odohráva v dobovej kaviarni a druhá kdesi medzi nebom a zemou, dávno po tom, ako hrôzy spojené s holokaustom slovenských židov odzneli a sú takmer zabudnuté.

*Po prestávke nastane zmena sedenia.

V predstavení Holokaust sú použité vycvičené nemecké ovčiaci. Zvieratá sú vycvičené odborne spôsobilými osobami a starostlivosť o ich výcvik, životné podmienky a zdravie prebieha v súlade so zákonom č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti a o zmene niektorých zákonov. Vycvičené živé zvieratá budú sprevádzané odborne spôsobilými osobami a budú mať náhubky.

<https://divadloarena.sk/sk/predstavenia/holokaust>

Divadlo Aréna: Tiso

Réžia: Rastislav Ballek

(75 minút)

Témy: slovenský fašistický štát, druhá svetová vojna

Dr. Jozef Tiso bol nesporne najtragickejšou postavou slovenských dejín. Kresťan a katolícky kňaz, ktorý zasvätil svoj život viere, ideálu, službe národu a neskôr slovenskej štátnosti.

V mene svojho ideálu sa spojil s fašistami, nechal okradnúť 72 000 slovenských židov, zbaviť ich občianskych a ľudských práv a deportovať za hranice. Väčšina z nich bola zavraždená v koncentračných táboroch. Pred národným súdom, ktorý ho odsúdil na trest smrti, odmietol zodpovednosť, necítil vinu a neprejavil ľútosť.

Inscenácia Tiso bola ocenená štyrmi cenami Dosky 2005: stala sa najlepšou inscenáciou sezóny 2004-2005, tvorivý tím okolo režiséra Rastislava Balleka a Martina Kubrana bol ocenený ako objav sezóny, Marián Labuda dostal cenu za najlepšie mužský herecký výkon a Peter Groll za najlepšiu scénickú hudbu.

Monodráma Tiso otvorila cyklus pôvodných slovenských hier Divadla Aréna so spoločensko-politickým obsahom, medzi ktoré sa neskôr zaradili tituly Dr. Gustáv Husák, Komunizmus a Kukura.

<https://divadloarena.sk/sk/predstavenia/tiso>

Divadlo Aréna: Dubček

Réžia: Michal Skočovský

(85 minút)

Témy: dejiny Československa, totalita, demokracia

Alexander Dubček, Antonín Novotný, Ludvík Svoboda, Leonid Iljič Brežnev, Gustáv Husák a Vasiľ Bílak ožívajú prostredníctvom generačnej výpovede päťice mladých performerov v modernom príbehu o histórii, ktorá sa udiala skôr, než sa narodili.

Po hrách Dr. Gustáv Husák – väzeň prezidentov, prezident väzňov, Komunizmus a Holokaust napísal Viliam Klimáček na objednávku Divadla Aréna v poradí už štvrtú hru tzv. Občianskeho cyklu Divadla Aréna #dubček. Spomínané tituly spája politická téma, ktorá chce prostredníctvom divadla vyprovokovať

historickú sebareflexiu a vyvolať spoločenskú diskusiu.

Titul #dubček v sebe nesie špecifikum historickej osobnosti – profesionálneho slovenského politika, výraznú osobnosť česko-slovenských dejín, aktéra Pražskej jari, predstaviteľa socializmu s ľudskou tvárou - Alexandra Dubčeka. Cez jeho život a kariéru sa snažia dnešní mladí ľudia pochopiť život v období socializmu a pripomenúť si päťdesiate výročie invázie okupačných vojsk Varšavskej zmluvy, dňa 21. augusta 1968, na územie Československa.

<https://divadloarena.sk/sk/predstavenia/dubcek>

Odporúčaný zoznam piesní

Feminizmus

Madame Gandhi (TT the Artist Club Remix featuring UNIIQU3) -
The Future is Female

Lady Gaga – Till it happens to you

Aretha Franklin – Respect

Shea Diamond - I Am Her

The Slits - Typical Girls

No Doubt - Just a Girl

Hayley Kiyoko - Girls Like Girls

Kesha – Woman

Lesley Gore - You Don't Own Me

Ani DiFranco - Amendment

Princess Nokia - Tomboy

Eurythmics and Aretha Franklin - Sisters Are Doin' It For Them-
selves

First Aid Kit - You Are The Problem Here

MILCK - Quiet

Janelle Monáe and Erykah Badu – Q.U.E.E.N.

M.I.A. - Bad Girls

Tacocat - Men Explain Things To Me

Cyndi Lauper - Girls Just Wanna Have Fun
Solange feat. Sampha - Don't Touch My Hair
Lorde - Yellow Flicker Beat
Lady Gaga & Florence Welch - Hey Girl
Katarzia - Bábiky sa vraždia

Rasizmus

Pharell Williams - Freedom
Anthony Hamilton, Elayna Boynton - Freedom (Django Unchained)
Billie Holiday - Strange Fruit
Lauryn Hill - Black Rage
James Weldon Johnson - Lift Every Voice and Sing
James Brown - Say it Loud, I'm Black and Proud
Bob Dylan - The Times They Are A' Changin'
Public Enemy - Fight the power
Sam Cooke - A Change is Gonna Come
Tupac - Changes

LGBTI

Macklemore & Ryan Lewis - Same love
Lady Gaga - Born This Way
Ryan Amador feat. Jo Lambert - Define Me

Hozier – Take me to church

Mier/Tolerancia/Proti nenávisti

Black Eyed Peas – Where Is The Love?

John Lennon – Imagine

Plastic Ono Band/John Lennon – Give peace a chance

Bob Marley – One Love

The Beatles – All You Need Is Love

Louis Armstrong – What A Wonderful World

Alicia Keys - We Gotta Pray

Alicia Keys - Holy War

Alicia Keys - We Are Here

Kendrick Lamar - Alright

Joan Baez – We shall overcome

Paolo Nutini – Iron Sky

Ľudské práva

Bob Marley and The Wailers – Get Up, Stand Up

Pink – Dear Mr. President

Michael Jackson – Black or White

U2 - Pride (In the Name of Love)

Beyoncé - Formation

Náboženský radikalizmus

Bob Dylan - With God On Our Side

U2 – Sunday Bloody Sunday

Sloboda

Bob Marley and The Wailers – Redemption Song

Beyonce & Kendrick Lamar – Freedom

Common ft. John Legend - Glory

Aktivizmus a občianske práva

Katarzia – Nepohodlná osoba

Para – Našou krajinou

Solange ft. Lil Wayne – Mad

Bob Dylan - Blowin' in the Wind

The Beatles – Revolution

Bob Dylan - A Hard Rain's A-Gonna Fall

Manic Street Preachers - If You Tolerate This Your Children Will Be Next

Radiohead – Idioteque

Pink Floyd - Another Brick In The Wall

Práva pôvodných obyvateľov

Midnight Oil – Beds Are Burning

Paul Kelly and Kev Carmody - From Little Things Big Things
Grow

Classified – Powerless

Slovensko

Vec – Slovák

Vec – Krv na rukách

Odporúčané filmy s tematikou ľudských práv

MABO

Životopisná dráma, 2012

103 minút

Réžia: Rachel Perkins

Problematické dejiny Austrálie zdokumentované v životopisnej dráme, ktorej hlavnou postavou je Eddie Koiki Mabo pochádzajúci z ostrovov Torres Strait. Mabo viedol kampaň, ktorej cieľom bolo uznať existenciu (nielen vlastníckych) práv domorodému obyvateľstvu. Aj viac než dvadsať rokov po rozhodnutí súdu v prospech Maba a viac než 60 rokov po referende, vďaka ktorému získali pôvodní obyvatelia Austrália, Aborigéni, právo byť súčasťou sčítania obyvateľstva, je snaha o ústavné uznanie prvých národov Austrálie stále rovnako naliehavá.

SELMA

Historická dráma, thriller, 2014

127 minút

Réžia: Ava DuVernay

Pravdivá kronika priebehu búrlivých troch mesiacov v roku 1965, kedy viedol Dr. Martin Luther King nebezpečnú kampaň za rovné volebné právo a postavil sa tvárou v tvár násilným protivníkom. Grandiózny pochod zo Selmy do Montgomery vyvrcholil podpísaním zákona o volebnom práve prezidentom Lyndonom Johnsonom a znamenal jedno z najvýznamnejších víťazstiev hnutia za občianske práva.

BIUTIFUL

Dráma, 2010

148 minút

Réžia: Alejandro González Iñárritu

Príbeh filmu ukazuje životnú cestu Uxbala, konfliktného bývalého narkomana, ktorý hľadá zmierenie so svojim otcovstvom, láskou, duchovnom, zločinom, vinou a smrteľnosťou, obklopený nebezpečným podsvetím modernej Barcelony. Jeho práca je mimo zákona a obete, ktoré je ochotný položiť za svoje deti, nemajú hranice. Uxbalovi ostávajú kvôli rakovine len dva mesiace života, počas ktorých sa snaží zabezpečiť budúcnosť svojich dvoch potomkov, ktorí bezcieľne plávajú životom. Zároveň sa konfrontuje s priateľom z detstva, so svojou bývalou manželkou a ďalšími výraznými postavami. Uxbal stelesňuje veľmi rozporuplného muža - oddaný otec, milovník, zločinec, duchovne založený človek. Rovnako ako život, aj tento príbeh končí tam, kde všetko začína.

I AM SLAVE

Thriller, 2016

82 minút

Réžia: Gabriel Range

Inšpirované skutočným príbehom. Film I am slave ukazuje realitu dnešného otroctva. Dvanásťročnú Maliu vezmú z domu, aby ju predali otroctva. Najskôr v Sudáne, o šesť rokov neskôr aj v Londýne. Film je snahou odpovedať na otázku, ako môže otroctvo existovať aj v 21. storočí. Hoci príbeh ženy, o ktorej je film I am slave skončil šťastne, vo Veľkej Británii pracuje podľa odhadov aj dnes približne päť tisíc moderných otrokov.

BEASTS OF NO NATION

Dráma, 2015

137 minút

Réžia: Cary Joji Fukunaga

Stovky tisíc detí, pričom mnohé z nich majú len osem rokov, sú využívané ako vojaci v ozbrojených konfliktoch na celom svete. Vychádzajúc z románu z roku 2005 s rovnakým názvom, *Beasts of No Nation*, ide o nekompromisný pohľad do brutálneho sveta občianskeho konfliktu, násilia, dehumanizácie a zneužívania detí. Niektoré scény sú neuveriteľne konfrontačné, ale je to silný film, ktorý treba vidieť.

DUKHTAR

Thriller/Dráma, 2014

93 minút

Réžia: Afia Nathaniel

Oceňovaný pakistanský film rozpráva príbeh matky, ktorá riskuje svoj život, aby zabránila dohodnutému manželstvu svojej desaťročnej dcéry s vojenským veliteľom dostatočne starým na to, aby bol jej starým otcom. Film *Dukhtar* (Dcéra) skúma svet detských neviest a zabijania v mene cti, svet, kde ženy majú len málo práv a sú majetkom mužov.

PRIDE

Komédia/Dráma, 2014

120 minút

Réžia: Matthew Warchus

Rok 1984. Britskou premiérkou je Margaret Thatcherová, Železná lady. Počas jej vlády vrcholila v krajine banícke nepokoj. Počas Gay Pride v Londýne sa skupina aktivistov rozhodne

pomôcť ich rodinám a usporiadajú pre nich zbierku. Odborový zväz baníkov sa ale obáva prijať ich pomoc, pretože sa bojí, že by tým otvorene prejavil sympatie s gay hnutím. Aktivisti sa ale rozhodnú ich rozhodnutie ignorovať a vydajú sa do menšej dediny vo Wallese, kde chcú dať výťažok priamo rodinám. A tak začína mimoriadny príbeh dvoch odlišných komunit, ktorý nakoniec vyústí do prekvapivého partnerstva.

SHE'S BEAUTIFUL WHEN SHE'S ANGRY

Dokumentárny film, 2014

87 minút

Réžia: Mary Dore

Významný dokument o histórii feminizmu. Film zobrazuje brilantné, často pobúrené ženy, ktoré v šesťdesiatych rokoch založili ženské emancipačné hnutie. Ženy, ktoré vytvorili výraz "osobný je politický", začali revolúciu: v spálni, na pracovisku a v globálnej spoločnosti. Spôsobili taký prevrat status quo, že boli zaradené do zoznamu sledovaných osôb FBI - napriek tomu dôležitosť a význam týchto žien pre spoločnosť stále zaznávaný. Objavte ženy, ktoré zmenili svet.

THE TRUE COST

Dokumentárny film, 2015

92 minút

Réžia: Andrew Morgan

Dokument o oblečení, ktoré nosíme, o ľuďoch, ktorí ho vyrábajú, a o vplyve tohto priemyslu na náš svet. The True Cost nám dovolí pozrieť sa za oponu a ukáže nám príbehy a fakty, o ktorých sa nehovorí. Aká je skutočná cena nášho oblečenia?

MILK

Životopisná dráma, 2008

128 minút

Réžia: Gus Van Sant

Pribeh človeka, ktorý je dodnes považovaný za jedného z najväčších mučeníkov americkej histórie. Za svoju sexuálnu orientáciu zaplatil tým najcennejším - životom. Keď bol v roku 1978 na Harveyho Milka spáchaný atentát, svet stratil jedného z najcharizmatickejších vodcov a hlas spravodlivosti.

THE WHITE HELMETS

Krátkometrážny dokument, 2016

41 minút

Réžia: Orlando von Einsiedel

Počas piatich rokov vojny v Sýrii bolo zabitých viac ako 400 000 Sýrčanov a Sýrčaniek a milióny ich utieklo zo svojich domovov. Tí, ktorí zostali, sa nachádzajú v oblastiach mimo vládnej kontroly, odkázaní na pomoc skupiny dobrovoľníkov. Skupinka záchranárov riskuje svoje životy, aby zachránili obeť spod trosiek.

THE DARK SIDE OF CHOCOLATE

Dokumentárny film, 2010

46 minút

Réžia: Miki Mistrati

Čokoláda. Ročne sa skonzumuje 3 milióny ton čokolády, polovica z tohto množstva v Európe. Úspech čokolády však má aj svoju temnú stránku. Kým si deti vyspelého sveta vychutnávajú jej sladkú chuť, pre deti v Afrike je realita úplne iná. Využíva čokoládový priemysel vedome detskú prácu a kryje obchod s deťmi? Čo skutočne robia veľké spoločnosti na výrobu

čokolády, aby vyriešili tento problém?

E-TEAM

Dokumentárny film, 2014

88 minút

Réžia: Katy Chevigny, Ross Kauffman

Human Rights Watch je jednou z medzinárodne najuznávanejších organizácií, ktorá informuje o porušovaní ľudských práv. Najúdernejšiu skupinu vnútri organizácie tvorí tzv. Emergency Team alebo E-TEAM. Jeho členovia vyrážajú priamo na miesta vojnových konfliktov, aby zhromažďovali dôkazy o zločinoch páchaných na civilistoch. Pri vyšetrowaní sami často riskujú život. Pôsobivá snímka predstavuje štyroch členov tímu pri ich nebezpečnej práci uprostred chaosu vojen v Sýrii a Libyi. Detailne a s napätím vykresľuje film osobné príbehy hlavných aktérov a ich motiváciu zaznamenávať krutosti vojen.

PRIVATE VIOLENCE

Dokumentárny film, 2014

80 minút

Réžia: Cynthia Hill

Spochybnujúci prijatý diskurz o domácom násilí predstavuje dokument divákovi dve ženy, ktoré boli obeťami domáceho násilia a ktoré bránia spravodlivosť pri skúmaní skutočnosti, že „najnebezpečnejším miestom pre ženu je jej domov.“

DANGEROUS ACTS STARRING THE UNSTABLE ELEMENTS OF BELARUS

Dokumentárny film, 2013

76 minút

Réžia: Madeleine Sackler

Provokatívne a kritické divadelné predstavenie vyvoláva emócie v demokratických štátoch, nie to v totalitnom Bielorusku, ktoré je zvierané cenzúrou a represiami. Na vlastnej koži to zistia členovia a členky Bieloruského slobodného divadla, ktorí musia svoje predstavenia uvádzať neoficiálne, v utajených priestoroch. Aj napriek opakovaným hrozbám sa neboja otvárať spoločensky naliehavé témy dotýkajúce sa napríklad sexuálnej orientácie, alkoholizmu a samozrejme politickej situácie. Reakcie na film vyhnali niektorých z nich za hranice Bieloruska a aj tam sú naďalej v boji proti poslednému diktátorskému režimu v Európe aktívni. Okrem toho, že píšú blogy a iniciujú protesty, produkujú ďalšie hry.

ŠPINA

Dráma, 2017

87 minút

Réžia: Tereza Nvotová

Lena je sedemnásťročné dievča, ktoré vzdoruje rodičom, zažíva svoje prvé zamilovanie, tajné nočné dobrodružstvá s kamarátmi, či magické rána nad Dunajom. Jej svet plný snov a túžob však naruší znásilnenie...

Lena musí prejsť cestu, ktorá už nie je obyčajným dospievaním, ale skôr vnútorný boj. Okolie ju nechápe a už nikdy úplne nepochopí. Je to ona sama, kto sa musí zmeniť, dospieť a pochopiť, že nemôže ostať obeťou. Trest si zaslúži ten, kto jej to spôsobil.

UČITELKA

Dráma, 2016

102 minút

Réžia: Jan Hřebejk

Zdanlivo empatická a láskavo vyzerajúca učiteľka manipuluje prostredníctvom svojich žiakov ich rodičov za účelom osobného obohatenia, či už v podobe materiálnych výhod, či dokonca vidiny milostného pomeru. Nielen z obavy o prospech svojich milovaných detí väčšina rodičov triednej učiteľke základnej školy podlieha a poskytuje jej najrôznejšie služby, darčeky a iné pozornosti. Nájdú sa však tri rodiny, ktoré sa rozhodnú učiteľke vzoprieť a situáciu sa spoločne s riaditeľkou školy pokúsia zvrátiť na konšpiračnom celotriednom stretnutí. Dej strhujúceho a veľmi aktuálneho filmu o sile ľudského charakteru inšpirovaného skutočnou udalosťou sa síce odohráva na začiatku 80. rokov, ale ide o univerzálny príbeh, ktorý by sa mohol odhrať kdekoľvek a v akejkolvek dobe, pretože skorumpovanosť, rovnako ako malosť a vypočítavosť nepretržite vládnu svetu.

DUBČEK

Historická dráma, 2018

90 minút

Réžia: Laco Halama

Posledná cesta medzi Bratislavou a Prahou je pre jedného zo strojcov „pražskej jari 68“ rekapituláciou jeho nádejí i spomienkou na zúfalý boj s predstaviteľmi sovietskej komunistickej moci. Dubček je portrétom muža, ktorý veril, že sa v roku 1968 napravia chyby minulosti a vtedajšie Československo sa zmení na demokratický štát... Príbeh filmu sa odvíja v troch rozhodujúcich fázach života A. Dubčeka, a on sám je na svojej poslednej ceste z Bratislavy do Prahy ich rozprávačom. Je to obdobie jari a leta 1968, v čase nádejí a následnej okupácie

vojensky „spriatelených armád“, obdobie, kedy bol Dubček s ostatnými členmi vlády zadržovaný v Moskve a kedy sa rozhoduje o podpísaní tzv. moskovských protokolov, a potom ďalšie obdobie vykresľujúce život v spoločenskej izolácii, atmosféru špehovania a poníženia. Tragická a nikdy neobjasnená Dubčekova autonehoda akoby bola koncom utopistickej ilúzie o spoločnosti s ľudskou tvárou.

VÁLEK

Dokumentárny film, 2018

131 minút

Réžia: Patrik Lančarič

Básnik a politik Miroslav Válek (1927 – 1991) bol výraznou osobnosťou, ktorá v uplynulom storočí natoľko poznamenala slovenskú kultúru, že nevyrovnať sa s ňou by znamenalo ponechať bez reflexie jej nezanedbateľnú časť. Dodnes je považovaný za jednu z najrozporuplnejších postáv slovenského kultúrneho a spoločenského prostredia, spojenú s mnohými legendami a kontroverziami. Tvorcovia filmu sa snažia pátrať po koreňoch týchto kontroverzií. Významnú, priam determinujúcu úlohu v jeho životnom príbehu zohrala doba, ktorá poznamenala vývoj celej našej krajiny a osudy všetkých jej obyvateľov. Film je zodpovedným a objektívnym príspevkom k reflexii Váلكovej osobnosti. Základným východiskom filmu je Váلكov vnútorný rozpor. Rozpor medzi Váلكom básnikom a Váلكom politikom. Rozpor medzi intímnym a verejným a naopak.

MEČIAR

Dokumentárny film, 2017

89 minút

Réžia: Tereza Nvotová

Film Mečiar je svedou mladej režisérky Terezy Nvotovej o Vladimírovi Mečiarovi a o vplyve, ktorý mal tento politik na slovenskú spoločnosť, ale aj na život samotnej Terezy.

Keď v roku 1989 padol v Československu totalitný komunistický režim, mala režisérka Tereza Nvotová jeden rok. Lídri Nežnej revolúcie sa vtedy rozhodli usporiadať konkurz na ministra vnútra, do ktorého sa prihlásil Vladimír Mečiar, v tom čase neznámy podnikový právnik zo slovenského vidieka. Vladimír Mečiar sa po úspechu v konkurze dostáva až na politický vrchol, odkiaľ vládne krajine radom diskutabilných praktík.

Na pozadí udalostí, akými sú rozdelenie Česko-Slovenska či únos syna prezidenta Slovenskej republiky, Tereza a jej rovesníci prežívajú svoje detstvo.

Film Mečiar vznikol po takmer 25-ich rokoch od rozdelenia Česko-Slovenska a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Nie je však len rozprávaním o jednej etape slovenských politických dejín. Približuje oveľa univerzálnejšiu a veľmi súčasnú tému.

ÚNOS

Dráma, 2017

98 minút

Réžia: Mariana Čengel Solčanská

Politický triler Únos sa odohráva v polovici 90. rokov minulého storočia a tematizuje okolnosti týkajúce sa skutočnej kauzy okolo zavraždenia prezidentovho syna, Michala Kováča ml., zo Slovenska do Rakúska. V žánri ponurej kriminálnej detektívky

vypovedá o dobe, v ktorej sa zápasilo o politický vplyv v krajine, pričom sa štátna reprezentácia neštitila na dosiahnutie svojich cieľov zneužiť tajné služby ani štátne orgány, či zapojiť do svojich nekalých praktík podsvetie a organizovaný zločin. Smutne preslávené obdobie za sebou zanechalo niekoľko podozrivých skutkov a nedoriešených vrážd, ktoré prekryli neslávne známe amnestie premiéra v úlohe zastupujúceho prezidenta. Režisérka Mariana Čengel Solčanská vracia na scénu hlavných aktérov týchto udalostí, ktorých stvárnil známi slovenskí herci. Napätá atmosféra a strhujúca zápleтка pôsobia mrazivo, keď si uvedomíme, že za spracovaním príbehu sa skrývajú skutoční ľudia, ozajstné osudové situácie a nevyšetrené ľudské tragédie.

TLMOČNÍK

Dráma/Road movie, 2018

103 minút

Réžia: Martin Šulík

Ali Ungár je tlmočník a do rúk sa mu dostane kniha bývalého dôstojníka SS, v ktorej opisuje svoje vojnové pôsobenie na Slovensku. Uvedomí si, že esesák je zodpovedný za smrť jeho rodičov, ktorí zahynuli, keď bol ešte chlapec. Vycestuje preto do Viedne, ale namiesto vraha nájde už len jeho syna. Bývalý učiteľ Georg sa od minulosti otca celý život dištancoval. Neohlásená a podivná návšteva však vzbudí jeho záujem, a tak sa rozhodne zistiť, kým vlastne jeho otec bol. Road movie po stopách minulosti, ktoré sú dôležité pre oboch hrdinov, sa tak môže začať, pričom syn vraha a syn obete prekonávajú neľahkú cestu do minulosti i do útrobov svedomia a viny.

SVĚT PODLE DALIBORKA

Dokumentárny film, 2017

105 minút

Réžia: Vít Klusák

Svět podle Daliborka je filmový portrét autentického českého neonacistu z Prostějova, ktorého štáb Víta Klusáka sledoval dva roky (2015 - 2016). Dalibor K. (37) pracuje ako lakovač, točí amatérske horory, skladá nahnevané piesne, maľuje a je radikálny neonacista. Čoskoro bude mať 40, ale doteraz nemal plnohodnotný vzťah so ženou, býva totiž stále so svojou matkou Věrou (63). Neznáša svoju prácu, cigánov, Židov, utečencov, homosexuálov, Merkelovú, pavúky a zubárov. Neznáša svoj život, ale nevie, čo zmeniť. Tragikomický vhlad do sveta "obyčajných slušných Čechov", ktorým chýba Adolf Hitler.

OKUPÁCIA 1968

Dokumentárny film, 2018

100 minút

Réžia: Evdokia Moskvina, Linda Dombrowszky, Magdalena Szymkow, Marie Elisa Scheidt, Stephan Komandarev

Päťica krajín Varšavskej zmluvy okupovala v roku 1968 Československo. Prešlo 50 rokov a 5 režisérov týchto krajín natočilo film o vpáde piatich armád Varšavskej zmluvy z pohľadu tých, ktorí sa oň pričínili.

Dokumentárny film Okupácia 1968 predstavuje kolektívny projekt, ktorý zobrazuje subjektívny pohľad vojakov „spriatelených“ vojsk, ich myšlienky, pocity a úlohy, ktoré plnili počas okupácie Československa v auguste 1968. Hlavnou otázkou filmu je, ako sa človek zachová, keď sa ocitne v centre diania európskych dejín. Akú rolu zohráva individuálna zodpovednosť, zachovanie si vlastných názorov a morálnych zásad a ako sa menia vo chvíli, keď sa vojak rozhoduje medzi záchranou života

a dodržiavaním pravidiel. Ako sa cítili vojaci, ktorých poslali to cudzej krajiny nastoliť poriadok? Film sa zameriava na výpovede vojakov rôznych národností a hodností, zobrazuje svedectvá obyčajných vojakov ale aj generálov. Kvôli zachovaniu rozmanitosti názorov na túto tému spolupracovalo na filme päť režisérov z piatich krajín bývalej Varšavskej zmluvy, ktoré sa zúčastnili okupácie Československa v auguste 1968. Výsledkom spolupráce tvorcov z Ruska, Maďarska, Poľska, Nemecka a Bulharska je päť 26-minútových dokumentárnych filmov a päť rôznych pohľadov z piatich krajín.

OSTRÝM NOŽOM

Dráma, 2018

Réžia: Teodor Kuhn

Režisér Teodor Kuhn patrí do generácie mladých Bratislavčanov, ktorých výrazne ovplyvnila vražda Daniela Tupého. Násilná smrť 21-ročného študenta poukázala na problém vymožitelnosti práva, ale aj extrémizmu. Snímka s názvom Ostrým nožom bude vychádzať z tohto prípadu a bude rozprávať fiktívny príbeh otca, ktorému zavraždili syna. Z útoku sú obvinení štyria neonacisti, pre chybné rozhodnutie sudkyne sa však dostanú na slobodu. Otec, odhodlaný odhaliť pravdu, sa púšťa do nerovného boja s nečinnou políciou, skorumpovaným súdnictvom i mafiou.

Hra s obrázkami - Picture game

Hra s obrázkami môže mať viacero foriem. Obrázky, resp. fotky, môžu byť rôzne. Môžu zobrazovať témy týkajúce sa súčasnej aj minulej politickej situácie, historických udalostí, genderových rolí, ideálov krásy, mládežníckych subkultúr, postavenia žien, hendikepovaných ľudí, seniorov či senioriek a pod.

Ak chcete zistiť, aký je názor žiakov na nenávisť zameranú voči skupinám, ktorú hlbšie popisujeme v metodike programu Školy za demokraciu v časti Cultures Interactive, vyberte obrázky tak, aby ich bolo možné priradiť k šiestim typom nenávisťi, s ktorými pracujeme, a teda antiimigrantské postoje, rasizmus, sexizmus, homofóbia, antisemitizmus a protimoslimské postoje. Hra je určená pre žiakov a žiačky stredných a vysokých škôl.

Hru sa môžete zahrať s celou triedou počas jednej alebo dvoch vyučovacích hodín, takže budete potrebovať približne 30 obrázkov. Odporúčame ich vytlačiť na tvrdší papier vo veľkosti A5.

Cieľom tejto aktivity je spoznať postoje, názory a záujmy žiakov (v prípade obrázkov so subkultúrami) a stimulovať diskusiu o nenávisťi zameranej voči skupinám a o predsudkoch a stereotypoch v spoločnosti. Ak je to možné, prispôbte stoličky a lavice tak, aby ste so žiakmi mohli sedieť v kruhu.

V prvej časti, ktorá trvá 5 až 10 minút, si žiaci vyberú z obrázkov, ktoré pred nich rozložia. Vyzvite ich, aby si vybrali obrázok, ktorý ich najviac zaujal, o ktorom chcú vedieť viac, ktorý sa im najviac páči, alebo ten, ktorý sa im nepáči vôbec a vzbudzuje v nich negatívne emócie. Nechajte im zopár minút, aby si obrázky dobre preštudovali a následne si vybrali jeden alebo dva z nich (podľa veľkosti skupiny). Ako facilitátori/rky

diskusie si rovnako môžete vziať jeden alebo dva obrázky.

Počas toho, ako si žiaci vyberajú z obrázkov, napíšte na tabuľu 6 vyššie spomenutých typov nenávisti zameranej voči skupinám.

V druhej časti každý účastník/čka predstaví svoj obrázok, vysvetlí, prečo si ho vybral a popíše, čo na ňom vidí. S každým účastníkom/čkou vedte o obrázku krátku diskusiu a snažte sa ho/ju nasmerovať k tomu, aby sa pokúsil/a vybrať zo šiestich pojmov ten, ktorý ním/ňou vybraný obrázok vystihuje. Ak účastník/čka nevie priradiť správny pojem k obrázku, objasnite, čo je na obrázku a ktorý typ nenávisti daný obrázok predstavuje.

Je veľmi dôležité, aby ste vedeli so žiakmi hovoriť o všetkých obrázkoch. Vaša príprava je teda pre celú aktivitu kľúčová.

Nižšie pripájame popisky, otázky a námety na diskusiu k fotkám, ktoré sme rozdelili do 4 tém:

- Utečenecká kríza
- Konflikt na Ukrajine
- Extrémizmus
- Protirómske postoje

Utečenecká kríza

Prvých osem fotiek pochádza z rokov 2015 a 2016. Znárodňujú rôzne utečenecké tábory, ktoré vznikali na území Európy po vypuknutí utečeneckej krízy. V tomto období prichádzali do Európy utečenci zo Sýrie, Iraku, Afganistanu.

Fotka č. 1 – Maďarsko; žena podáva utečencom vo vlaku jedlo, 2015

Fotka č. 2 – Maďarsko; utečenci a utečenkyně čakajú na hraničnom priechode Röszke na hraniciach Maďarska a Srbska, 2015

Otázky a námety na diskusiu:

- Zachytili ste akékoľvek informácie o utečeneckej kríze? Čo o nej viete? Akú úlohu zohralo Maďarsko počas utečeneckej krízy? Poskytlo utečencom a utečenkyniam pomoc?
- Kde všade boli v Maďarsku utečenecké tábory?
- Ako sa k utečeneckej kríze postavilo Srbsko? Boli v Srbsku utečenecké tábory?
- Ako sa k situácii postavilo Slovensko v roku 2015 a aké je naladenie Slovákov a Sloveniek vo vzťahu k utečencom dnes?
- Aká je situácia teraz? Koľko utečencov a utečenkýň prišlo do Európy v roku 2015 a v roku 2018? Porovnajte.
- Aký je rozdiel medzi pojмами migrant, utečenec a žiadateľ o azyl?
- Kde na Slovensku sú azylové centrá? Poznáme aj iné

zariadenia, ktoré poskytujú pomoc ľuďom na úteku?

Fotky č. 3, 4, 5, 6 – Hraničný priechod Berkasovo (SRB) – Bapska (HRV), 2015

Fotka č. 7 – Utečenecký tábor v Srbsku, 2016

Fotka č. 8 – Na grécko-macedónskych hraniciach, Idomeni (GR), 2016

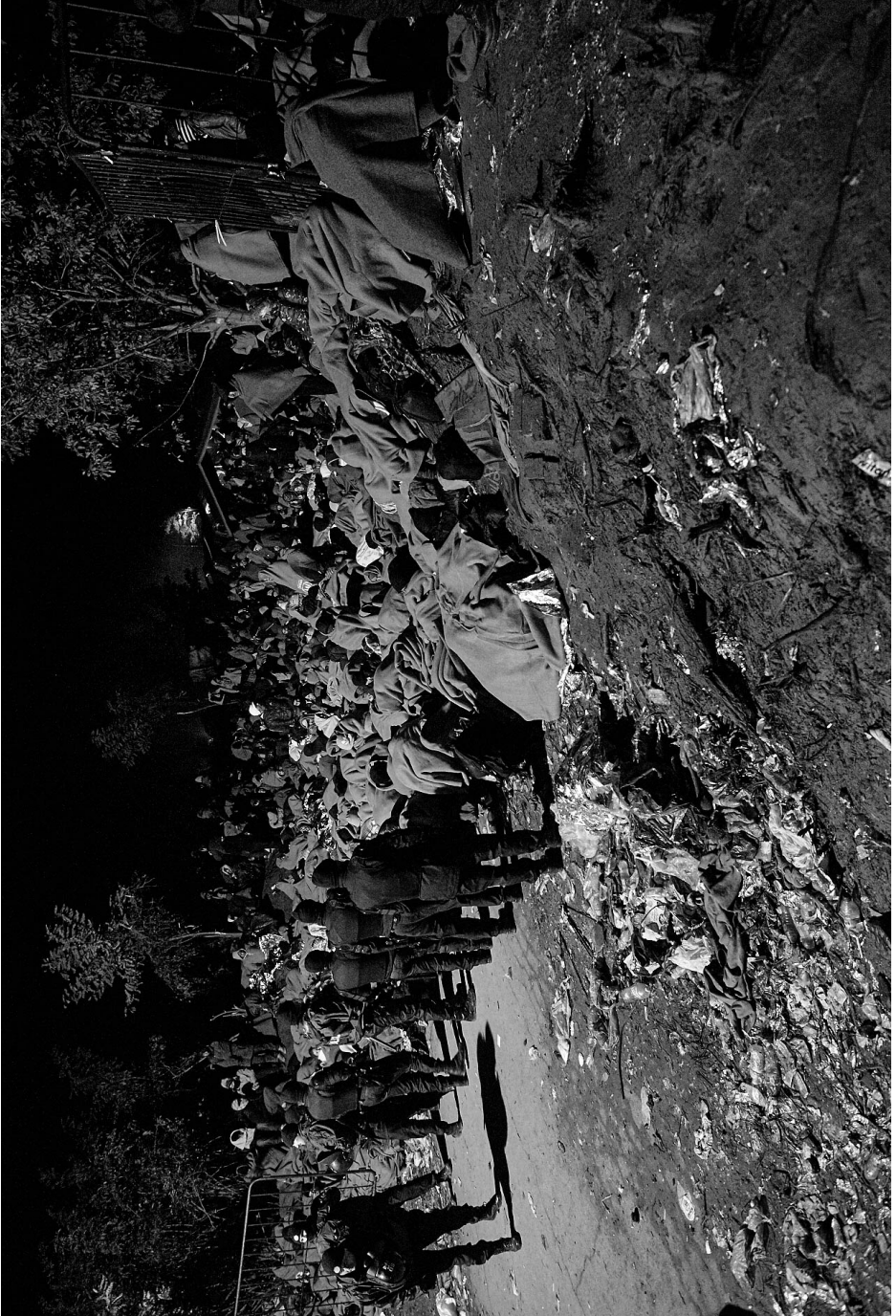
Otázky a námety na diskusiu:

- Koľko žien a detí je medzi utečencami? Alebo ide len o mladých mužov?
- Aké životné podmienky mali utečenci a utečenkyně zhromaždení v utečeneckých táboroch?
- Došlo podľa vás aj k zásahom polície s použitím násilia?
- Kto sa o utečencov a utečenkyně staral? Bola podľa vás pomoc potrebná, alebo to štátne orgány zvládali?
- Aké pocity vo vás tieto fotky vyvolávajú?
- Aké otázky vám napadnú pri pohľady na ľudí na fotkách?
- Aké charakteristiky použili na utečenecký tábor v Idomeni rôzni predstavitelia gréckej vlády? K čomu ho prirovnali?
- Vymenujte, aké rôzne trasy používali utečenci a utečenkyně pri ceste Európou.
- Viete si predstaviť, že by ste museli ujsť zo svojej krajiny? Bolo by to pre vás ľahké?



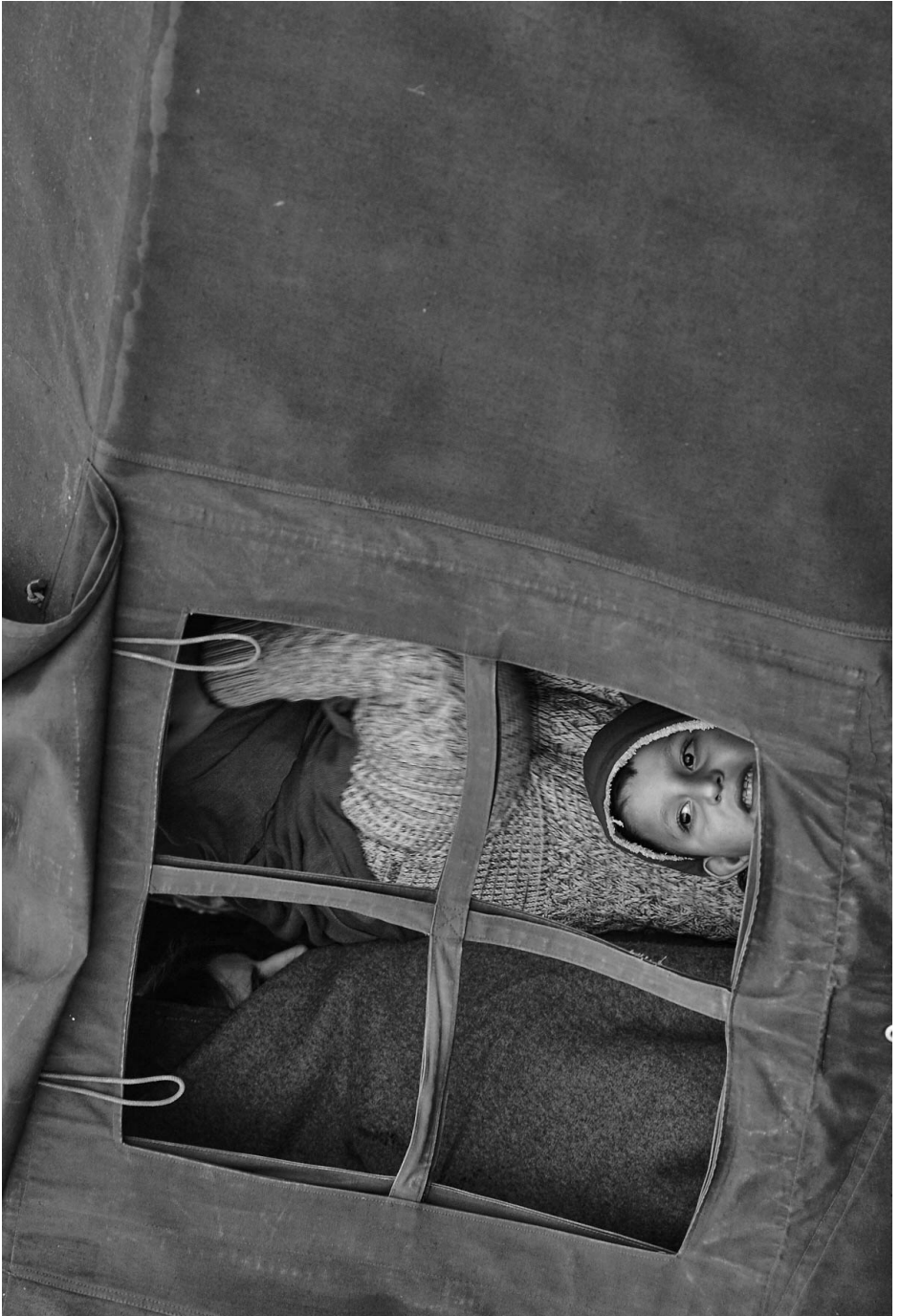














Konflikt na Ukrajine

Fotky č. 9 a 10 – konflikt na východe Ukrajiny, 2014

Otázky a námety na diskusiu:

- Kedy vypukol konflikt na Ukrajine? Prebieha ešte?
- O čo v ňom ide? Aké sú príčiny konfliktu? Kto v ňom bojuje?
- Ktoré ukrajinské mestá sú konfliktom najviac zasiahnuté?
- Viete si predstaviť, že by na Slovensku vypukla vojna?
- Došlo na konci 20. alebo v 21. storočí k nejakému konfliktu v štátoch nachádzajúcich sa v blízkosti Slovenska? Ak áno, kde a aká bola ich príčina?





Extrémizmus

Fotky č. 11, 12, 13, 14, 15 – Dúhový Pride v Bratislave v roku 2012; protest proti neonacizmu a neofašizmu a pochod nacionalistov v Poľsku a na Slovensku v rokoch 2016 – 2017

Otázky a námety na diskusiu:

- Myslíte si, že právo na protest, sloboda zhromažďovania a právo vyjadriť svoj názor prináleží všetkým ľuďom?
- Sú prípady, kedy môžu byť tieto práva obmedzené? Za akých okolností?
- Konajú sa na Slovensku Dúhové Pride pravidelne? Aký význam majú podľa vás tieto pochody?
- Aká je história Dúhových Pride vo svete?
- Sú podľa vás na svete štáty, ktoré považujú homosexualitu za zločin?
- Sú na Slovensku skupiny, ktoré sympatizujú s fašizmom alebo nacizmom? Organizujú pochody?
- Má podľa vás význam protestovať proti tomu, s čím nesúhlasíme alebo za niečo, čo chceme presadiť? Zúčastnili ste sa už nejakého protestu?
- Mali by sa zmeny presadzovať násilím alebo mierovou cestou? Majú ľudia brať veci do vlastných rúk, ak nie sú spokojní?











Protirómske postoje

Fotky č. 16 a 17 – pohreb obetí M. Juhásza, Hurbanovo, 2012

Otázky a námety na diskusiu:

- Počuli ste o prípade streľby v Hurbanove v roku 2012?
- Došlo na Slovensku k prípadom zločinov z nenávisti?
- Stali sa zločiny z nenávisti v okolitých štátoch?
- Stretli ste sa už s hate-speechom, resp. nenávisťnými prejavmi?
- Aké správy si môžete najčastejšie prečítať v súvislosti s rómskou menšinou v slovenských denníkoch a časopisoch?

Fotky č. 18, 19 a 20 – segregačné múry v Ostrovanoch a Veľkej Ide

Otázky a námety na diskusiu:

- Vymenujte, aké menšiny žijú na Slovensku.
- Ste súčasťou nejakej menšiny? Ako sa podľa vás žije príslušníkom a príslušníckam menšín na Slovensku?
- Čo znázorňujú vybrané fotky? O čo na nich ide?
- Myslíte si, že sa dá o niektorej menšine žijúcej na Slovensku hovoriť ako o problematickej? Ak áno, prečo?
- Ako vyriešiť problémy v spoložití väčšiny a menšín? Je stavba múru to správne riešenie?











Zoznam bibliografických odkazov

Zdroje pre popisy k filmom a dokumentom:

www.asfk.sk

www.csfd.cz

www.film-meciar.sk

www.kerekesfilm.com

www.spina.film

BROOKS, K. 2014. 10 Films Every Human Rights Advocate Should Watch. [online]. Huffingtonpost.com. [cit. 2018-11-28]. Dostupné na internete: https://www.huffingtonpost.com/2014/05/31/human-rights-watch-film-festival_n_5413640.html

CHOWDREY, N. 2017. The best human rights films. [online]. Amnesty.org.uk. [cit. 2018-11-29]. Dostupné na internete: <https://www.amnesty.org.uk/blogs/ether/best-human-rights-films>

SOPHOCLEOUS, A. 2018. The 7 best human rights movies to watch this weekend. [online]. Amnesty.org.au. [cit. 2018-11-29]. Dostupné na internete: <https://www.amnesty.org.au/7-best-human-rights-films/>

Zdroje pre popisy k odporúčanej literatúre:

Webové stránky vydavateľov

Webové stránky kníhkupeckých sietí

Zdroje k výberu hudby:

www.youtube.com

Zdroje k výberu divadelných hier:

Uvedené priamo v texte

Zdroje k výberu časopiseckých a novinových článkov:

Uvedené priamo v texte.

Zdroje pre použité fotky:

Archív fotografa a dokumentaristu Tomáša Rafu

Zdroje pre obsahovú časť:

BÁN, A. 2018. Slon na Zemplíne. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2018. 248 s.

BREŽNÁ, I. 2016. Vlčice zo Sernovodska. Zápisky z rusko-čečenskej vojny. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2016. 176 s.

FAVILLI, E. – CAVALLO, F. 2018. Príbehy na dobrú noc pre rebelky. 100 príbehov o mimoriadnych ženách. Bratislava : Albatros, 2018. 224 s.

FRANKOVÁ, A. 2015. Denník Anny Frankovej. Bratislava : Slovart, 2015. 392 s.

HAVRAN, M. 2017. Obesíme ťa. Bratislava : Petit press, 2017. 160 s.

Kolektív autorov. 2012. Ústava SR. Bratislava : Poradca, 2012. 64 s.

- LESNÁ, L. 2018. Tisícročná žena. Bratislava : Artforum, 2018. 288 s.
- NGOZI, A. CH. 2017. Všetci by sme mali byť feminist(k)ami. Krásno nad Kysucou : Absynt, 2017. 64 s.
- ROMANYŠYN, R. – LESIV, A. 2015. Vojna, ktorá zmenila Rondo. Bratislava : OZ Brak, 2015. 36 s.
- SEIERSTAD, Å. 2017. Jeden z nás: Príbeh o Nórsku. Krásno nad Kysucou: Absynt, 2017. 584 s.
- SOLNIT, R. 2018. Muži mi to vysvetlia. Inaque.sk., 2018. 120 s.
- STERN FISCHEROVÁ, V. – HOMOLOVÁ TÓTHOVÁ, V. 2016. Mengeleho dievča. Bratislava : Ikar, 2016. 368 s.
- ŠIMEČKA, M. M. 2017. Medzi Slovákmi. Bratislava : N Press, 2017. 155 s.
- ŠIMEČKA, M. M. 2018. Světelná znamení. Bratislava : Salon, 2018. 120 s.